

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 12 października 2022 r.

Poz. 4882

UCHWAŁA NR XLVI/337/22 RADY MIEJSKIEJ W BOLKOWIE

z dnia 29 września 2022 r.

w sprawie przyjęcia gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2021-2024

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840), uchwała się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bolków na lata 2021 – 2024”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Bolkowa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Wiceprzewodnicząca Rady:
Małgorzata Ciołko

Załącznik do uchwały Nr XLVI/337/22
Rady Miejskiej w Bolkowie
z dnia 29 września 2022 r.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Bolków na lata 2021–2024

Opracowanie

Jacek Dąbrowski, Jakub Makowski

Grudzień 2020

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	10
4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022	10
4.1.2. Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	12
4.1.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	13
4.1.4. Krajowa Polityka Miejska 2023	14
4.1.5. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, Kreatywność) 2030	15
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	15
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030	15
4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego	16
4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2016–2020	24
4.2.4. Strategia Rozwoju Sudety 2030	30
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	34
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	34
5.1.1. Program Rozwoju Gminy Bolków na lata 2015–2020	34
5.1.3. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta i Gminy Bolków na lata 2015–2020	37
5.1.4. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bolków	40
5.1.5. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego	42
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	59
5.2.1. Rys historyczny terenu gminy Bolków	59
5.2.2. Krajobraz kulturowy	73
5.2.3. Zabytki nieruchome	75

5.2.4. Zabytki ruchome	85
5.2.5. Zabytki archeologiczne	85
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych	87
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne.....	88
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	89
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	98
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	100
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	101
7. Założenia programowe.....	102
7.1. Priorytety, kierunki i działania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Bolków na lata 2021–2024	102
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	108
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	110
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	112
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.....	113

1. Wstęp

Program opieki nad zabytkami gminy Bolków na lata 2021–2024 jest dokumentem stanowiącym swego rodzaju podsumowanie i istotne rozwinięcie treści odnoszących się do opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego znajdującymi się w aktach prawa miejscowego oraz dokumentach strategicznych Gminy Bolków. Program ten stanowiący realizację wymogu ustawowego, opracowany został na okres czterech lat i po zaopiniowaniu przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, został przyjęty Uchwałą Rady Miejskiej w Bolkowie jako ważny dokument w sferze polityki publicznej jaką jest ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Celem sporządzenia *Programu opieki nad zabytkami gminy Bolków na lata 2021–2024* jest zapewnienie ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego gminy, w tym w szczególności jej unikalnego krajobrazu kulturowego oraz aktywne i zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystycznego gminy Bolków. Dokument opracowany przez władze samorządowe kierowany jest do całej społeczności gminy, w szczególności do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, do organizacji społecznych i instytucji kościelnych. Wspólna troska o dziedzictwo kulturowe we własnym otoczeniu jest podstawą do budowania świadomości i tożsamości mieszkańców.

Dziedzictwo bowiem *należy do nas wszystkich, a dostęp do dziedzictwa to jedno z podstawowych praw człowieka*¹. *Program opieki nad zabytkami gminy Bolków na lata 2021–2024* ma stanowić źródło wsparcia, koordynacji, a nade wszystko inspiracji do działań w sferze ochrony, edukacji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Wszelkie działania podejmowane w oparciu o zapisy niniejszego dokumentu mają służyć rozwojowi gminy Bolków, a zatem pożytkom, które będą odczuwalne przez wszystkich mieszkańców.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024 powstał w momencie obowiązywania uchwalonego przez Radę Ministrów *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022*, w którym bardzo mocno podkreślona została ranga i znaczenie gminnych programów opieki nad zabytkami w realizacji przez samorządy polityki publicznej jaką jest opieka nad zabytkami. Potwierdzeniem tego ma być organizacja konkursu na modelowe wdrażanie gminnych programów opieki nad zabytkami, do którego będzie mógł aspirować także niniejszy dokument.

Przełomowym momentem dla opracowania niniejszego dokumentu jest także zmiana perspektywy finansowania różnorodnych projektów ze środków pomocowych Unii Europejskiej. Należy mieć nadzieję, że w nowej perspektywie finansowej na lata 2021–2027 znajdzie się wiele programów i priorytetów wspierających projekty z zakresu ochrony zabytków oraz ochrony dziedzictwa kulturowego.

¹ Por. J. Purchla, *Historyczny krajobraz miejski. Rekomendacja UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011)* [w:] *Polski Komitet do spraw UNESCO*, Warszawa 2013.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*².

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z treści art. 87 przywołanej ustawy, w myśl której burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten przyjmuje rada miejska, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Następnie jest on publikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa. Z realizacji programu burmistrz sporządza – co 2 lata – sprawozdanie, które przedstawia radzie miejskiej.

Program opieki nad zabytkami gminy Bolków na lata 2021–2024, zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 ustawy ma na celu:

- 1) *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- 2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawą systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*³. W myśl jej zapisów: *Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6, ust. 1), a także zapewnia wolność korzystania z dóbr kultury (art. 73).*

² Dz.U. z 2020 r., poz. 282 z późn. zm.

³ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

Szczegółowo problematyka ochrony zabytków w Polsce została uregulowana w przywołanej wcześniej *ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Rozróznięto w niej i zdefiniowano pojęcia „ochrony zabytków” i „opieki nad zabytkami”. Do ochrony odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast zadania należące do właścicieli i użytkowników zabytków, polegające na ich utrzymaniu we właściwym stanie technicznym to – opieka nad zabytkami.

W ustawie zdefiniowano pojęcie zabytku jako nieruchomości lub rzeczy ruchomej, ich części lub zespołu, będącego dziełem człowieka lub związanego z jego działalnością i stanowiącego świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1).

Zadania przynależne administracji publicznej w zakresie realizacji polityki publicznej jaką jest ochrona zabytków zostały sprecyzowane przede wszystkim w art. 4 przywołanej ustawy. Należą do nich, w szczególności:

- 1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Zadania i kompetencje administracji samorządowej w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały umieszczone w przepisach określających m.in. formy i sposób ochrony zabytków, zagospodarowanie zabytków, prowadzenie badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach, funkcjonowanie nadzoru konserwatorskiego, zasad finansowania opieki nad zabytkami, opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, organizację organów ochrony zabytków oraz zasady powoływania i funkcjonowania społecznych opiekunów zabytków.

Istotną zmianą wprowadzoną do ww. ustawy w 2017 r.⁴ jest – postulowane od lat przez samorządy – umożliwienie finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych przez jednostki samorządu terytorialnego nie tylko przy zabytkach wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Ustawę o ochronie i opiece nad zabytkami uzupełniają akty wykonawcze – rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Do najważniejszych – istotnych także dla działań realizowanych przez administrację jednostek samorządu terytorialnego – należy zaliczyć:

- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji*

⁴ *Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw* – Dz.U. z 2017 r., poz. 1595.

zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem⁵;

- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków⁶;*
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków⁷;*
- *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych⁸.*

Jednostkom samorządu terytorialnego przypisany jest szereg zadań z zakresu polityki publicznej, jaką jest ochrona dziedzictwa kulturowego, sformułowanych w innych aktach prawnych rangi ustawowej:

- *w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym⁹, w art. 7, ust. 1, pkt 9 jako jedno z zadań własnych gminy uznano: zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;*
- *istotne kompetencje samorządu gminnego sformułowane zostały także w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹⁰. Określono w niej zasady kształtowania polityki przestrzennej, zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Zgodnie z zapisami tej ustawy, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym muszą być uwzględniane wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;*
- *dzięki wprowadzonym przez ustawę z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw z związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu¹¹, zmian w treści przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym rada gminy uzyskała kompetencje ustalenia w formie uchwały zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane;*
- *w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane¹², zawarta została zasada, że nie narusza ona przepisów m.in. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.*

⁵ Dz.U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661 i Dz.U. z 2019 r., poz. 1886.

⁶ Dz.U. z 2018 r., poz. 1609 i Dz.U. z 2019 r., poz. 1721.

⁷ Dz.U. z 2017 r., poz. 1674.

⁸ Dz.U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153.

⁹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 713 z późn. zm.

¹⁰ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 293 z późn. zm.

¹¹ Dz.U. z 2015 r., poz. 774 z późn. zm.

¹² Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 1333.

Deklaracja ta znajduje potwierdzenie m.in. w treści art. 39 – w przypadku prowadzenia robót budowlanych przy obiekcie wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, wymagane jest uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków;

- w ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji¹³, rewitalizację zdefiniowano jako (art. 2, ust. 1): *Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. W art. 3 ust. 1 uznano, że Przygotowanie, koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji, a także jej prowadzenie w zakresie właściwości gminy, stanowią jej zadania własne. Realizując to zadanie (art. 8, ust. 1): rada gminy wyznacza, w drodze uchwały, z własnej inicjatywy albo na wniosek wójta, burmistrza albo prezydenta miasta, obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji.*
- w myśl przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska¹⁴ ochrona powierzchni ziemi polega na zapewnieniu jak najlepszej jej jakości, m.in. przez zachowanie wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych. Finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej obejmuje również działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- zgodnie z przepisami ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁵ – art. 83a: *Zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków;*
- w ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych¹⁶, wprowadzono ograniczenia w stosunku do gospodarowania terenami chronionymi z powodów konserwatorskich. M.in. na podstawie art. 34: *W stosunku do gruntów, na których znajdują się zabytki archeologiczne, wojewódzki konserwator zabytków może określić, w drodze decyzji, zakres i sposób eksploatacji takich gruntów.*
- w przepisach ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami¹⁷ jako cel publiczny wymienia opiekę nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki, co znajduje odzwierciedlenie w szeregu postanowień tej ustawy. Np. sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 4). W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję dotyczącą podziału nieruchomości wójt gminy

¹³ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 802 z późn. zm.

¹⁴ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 1219 z późn. zm.

¹⁵ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 55 z późn. zm.

¹⁶ Tekst jednolity – Dz.U. z 2017 r., poz. 1161 z późn. zm.

¹⁷ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 65 z późn. zm.

wydaje po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości (art. 13 ust. 5).

- na podstawie przepisów *ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*¹⁸ jednostki samorządu terytorialnego mogą sprawować *mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami* (art. 1 ust. 1 i 4). M.in. na podstawie art. 9:

1. *Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym.*
2. *Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.*
3. *Instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, mogą otrzymywać dotacje celowe na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji, z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.*

Inną kompetencją – na podstawie art. 7a ust. 1 – jest uprawnienie jednostki samorządu terytorialnego do przyznawania stypendiów osobom zajmującym się m.in. opieką nad zabytkami;

- zgodnie z przepisami *ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie*¹⁹, kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego należy do sfery zadań publicznych, których realizację jednostka samorządu terytorialnego może powierzyć organizacjom pozarządowym i innym podmiotom wymienionym w tej ustawie.

Zasady ochrony zabytków zgromadzonych w muzeach, bibliotekach i archiwach, które także wchodzi w zakres działalności samorządu terytorialnego – zostały określone w następujących przepisach ustawowych:

- *ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach*²⁰ określa muzeum jako jednostkę organizacyjną, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów. Muzeum realizuje swoje cele w szczególności poprzez gromadzenie zabytków, katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów, zabezpieczanie i konserwację zbiorów oraz zabezpieczanie zabytków archeologicznych nieruchomych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody, także promowanie i upowszechnianie i edukację w zakresie kultury, sztuki i zabytków dzięki wystawom stałym i czasowym, działalności edukacyjnej, organizowaniu badań, czy też działalności wydawniczej;

¹⁸ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 194.

¹⁹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 1057 z późn. zm.

²⁰ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 902.

- w ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach²¹ uznano, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Organizują one i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej;
- ochronę materiałów archiwalnych regulują z kolei przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach²². Zgodnie z przepisami tej ustawy – art. 1 – materiałami archiwalnymi wchodzącymi do narodowego zasobu archiwalnego są wszelkiego rodzaju akta i dokumenty, korespondencja, dokumentacja finansowa, techniczna i statystyczna, mapy i plany, fotografie, filmy i mikrofilmy, nagrania dźwiękowe i wideofonowe, dokumenty elektroniczne oraz inna dokumentacja, bez względu na sposób jej wytworzenia, mająca znaczenie jako źródło informacji o wartości historycznej, o działalności Państwa Polskiego, jego poszczególnych organów i innych państwowych jednostek organizacyjnych oraz o jego stosunkach z innymi państwami, o rozwoju życia społecznego i gospodarczego, o działalności organizacji o charakterze politycznym, społecznym i gospodarczym, zawodowym i wyznaniowym, o organizacji i rozwoju nauki, kultury i sztuki, a także o działalności jednostek samorządu terytorialnego i innych samorządowych jednostek organizacyjnych – powstała w przeszłości i powstająca współcześnie.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych stanowi jeden z celów gminnego programu opieki nad zabytkami. System zadań strategicznych dla obszaru gminy wynika zarówno z przyjętych przez organ stanowiący dokumentów strategicznych, jak i dokumentów opracowywanych przez jednostki administracyjne wyższego rzędu, zarówno poziomu regionalnego, jak i krajowego.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022

Ochrona dziedzictwa kulturowego, zgodnie z art. 5 i 6 Konstytucji RP, należy do jednego z podstawowych obowiązków państwa. Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń. Pomimo, iż najczęściej utożsamiane jest ono z architekturą i sztuką, to jego elementy stanowią także formy gospodarowania (np. sposoby uprawy roli) i wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności. Zabytki są integralną częścią narodowego dziedzictwa kulturowego i są dobrem wspólnym, o które troskę każdemu obywatelowi nakazuje art. 82 Konstytucji RP.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami: W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw

²¹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2019 r., poz. 1479.

²² Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 164.

kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 84). Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (art. 86), na okres 4 lat (art. 85 ust 2). W krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się, w szczególności, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji (art. 85 ust. 1).

W chwili opracowywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024* obowiązywał, przyjęty przez Radę Ministrów *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022*²³.

Za główny cel *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022* uznano: *Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami*, który będzie realizowany przez trzy cele szczegółowe wraz z przypisanymi im kierunkami działań:

1. *Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego*
 - *Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;*
 - *Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.*
2. *Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami*
 - *Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;*
 - *Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.*
3. *Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.*
 - *Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości;*
 - *Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.*

W sposób bezpośredni jednostkom samorządu terytorialnego dedykowany jest kierunek działania – ***Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym*** w Celu szczegółowym 1. W jego ramach zaplanowano cztery szczegółowe zadania:

1. ***Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnościami.***
2. *Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.*
3. ***Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.***

Realizowane będą projekty szkoleniowe dla przedstawicieli JST realizujących lub planujących rewitalizację zasobu dziedzictwa kulturowego, wsparcie dla JST w procesie identyfikacji dziedzictwa, szacowania jego wartości i wskazania właściwych sposobów jego ochrony i zagospodarowania w procesach rewitalizacyjnych oraz prowadzenie cyklicznego konkursu „Twój dom – dialog z tradycją”, ukierunkowanego na wspieranie

²³ Uchwała Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022” – MP z 2019 r., poz. 808.

procesów rozwoju i poprawy krajobrazu kulturowego. Właściwym celem konkursu ma być identyfikacja i popularyzacja nowych wzorców zabudowy jednorodzinnej będących kontynuacją i nawiązaniem do form tradycyjnego budownictwa.

4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Planowane jest przygotowanie założeń, a następnie organizacja cyklicznego konkursu skierowanego do samorządów gminnych. Konkurs ma na celu promowanie i upowszechnianie najlepszych wzorców, przede wszystkim w zakresie opracowywania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami, uznawanych jako dokumenty strategiczne JST w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem i krajobrazem kulturowym oraz kształtowania ładu przestrzennego.

4.1.2. Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z 14 lutego 2017 r.²⁴

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR. Wdrażanie tych projektów oraz stopień realizacji celów rozwojowych, określony wskaźnikami, będzie przedmiotem rozbudowanego systemu monitoringu i ewaluacji. Pozwoli to na zarządzanie realnymi procesami w gospodarce – i, w miarę potrzeb, aktualizowanie zarówno listy, jak i zakresu projektów²⁵.

W części IV dokumentu – *Kierunki interwencji* w pkt. 4. *Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej* uznano, że: *Inwestycje w kulturę wpływają nie tylko na ekonomiczny rozwój i wzrost konkurencyjności, ale także na wzmocnienie kapitału społecznego. Inwestowanie w ochronę dziedzictwa, rozwój i modernizację infrastruktury kultury oraz edukację kulturalną – kształcenie odbiorcy i jego kulturowych kompetencji przyczynia się do rozwijania kultury i innowacyjności.*

Dzięki tym kompetencjom i uczestnictwu w kulturze społeczeństwo buduje z jednej strony tożsamość, szacunek do tradycji, poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii, z drugiej zaś kreatywność, innowacyjność, otwartość i tolerancyjność²⁶.

W ramach działań do roku 2020 zaplanowano m.in.:

- *Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów*

²⁴ MP z 2017 r., poz. 260.

²⁵ *Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju...*, s. 6.

²⁶ *Ibidem*, s. 216.

*polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie*²⁷.

Wśród działań zaplanowanych do realizacji do 2030 r. znalazły się m.in.:

- **Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).**
- *Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury*²⁸.

4.1.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjęta Uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.²⁹, stanowi najważniejszy dokument strategiczny dotyczący ładu przestrzennego Polski. Celem dokumentu jest: efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie. Dla osiągnięcia podstawowego celu ustanowiono sześć celów operacyjnych, z których czwarty i szósty najbardziej związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego kraju:

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Kierunki działania:

- 4.1. Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju, jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych.
- 4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej³⁰.

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

W ramach realizacji niniejszych celów skoncentrowano się na objęciu ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów naturalnych i historycznych, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz stanowisk archeologicznych.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ MP z 2012 r., poz. 252.

³⁰ *Europejska Konwencja Krajobrazowa, sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r.* – Dz.U. z 2004 r. Nr 14, poz. 98.

4.1.4. Krajowa Polityka Miejska 2023

Dokument przyjęty Uchwałą Nr 198 Rady Ministrów w dniu 20 października 2015 r.³¹ W Preambule dokumentu sformułowano potrzebę jego opracowania: *Mieszkańcy miast stanowią około 60% ludności Polski. Biorąc pod uwagę także mieszkańców pozostałych terenów podlegających urbanizacji położonych w ich bliskim sąsiedztwie i pozostających z nimi w silnych związkach funkcjonalnych, można mówić o około trzech czwartych ludności kraju, których bezpośrednio i na co dzień dotyczą kwestie miejskie.*

*Miasta są miejscem koncentracji nauki, usług publicznych i biznesu oraz kreowania rozwoju gospodarczego. Są węzłami sieci firm, pracowników, wiedzy i umiejętności, co przyczynia się do większej produktywności i dynamiki wzrostu tych obszarów. **Miasto, nawet to najmniejsze, stanowi również zjawisko kulturowe i nośnik cywilizacji. Szeroko pojęte zasoby dziedzictwa kulturowego, ich zachowanie i ochrona mają kluczowe znaczenie dla kulturowej identyfikacji i poczucia tożsamości mieszkańców, a także dla sfery gospodarki i edukacji.** Przy właściwie prowadzonej polityce rozwoju na wszystkich poziomach, zarówno mniejsze, jak i większe miasta mogą i powinny rozwijać się jako motory rozwoju odpowiednio w skali lokalnej lub szerzej – w skali regionalnej, krajowej i europejskiej.*

***Z drugiej strony obszary miejskie to miejsca, w których skupia się wiele problemów społecznych, gospodarczych i przestrzennych.** Dysproporcje społeczne wewnątrz miast są często większe niż pomiędzy regionami. **Problemy dotyczą także degradacji tkanki miejskiej, chaotycznego rozpraszania zabudowy, segregacji ekonomicznej i społecznej, braku świadomości kulturowej oraz poczucia tożsamości i współodpowiedzialności mieszkańców, ubóstwa, stanu środowiska, zatłoczenia ulic i wielu innych aspektów.** Dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich i podniesienia w nich jakości życia należy te kwestie traktować priorytetowo oraz rozwiązywać w sposób kompleksowy i zintegrowany.*

Przyjętym w Krajowej Polityce Miejskiej 2023 celem strategicznym jest: **wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych do zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy oraz poprawa jakości życia mieszkańców.** Jego realizacja została oparta na sześciu celach szczegółowych, z których trzy winny być uwzględniane w działaniach władz samorządowych Gminy Bolków:

[...] 2. Wsparcie zrównoważonego rozwoju ośrodków miejskich, w tym przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom niekontrolowanej suburbanizacji;

3. Odbudowa zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich; [...]

5. Wspomaganie rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich, przede wszystkim na obszarach problemowych polityki regionalnej (w tym na niektórych obszarach wiejskich) poprzez wzmacnianie ich funkcji oraz przeciwdziałanie ich upadkowi ekonomicznemu.

³¹ MP z 2015 r. poz. 1235.

4.1.5. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Projekt nowej *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030* [dalej SRKS 2030] został zgłoszony do prac legislacyjnych Rady Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 r. Dokument ma zastąpić przyjętą w 2013 r. *Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*³². W czasie opracowywania niniejszego dokumentu proces legislacyjny Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego nie został zakończony.

W projekcie nowej SRKS 2030 uwzględniona została także problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego – za drugi cel szczegółowy uznano: *Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich*. Jednym z kierunków jego działań ma być: *Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury*.

W projekcie SRKS 2030 za jedno z kluczowych zadań państwa uznano dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu ma być realizowany projekt strategiczny pn. *Krajowy Program Ochrony i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022*, przyjęty 13 sierpnia 2019 r. przez Radę Ministrów. Innymi istotnymi programami, które mają wspierać realizację celów SRKS 2030, a jednocześnie są ważne z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego będą:

- projekt strategiczny *Rozwój turystyki kulturowej*, dotyczący działań przy obiektach znajdujących się na trasie Europejskich Szlaków Kulturowych ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i obszarów będących jednocześnie pomnikami historii;
- kontynuacja projektu *Krajobraz mojego miasta*, którego celem jest zwrócenie uwagi władz samorządowych, firm i instytucji oraz społeczeństwa na problem chaosu reklamowego i konieczność zrównoważonego planowania przestrzeni miejskiej; w ramach projektu ma zostać zwiększony nacisk na działania edukacyjne oraz promocyjne w zakresie kształtowania i ochrony estetyki przestrzeni publicznych³³.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030 została przyjęta 20 września 2018 r.³⁴ Celami strategicznymi, których realizacji mają sprzyjać działania administracji samorządowej są:

1. Efektywne wykorzystanie gospodarczego potencjału regionu.
2. Poprawa jakości i dostępności usług publicznych.
3. Wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego.
4. Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego.

³² MP z 2013 r., poz. 378.

³³ Por.: <http://krajobrazmojegomiasta.pl/>

³⁴ Uchwała Nr L/1790/18 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030.

5. Wzmocnienie przestrzennej spójności regionu.

Dla rozwoju gminy Bolków i wykorzystania w nim wartości dziedzictwa kulturowego istotna może być realizacja następujących celów operacyjnych:

Cel strategiczny 1. Efektywne wykorzystanie gospodarczego potencjału regionu	
Cel operacyjny	Przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych
1.4. Wspieranie rozwoju i rewitalizacja zdegradowanych obszarów wiejskich i miejskich	1.4.2. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów wiejskich, miejskich, w tym przemysłowych. 1.4.3. Wspieranie działań na rzecz rewitalizacji zabytkowych zespołów urbanistycznych i najcenniejszych obiektów architektury.
Cel strategiczny 2. Poprawa jakości i dostępności usług publicznych	
2.3. Rozwój i doskonalenie usług publicznych	2.3.4. Podejmowanie działań na rzecz upowszechniania i poprawy dostępności do kultury.
Cel strategiczny 3. Wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego	
3.1. Kształtowanie postaw obywatelskich	3.1.2. Popularyzacja wiedzy o regionie i wzmocnienie tożsamości jego mieszkańców.
Cel strategiczny 4. Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego	
4.1. Poprawa stanu środowiska	4.1.2. Wspieranie edukacji ekologicznej w oparciu o zasoby lokalne (infrastrukturalne, przyrodnicze i kulturowe). 4.1.3. Rekultywacja i zagospodarowanie terenów przemysłowych i wydobywczych.
4.2. Racjonalne wykorzystanie walorów i zasobów środowiska	4.2.3. Prowadzenie działań na rzecz rozwoju systemu obszarów cennych przyrodniczo i efektywnej ochrony wartości krajobrazu. 4.2.4. Wzmocnienie potencjału uzdrowiskowego i turystycznego, w tym rozwój nowych gałęzi turystyki.
4.5. Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego.	4.5.1. Wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie. 4.5.2. Wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji. 4.5.3. Wsparcie zagospodarowywania i udostępnienia na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego

Obecnie obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego [PZPWD] został przyjęty 16 czerwca 2020 r.³⁵. Przygotowanie i przyjęcie PZPWD zostało poprzedzone opracowaniem i akceptacją przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego *Raportu*

³⁵ Uchwała Nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 roku w sprawie uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego – Dz.U. Woj. Dolnośląskiego z 2020 r., poz. 4036.

o stanie zagospodarowania przestrzennego i rozwoju społeczno-gospodarczym województwa dolnośląskiego³⁶.

W *Raporcie* została zamieszczona charakterystyka dziedzictwa kulturowego i jego stanu, podsumowana oceną mocnych i słabych stron:

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowany i bogaty krajobraz regionu pod względem wartości kulturowych i przyrodniczych, • różnorodność zachowanego dziedzictwa kulturowego, w tym duża liczba zabytków o wysokiej klasie artystycznej i znaczeniu historycznym (obiekty na liście UNESCO, pomniki historii, parki kulturowe), • gęsta sieć miast o zachowanym historycznym układzie urbanistycznym i dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi, • największa w skali kraju liczba zabytków nieruchomości, ruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, • duża różnorodność typów tras turystycznych (piesze, rowerowe, wodne, konne, narciarskie, samochodowe), • integracja tras turystycznych regionu z krajowymi i europejskimi systemami tras. 	<ul style="list-style-type: none"> • postępujące negatywne przekształcenia historycznych układów przestrzennych miejscowości, związane z procesami urbanizacji oraz wprowadzaniem nowej zabudowy oderwanej od miejscowej tradycji budowlanej, • częste przykłady zacierania cech zabytkowych obiektów będące skutkiem modernizacji bez poszanowania znaczenia i wartości zabytków, • znaczna lub całkowita dewastacja obiektów przemysłowych i kolejowych spowodowana ich długotrwałym nieużytkowaniem, • dekapitalizacja infrastruktury uzdrowskiej, • niespójność systemu szlaków turystycznych w obszarze województwa, • niski standard wyposażenia w infrastrukturę towarzyszącą oraz pogarszający się stan techniczny tras turystycznych.

PZPWD jest dokumentem określającym politykę zagospodarowania przestrzennego samorządu województwa. Punktem wyjścia do sformułowania tej polityki jest wizja zagospodarowania przestrzennego, stanowiąca jednocześnie cel główny, czyli stan, do którego Samorząd Województwa Dolnośląskiego będzie dążył traktując przestrzeń, jako wspólne dobro.

Dla samorządu Gminy Bolków jednym z najważniejszych elementów określonych w PZPWD jest określenie granic i zasad zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym oraz granic i zasad zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym³⁷, a w szczególności przynależność terytorialna gminy Bolków do konkretnych obszarów funkcjonalnych i przypisane jej zasady zagospodarowania.

Gmina Bolków została zaliczona do czterech obszarów funkcjonalnych:

- Jeleniogórskiego Obszaru Funkcjonalnego,
- przygranicznego obszaru funkcjonalnego,
- obszaru funkcjonalnego cennego przyrodniczo (lokalizacja korytarza ekologicznego o znaczeniu ponadlokalnym [międzynarodowym, krajowym i regionalnym] oraz lądowego korytarza ekologicznego),

³⁶ Uchwała Nr 3916/V/17 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 12 czerwca 2017 roku w sprawie przyjęcia dokumentów pn.: „Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego i rozwoju społeczno-gospodarczym województwa dolnośląskiego”, „Ocena realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym zamieszczonych w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego, perspektywa 2020”.

³⁷ PZPWD, s. 14.

- Sudeckiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wizja zagospodarowania przestrzeni województwa została sformułowana następująco:

Dolny Śląsk 2030: Różne obszary – jeden region, różne potencjały – spójny rozwój.

Osiągnięciu wizji zagospodarowania przestrzennego województwa, określającej Dolny Śląsk jako jeden region rozwijający się w sposób spójny, ale złożony z różnych obszarów o odmiennych potencjałach, podporządkowana jest realizacja czterech celów polityki zagospodarowania przestrzennego samorządu województwa.

Realizacji poszczególnych celów PZPWD mają służyć kierunki działań i wpisane weń skonkretyzowane postulaty, w tym adresowane do gmin.

W poniższym zestawieniu przedstawione zostały cele, kierunki działań i działania PZPWD [wybrane zostały te spośród nich, które są adresowane do samorządu Gminy Bolków lub mogą być przezeń wykorzystane w działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego].

CEL 1. Zapewnienie warunków zrównoważonego i równomiernego rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez funkcjonalne kształtowanie hierarchicznej sieci osadniczej gwarantującej dostęp do usług i rynku pracy	
Kierunki działań	
Kierunek 1.1. Wzmocnienie potencjału ośrodka wojewódzkiego i ośrodków regionalnych poprzez integrację z ich obszarami funkcjonalnymi.	Działania służące realizacji kierunku działania jako postulaty kierowane do gmin
	[...] 16. Opracowanie, zgodnie z rekomendacjami Dolnośląskiej Polityki Rowerowej, miejskich koncepcji rozwoju tras rowerowych w granicach administracyjnych miast i uwzględnienie tych tras w studiach gmin. 17. Uwzględnienie infrastruktury transportu rowerowego przy planowaniu zintegrowanego systemu transportu, obejmującego różne środki transportu i elementy infrastruktury w miejskich obszarach funkcjonalnych. 18. Planowanie tras rowerowych z zachowaniem ciągłości na styku z innymi gminami. 19. Planowanie infrastruktury rowerowej zgodnie ze Standardami projektowymi i wykonawczymi dla infrastruktury rowerowej województwa dolnośląskiego.
	Ustalenia obowiązujące dla gmin przy sporządzaniu studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
	1. Prowadzenie współpracy w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych w celu zarządzania przestrzenią w taki sposób, aby następowała integracja oraz łączenie funkcji komplementarnych w przestrzeni w celu zmniejszenia kosztów funkcjonowania infrastruktury komunalnej i podniesienia jakości życia mieszkańców [...] 2. Wzmacnianie funkcjonalno-przestrzennej spójności obszaru funkcjonalnego oraz jego powiązań zewnętrznych. 3. Wzmacnianie potencjałów wewnętrznych wynikających z renty położenia i charakteru miejskiego obszaru funkcjonalnego, stanowiących o jego konkurencyjności.
Kierunek 1.2. Zapobieganie peryferyzacji ośrodków i obszarów zagrożonych marginalizacją.	Działania służące realizacji kierunku działania jako postulaty kierowane do gmin
	[...] 3. Uwzględnienie w dokumentach gminnych polityki rozwoju zawartej w Strategii Rozwoju Sudety 2030 (gminy zlokalizowane w granicach Sudeckiego

	Obszaru Funkcjonalnego)
Kierunek 1.4. Zwiększenie dostępności przestrzeni i usług publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami.	Działania służące realizacji kierunku działania jako postulaty kierowane do gmin
	<p>1. Kształtowanie polityki przestrzennej na terenie gmin w sposób zapewniający wysoką jakość życia mieszkańcom poprzez:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) planowanie zabudowy mieszkaniowej, przestrzeni publicznych, oraz infrastruktury usług publicznych, spełniających wymogi dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, 2) określenie wskaźnika udziału mieszkań przeznaczonych dla osób ze szczególnymi potrzebami w nowo budowanych mieszkaniach; <p>2. Uwzględnienie w studiach gmin konieczności przeprowadzenia inwentaryzacji i audytów dotyczących występowania w przestrzeni publicznej barier ograniczających dostępność obiektów dla osób ze szczególnymi potrzebami.</p>
Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego krajobrazu	
Kierunek 2.1. Stworzenie spójnego regionalnego systemu ochrony przyrody, funkcjonującego w ramach struktur krajowych i europejskich.	Działania służące realizacji kierunku działania jako postulaty kierowane do gmin
	<p>1. Uwzględnianie w polityce przestrzennej gminy konieczności ochrony zasobów środowiska przyrodniczego zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju (w tym zapisów zawartych w obowiązujących planach ochrony obszarów chronionych).</p> <p>2. Ograniczenie lokalizowania elementów i obiektów infrastruktury technicznej w miejscach eksponowanych widokowo, ochrona i zagospodarowanie punktów widokowych, ochrona i kształtowanie ciągów i osi widokowych.</p> <p>3. Uwzględnianie studiów i ocen zmian krajobrazu w pracach nad lokalnymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi. [...]</p> <p>5. Obszary korytarzy ekologicznych zidentyfikowanych w Planie oraz w lokalnych opracowaniach planistycznych należy w miarę możliwości chronić przed zabudową ciągłą i lokalizowaniem infrastruktury, planować zalesienia i zadrzewienia pomiędzy istniejącą zabudową i obszarami przyległymi.</p> <p>6. Ograniczenie zabudowy dolin rzecznych (ochrona brzegów rzek przed zabudową, grodzeniem, osuszaniem i niszczeniem szaty roślinnej) w celu zachowania drożności korytarzy ekologicznych i minimalizowania skutków powodzi.</p>
	Ustalenia obowiązujące dla gmin przy sporządzaniu Studium, w zakresie zasad zagospodarowania obszaru funkcjonalnego cennego przyrodniczo
	<p>[...] 3. Ochrona obszarów o nieprzekształconych lub stosunkowo mało zmienionych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, oraz uwzględnianie pozostałych działań ochronnych w zakresie ochrony krajobrazu, sformułowanych w obowiązujących planach ochrony parków krajobrazowych: [...] 5) Rudawski Park Krajobrazowy;</p> <p>4. Uwzględnienie przebiegu i funkcji korytarzy ekologicznych o znaczeniu ponadlokalnym w lokalnych dokumentach planistycznych oraz działaniach należących do kompetencji gminy. Wyznaczone na rysunkach Planu nr 2 i 3 korytarze ekologiczne mają przebieg orientacyjny – szczegółowy przebieg i szczegółowe zasady zagospodarowania korytarzy ekologicznych należy wyznaczać w lokalnych opracowaniach planistycznych w oparciu o aktualne opracowania ekofizjograficzne i inwentaryzacje przyrodnicze, z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań przestrzennych.</p> <p>5. Zwiększanie lesistości lądowych korytarzy ekologicznych w celu odzyskania ich drożności (docelowa odległość między płatami lasów, zadrzewień lub zakrzaczów nie powinna przekraczać kilkuset metrów do 1 km i nie powinna być przecięta</p>

	innymi barierami dla zwierząt); nie należy zalesiać cennych przyrodniczo obszarów otwartych, takich jak turzycowiska, bogate zespoły łąkowe, obszary podmokłe oraz osi i ciągów widokowych.
Kierunek 2.2. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.	<p style="text-align: center;">Działania służące realizacji kierunku działania jako postulaty kierowane do gmin</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uwzględnianie założeń „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” w gminnych programach opieki nad zabytkami w celu skoordynowania działań w sferze ochrony zabytków. 2. Wskazywanie w dokumentach planistycznych obiektów i obszarów, które powinny uzyskać ustawową formę ochrony zabytków (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w wojewódzkiej ewidencji zabytków). 3. Obejmowanie ochroną w formie parku kulturowego obszarów o wysokich walorach historycznych, artystycznych i krajobrazowych. Proponuje się utworzenie następujących parków kulturowych: [...] 11) Założenie krajobrazowe zamków Bolków – Świny; 4. Realizacja regionalnych szlaków turystycznych oraz powiązanie ich z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi gmin z wykorzystaniem systemów lokalnych szlaków turystycznych. 5. Realizacja funkcji turystycznych w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych. 6. Dostosowanie rozwoju zaplecza turystyki i rekreacji do zmian klimatu poprzez: <ol style="list-style-type: none"> 1) realizację transportu zbiorowego w obszarach i ośrodkach o atrakcyjnych turystycznie zasobach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, jako standardu ich komunikacyjnej obsługi, 2) wykluczenie z realizacji infrastruktury sportów zimowych obszarów o niewystarczających zasobach wód, których eksploatacja dla wytwarzania sztucznego śniegu zagraża lokalnemu środowisku naturalnemu. [...] <p style="text-align: center;">Postulaty do gmin zlokalizowanych w granicach Sudeckiego Obszaru Funkcjonalnego</p> 9. Integracja szlaków wodnych ze szlakami pieszymi, rowerowymi i konnymi w ich otoczeniu (wzdłuż rzek o sezonowej zmienności poziomu wód). 10. Weryfikacja przebiegu i modernizacja Drogi Śródsudeckiej (Via Montana) poprawiająca bezpieczeństwo trasy i jej atrakcyjność turystyczną oraz skuteczność ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych w obszarze oddziaływania trasy. 11. Wyłączenie z zabudowy, w tym z zabudowy turystycznej i rekreacyjnej: <ol style="list-style-type: none"> 1) terenów otwartych o największych walorach widokowych predysponowane do rozwoju szlaków turystycznych, 2) obszarów o ekspozycji północnej, obszarów osuwiskowych, zalewowych, inwersyjnych. 12. Wyeliminowanie lokalizacji zwartych kompleksów zabudowy produkcyjnej o powierzchni większej niż 1,0 ha oraz usługowej o powierzchni większej niż 2,0 ha na terenach o nachyleniu powyżej 5,0%. 13. Ustalenie minimalnego wskaźnika powierzchni terenów biologicznie czynnych na poziomie 75,0% na terenach o nachyleniu powyżej 5,0% dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, letniskowej, zamieszkania zbiorowego, usług zdrowia (lecznictwa uzdrowiskowego), usług sportu i rekreacji oraz usług turystycznych.
	Ustalenia obowiązujące dla gmin przy sporządzaniu Studium, w zakresie zasad zagospodarowania Sudeckiego Obszaru Funkcjonalnego

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uwzględnianie istniejących analiz krajobrazowych i wytycznych zawartych w planach ochrony dla parków krajobrazowych. 2. Wprowadzenie zakazu lokalizacji wysokościowych urządzeń infrastruktury technicznej, takich jak maszty telewizyjne i wieże telefonii komórkowej w strefach ekspozycji widokowej wyznaczonych w studiach gmin. 3. Wskazanie w studiach gmin obiektów regionalnej architektury drewnianej wraz z otoczeniem do objęcia ochroną konserwatorską (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w gminnej ewidencji zabytków). Wprowadzenie do studium gminy zapisów w zakresie zasad ochrony obiektów regionalnej architektury drewnianej. 4. Wskazanie w studiach gmin obszarów planowanych do rozwoju turystyki i rekreacji, które należy wyznaczyć na podstawie szczegółowych analiz przyrodniczych, krajobrazowych, fizjograficznych i kulturowych przyjmując następujące zasady ich turystycznego udostępniania: <ol style="list-style-type: none"> 1) w obszarach chronionych realizacja infrastruktury turystycznej zgodnie z zasadami prawnej ochrony tworzących je zasobów, 2) w terenach zurbanizowanych realizacja zagospodarowania turystycznego przez uzupełnianie luk w istniejącej zabudowie, jej kontynuację, adaptację lub proturystyczną rewitalizację zdegradowanych obszarów, 3) w obszarach otwartych pod warunkiem zachowania walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych terenu oraz zapewnienia indywidualnych rozwiązań w zakresie infrastruktury technicznej na terenach położonych poza zasięgiem istniejących mediów. 5. Wskazanie w studiach gmin obszarów, które wymagają opracowania, we współpracy z sąsiednimi gminami, planów rozwoju ponadlokalnej infrastruktury turystycznej, udostępniającej wskazane obszary jako całość. 6. Wskazanie w studiach gmin przebiegu regionalnych szlaków turystycznych, w tym planowanych głównych tras rowerowych województwa dolnośląskiego o przebiegu w korytarzach określonych na rysunku planu nr 2 System ochrony zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych zgodnie z „Koncepcją sieci głównych tras rowerowych województwa dolnośląskiego” przyjętą Uchwałą nr 5425/V/18 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 29 maja 2018 roku. 7. Wskazanie w studiach gmin węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej zintegrowanych ze szlakami turystycznymi prowadzącymi w obszarze gminy.
	<p style="text-align: center;">Ustalenia obowiązujące dla gmin przy sporządzaniu Studium, w zakresie zasad zagospodarowania przygranicznego obszaru funkcjonalnego</p>
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zintegrowanie systemu szlaków turystycznych w obszarze pogranicza i wskazanie powiązań z systemami tras turystycznych po stronie czeskiej i niemieckiej. 2. Wskazanie w studiach gmin przebiegu planowanych głównych tras rowerowych województwa dolnośląskiego o przebiegu w korytarzach określonych na rysunku Planu nr 2 System ochrony zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych zgodnie z <i>Koncepcją sieci głównych tras rowerowych województwa dolnośląskiego</i>
<p>Kierunek 2.3. Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska.</p>	<p style="background-color: #e0f2f1; padding: 5px;">Działania służące realizacji kierunku działania jako postulaty kierowane do gmin</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uwzględnienie ochrony udokumentowanych złóż o znaczeniu ogólnokrajowym i regionalnym i planowanie przeznaczenia terenów w sposób niewywołujący potencjalnych konfliktów związanych z ich eksploatacją. 2. Ograniczanie przeznaczania zwartych kompleksów gruntów rolnych na zabudowę mieszkaniową i usługową. [...]

	<p>4. Uwzględnienie w planowaniu przestrzennym występowania wpływów eksploatacji górniczej w zasięgu terenów górniczych.</p> <p>5. Uwzględnienie w planowaniu przestrzennym informacji o obszarach perspektywicznych, na których stwierdzono przesłanki występowania złóż oraz obszarów prognostycznych – rozpoznanych wstępnie wskazanych na rysunku 4.</p>
<p>Cel 3. Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom przez struktury przestrzenne odporne na zmiany klimatu, zagrożenia naturalne i pochodzące z działalności człowieka.</p>	
<p>Kierunek 3.1. Zapewnienie warunków dla rozwoju infrastruktury energetycznej oraz racjonalnego rozwoju energetyki odnawialnej opartej na wykorzystaniu naturalnych uwarunkowań regionu.</p>	<p style="text-align: center;">Działania służące realizacji kierunku działania jako postulaty kierowane do gmin</p> <p>[...] 2. Zastosowanie zapisów w lokalnych opracowaniach planistycznych wskazujących realizację sieci energetycznych jako podziemnych na terenach zabudowanych oraz przeznaczonych pod rozwój zabudowy. Realizację napowietrznych sieci proponuje się dopuszczać jedynie w uzasadnionych przypadkach, na obszarach regionalnych stref aktywności gospodarczej oraz innych kompleksów zabudowy produkcyjnej lub usługowej o łącznej powierzchni powyżej 10 ha.</p> <p>3. Wykonanie i uwzględnienie bilansu energetycznego, zawierającego analizę potrzeb transportowych użytkowników terenów oraz lokalnych warunków dla rozwoju odnawialnych źródeł energii, przy planowaniu rozwoju przestrzennego gmin.</p> <p>4. Zastosowanie zapisów w lokalnych opracowaniach planistycznych wskazujących wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz gazu ziemnego jako podstawowego paliwa do zasilania urządzeń wytwarzających energię ciepłą, szczególnie w zakresie rozwiązań indywidualnych i grupowych.</p> <p>5. Dążenie do wyposażenia w sieć gazową, umożliwiającą wykorzystanie gazu ziemnego do celów grzewczych, wszystkich terenów zabudowanych, w szczególności w jednostkach osadniczych liczących powyżej 0,5 tys. mieszkańców. W przypadku braku:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) możliwości technicznych lub warunków ekonomicznych dla rozwoju sieci gazowej w oparciu o system gazu ziemnego, należy dążyć do dostarczenia gazu przez lokalizację lokalnych systemów dystrybucyjnych opartych na stacjach skroplonego gazu ziemnego, 2) dostępu do dystrybucyjnej sieci gazowej na terenach o rozproszonej zabudowie oraz w jednostkach osadniczych liczących poniżej 0,5 tys. mieszkańców należy preferować zasilanie gazem płynnym. <p>6. Dążenie do transformacji systemów zaopatrzenia w ciepło, poprzez:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz urządzeń zasilanych paliwem gazowym lub ciekłym w przypadku rozwiązań indywidualnych, 2) sukcesywne podłączenia zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej wyposażonej w indywidualne źródła ciepła do scentralizowanych lub grupowych systemów grzewczych. <p>7. Wspieranie rozwoju odnawialnych źródeł energii, w szczególności na obszarach przekroczeń dopuszczalnych poziomów zanieczyszczeń powietrza.</p> <p>8. Uwzględnienie ograniczeń dla rozwoju energetyki wiatrowej wynikających z dokumentu wspomagającego politykę Zarządu Województwa Dolnośląskiego w zakresie energetyki ze źródeł odnawialnych – <i>Studium przestrzennych uwarunkowań rozwoju energetyki wiatrowej w województwie dolnośląskim</i>.</p> <p>9. Uwzględnienie preferencji dla lokalizacji elektrowni fotowoltaicznych na obszarach:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) położonych w sąsiedztwie dróg i linii elektroenergetycznych,

	<p>2) o niskim nachyleniu terenu – obszary nizinne,</p> <p>3) o wysokim nasłonecznieniu,</p> <p>4) nieużytków i gleb nieprzydatnych rolniczo, oraz na dachach obiektów wielkopowierzchniowych.</p> <p>10. Umożliwienie wykorzystania cieków i zbiorników wodnych do produkcji energii, w szczególności w miejscach lokalizacji urządzeń piętrzących. [...]</p>
Kierunek 3.3. Zapewnienie warunków dla rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej.	<p>Działania służące realizacji kierunku działania jako postulaty kierowane do gmin</p> <p>1. Wspieranie rozwoju systemów łączności bezprzewodowej oraz uwzględnianie stref ochronnych wokół obiektów radiowo-telewizyjnych oraz pasów ochronnych linii radiowych.</p> <p>2. Wspieranie rozwoju sieci teleinformatycznych na obszarach problemowych, w których nie występuje infrastruktura telekomunikacyjna umożliwiająca świadczenie usług dostępu do Internetu o wymaganej przepustowości.</p> <p>3. Budowa miejskich sieci szerokopasmowych.</p> <p>4. Zapewnienie zintegrowanego rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej z infrastrukturą energetyczną, wodnokanalizacyjną i transportową.</p>
Kierunek 3.5. Ograniczanie negatywnych skutków ekstremalnych zjawisk naturalnych – powodzi i suszy.	<p>Ustalenia obowiązujące dla gmin przy sporządzaniu Studium, w zakresie zasad zagospodarowania Sudeckiego Obszaru Funkcjonalnego</p> <p>1. Stosowanie w studiach gmin zasad ochrony środowiska i jego zasobów uwzględniających ograniczanie odpływu wód opadowych i roztopowych (np. doły chłonne, studnie chłonne, zbiorniki retencyjne).</p> <p>2. Ustalanie kierunków zmian w strukturze przestrzennej oraz w przeznaczeniu terenów oraz wytycznych umożliwiających:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) lokalizowanie w bezpośrednim sąsiedztwie cieków, w lokalnych obniżeniach, zbiorników małej retencji, 2) stosowanie rozwiązań renaturalizacyjnych koryt cieków i ich brzegów oraz spowalniających spływ wody w cieku (zakola, meandry), 3) utrzymanie w użytkowaniu rolniczym terenów podmokłych, 4) odtwarzanie starorzeczy i obszarów bagiennych jako naturalnych terenów retencyjnych, 5) ograniczanie i kontrolowanie spływu powierzchniowego (retencja skokowa) poprzez przeznaczanie terenów o spadkach powyżej 15% na zalesianie.
Kierunek 3.6. Ograniczanie negatywnych skutków działalności człowieka zagrażających zdrowiu i bezpieczeństwu mieszkańców (zanieczyszczenie powietrza, zanieczyszczenie i nadmierne wykorzystanie zasobów wody, hałas).	<p>Działania służące realizacji kierunku działania jako postulaty kierowane do gmin</p> <p>1. Planowanie nowych odcinków dróg w sposób minimalizujący negatywne oddziaływanie hałasu na istniejące i planowane obszary podlegające ochronie akustycznej.</p> <p>2. Planowanie terenów nowej zabudowy mieszkaniowej na obszarach znajdujących się poza zasięgiem ponadnormatywnego oddziaływania hałasu.</p> <p>3. Uwzględnienie strefowego rozmieszczenia terenów, polegającego na lokalizacji terenów niepodlegających ochronie akustycznej w sąsiedztwie terenów, na których usytuowane są ponadnormatywne źródła dźwięku.</p> <p>4. Ograniczenie planowania terenów nowej zabudowy mieszkaniowej na obszarach, które nie posiadają:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) możliwości zaopatrzenia w ciepło sieciowe lub nie przewiduje się rozwoju systemów ciepłowniczych; 2) dostępu do sieci gazowej lub nie planuje się wyposażenia w sieć gazową;

	<p>z wyjątkiem terenów zabudowy mieszkaniowej, gdzie do zaopatrzenia w ciepło wykorzystywane będą odnawialne źródła energii.</p> <p>5. Zachowanie bezpiecznej odległości od zakładów o dużym i o zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, które zostały zamieszczone w Aneksie nr 2, a ich rozmieszczenie zostało pokazane na rysunku Planu nr 8. Bezpieczeństwo.</p>
Cel 4. Dobra dostępność transportowa i sprawne systemy infrastruktury transportowej.	
Kierunek 4.1. Zwiększenie dostępności zewnętrznej w ramach sieci TEN-T.	<p>Działania służące realizacji kierunku działania jako postulaty kierowane do gmin</p> <p>[...] 2. Uwzględnienie w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego możliwości realizacji inwestycji:</p> <p>2) budowa kolei dużych prędkości (KDP) tzn. „Y” relacji Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław oraz jego wydłużenie w kierunku Pragi [...]</p>
Kierunek 4.2. Integracja działań w ramach głównych korytarzy drogowych o kluczowym i strategicznym znaczeniu z punktu widzenia rozwoju województwa.	<p>Działania służące realizacji kierunku działania jako postulaty kierowane do gmin</p> <p>1. W ramach wskazanych ciągów drogowych postuluje się o uwzględnienie rezerw terenowych z uwagi na możliwość ujednoczenia parametrów użytkowych dróg wchodzących w skład danego korytarza. Szczególnie istotnym jest zapewnienie możliwości dostosowania parametrów technicznych dróg do obowiązujących normatywów, w oparciu o realne uwarunkowania terenowe. W miarę możliwości należy ograniczać lokalizację nowych zjazdów oraz skrzyżowań z drogami dojazdowymi i lokalnymi. Obsługa przyległych terenów powinna odbywać się poprzez już istniejące zjazdy, skrzyżowania oraz nowe drogi o klasie co najmniej zbiorczej, a dotyczy to w szczególności dróg klasy technicznej G i GP. W ramach wskazanych korytarzy należy dążyć do realizacji ciągów pieszych lub pieszo-rowerowych zgodnie ze Standardami projektowymi i wykonawczymi dla infrastruktury rowerowej województwa dolnośląskiego: [...]</p> <p>5) Korytarz (praski) – przebieg: S3 Nowa Sól – Polkowice – Lubin – Legnica – Jawor – Bolków – Kamienna Góra – Lubawka granica państwa. [...]</p> <p>7) Korytarz (alternatywy S3) – przebieg: DK3 Nowa Sól – Polkowice – Lubin – Legnica – Jawor – Bolków – dalej jako DK5 Kamienna Góra – Lubawka granica państwa. [...]</p> <p>11) Korytarz „sudecki północny” – przebieg: DK30 Zgorzelec – Lubań – Jelenia Góra – dalej jako DK3 Bolków – dalej jako DK5 Dobromierz – dalej jako DK34 Świebodzice – dalej jako DK35 Świdnica – dalej jako DW382 Dzierżonów – Ząbkowice Śląskie – Kamieniec Ząbkowicki – Paczków.</p>

4.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2016–2020

W czasie opracowywania *Programu opieki nad zabytkami gminy Bolków na lata 2021–2024*, Województwo Dolnośląskie dysponowało aktualnym programem opieki nad zabytkami na lata 2016–2020³⁸.

Cel strategiczny Programu sformułowano następująco: ***Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego***

³⁸ Uchwała Nr XXIII/687/16 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 28 czerwca 2016 r. w sprawie przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” – Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego z 2016 r., poz. 3706.

Śląska. Cel strategiczny realizowany będzie poprzez cztery cele operacyjne, przypisane im priorytety i skonkretyzowane kierunki działań.

Tak skonstruowane „drzewo” celów zostało przedstawione w poniższym zestawieniu [pogrubieniem oznaczono te spośród działań, które powinny znaleźć się w sferze aktywności władz Gminy Bolków], określono następująco:

Cel operacyjny I. Zasoby dziedzictwa kulturowego	
Poprawa skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.	
Priorytet 1. Rozpoznanie stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.	
Działanie 1. Aktualizacja wiedzy na temat stanu zachowania obiektów zabytkowych.	Działanie polegać będzie na weryfikacji stanu zachowania zabytków, która umożliwi określenie najpilniejszych potrzeb w zakresie zabezpieczenia, rewaloryzacji i konserwacji obiektów zabytkowych. Efektem prac będzie m.in. utworzenie i stałe uzupełnianie „Listy zabytków zagrożonych”, na podstawie której zostaną wskazane obiekty wymagające podjęcia prac ratowniczych w pierwszej kolejności.
Działanie 2. Identyfikacja zjawisk dziedzictwa niematerialnego województwa	Działanie obejmie następujące zadania: <ul style="list-style-type: none"> • uruchomienie procesu identyfikacji i dokumentacji zjawisk niematerialnych w województwie, • wspieranie twórców i depozytariuszy dziedzictwa niematerialnego oraz upowszechnianie ich dorobku artystycznego.
Działanie 3. Identyfikacja i objęcie ochroną najcenniejszych wartości dziedzictwa kulturowego świadczących o specyfice i tożsamości województwa.	Zasadniczym zadaniem będzie zidentyfikowanie obiektów, zespołów, założeń przestrzennych, obszarów o najwyższych, unikalnych wartościach artystycznych, historycznych i krajobrazowych oraz wdrożenie odpowiednich mechanizmów ochrony w celu ich zachowania. W związku z tym, że wartości zabytkowe wytypowanych obiektów i obszarów mają znaczenie strategiczne, konieczne jest stosowanie w szerszym niż dotychczas zakresie takich form ochrony jak park kulturowy oraz ochrona obszarowa pojedynczych obiektów (m.in. wprowadzanie zapisów w dokumentach planistycznych).
Działanie 4. Wytypowanie obiektów i zespołów zabytkowych do wpisania na listę pomników historii oraz wsparcie ich właścicieli w zakresie działań związanych z tą procedurą.	Działanie to ma na celu wskazanie obiektów lub zespołów zabytkowych, które ze względu na wybitne wartości artystyczne mają szczególne znaczenie dla kultury i historii Polski oraz udzielenie wsparcia finansowego ich właścicielom na przygotowanie stosownej dokumentacji i wniosku o uznanie za pomnik historii. Duża liczba (obecnie 9 pomników historii) najcenniejszych zabytków w skali kraju na liście pomników historii świadczy o wysokim potencjale kulturowym województwa, ponadto uznanie obiektu lub zespołu zabytkowego za pomnik historii jest warunkiem koniecznym do ubiegania się o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.
Priorytet 2. Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem zabytków	
Działanie 1. Poprawa stanu zachowania obiektów	Działanie polegać będzie na finansowaniu prac badawczych i

zabytkowych stanowiących mienie samorządu województwa	dokumentacyjnych oraz prac zabezpieczających i konserwatorsko-budowlanych przy zabytkach stanowiących mienie samorządu województwa, w tym jednostek samorządowych i samorządowych instytucji kultury.
Działanie 2. Dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich oraz konserwacji zabytków znajdujących się na terenie województwa.	Samorząd województwa jako jednostka samorządu terytorialnego zobowiązany jest do objęcia ochroną zabytków znajdujących się na terenie województwa. Wsparcie finansowe w ramach tego działania będzie udzielane w ramach dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach niebędących w bezpośrednim zarządzie samorządu województwa.
Działanie 3. Wspieranie działań związanych z zabezpieczaniem zabytków.	Działanie polegać będzie na dofinansowaniu wyposażenia zabytków w systemy zabezpieczeń przeciwłamaniowych i przeciwpożarowych, w szczególności w obiektach posiadających cenne dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego oraz w obiektach architektury drewnianej.
Cel operacyjny II. Tożsamość i społeczeństwo	
Wzmocnienie tożsamości Dolnoślązaków, a tym samym ich zaangażowania i akceptacji dla działań podejmowanych w celu ochrony dziedzictwa kulturowego.	
Priorytet 1. Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne.	
Działanie 1. Wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe	Zadania realizowane w ramach tego działania obejmą: <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie dla uruchamiania nowoczesnej oferty edukacyjnej opartej o zabytki materialne, wydarzenia historyczne, wartości niematerialne, działalność znanych postaci itp., mającej na celu kształtowanie tożsamości regionalnej; • wsparcie projektów zgłaszanych przez stowarzyszenia, fundacje, organizacje pozarządowe i inne podmioty, których cele statutowe obejmują prowadzenie działań popularyzujących szeroko pojmowane dziedzictwo kulturowe, • promocję krajową i międzynarodową (m.in. na targach turystycznych) zabytków, wyrobów tradycyjnego rzemiosła, produktów regionalnych i tradycyjnych itp., • wspieranie działalności wydawniczej, wystawienniczej, multimedialnej promującej dolnośląskie zabytki (przewodniki, informatory, publikacje popularnonaukowe), • wsparcie dla inicjatyw artystycznych w obiektach zabytkowych.
Działanie 2. Rozszerzenie zasięgu i wzmocnienie znaczenia przedsięwzięć związanych z zachowaniem i promocją dziedzictwa kulturowego	Działanie polegać będzie na wspieraniu instytucji kultury samorządu województwa i innych podmiotów w organizacji wydarzeń o zasięgu regionalnym i ponadregionalnym popularyzujących zabytki i upowszechniających wiedzę o dziedzictwie kulturowym Dolnego Śląska (m.in. Europejskie Dni Dziedzictwa konferencje, wystawy, wykłady etc.). Podniesienie rangi imprez i wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe będzie realizowane także poprzez obejmowanie wydarzeń honorowym patronatem Marszałka

	Województwa Dolnośląskiego.
Działanie 3. Promowanie „dobrych praktyk” w zakresie zagospodarowania i użytkowania obiektów zabytkowych	Działanie obejmie promocję pozytywnych efektów inicjatyw podejmowanych na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa (tzw. „dobrych praktyk”), w tym zwłaszcza w zakresie rewaloryzacji i adaptacji obiektów zabytkowych. Na terenie województwa występują liczne przykłady udanych adaptacji obiektów zabytkowych, przeprowadzonych zgodnie z zasadami sztuki konserwatorskiej, obiekty te uzyskały nagrody i wyróżnienia w konkursach (np. „Zabytek Zadbane” i „Dolnośląski Laur Konserwatorski”). Popularyzowanie dobrych wzorców w zakresie konserwacji i zagospodarowania zabytków ma wymiar edukacyjny dla społeczeństwa i potencjalnych inwestorów.
Priorytet 2. Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami	
Działanie 1. Wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie tworzenia i funkcjonowania lokalnych muzeów	Działanie polegać będzie na wspieraniu inicjatyw podmiotów prywatnych, organizacji społecznych i pozarządowych oraz jednostek samorządowych związanych z tworzeniem lokalnych muzeów, izb pamięci, skansenów itp. utrwalających historię, tradycje oraz twórczość artystyczną. Wsparcie osób i podmiotów kultywujących historię i tradycję ma na celu pobudzenie aktywności społeczności lokalnych w zakresie ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego, a także wzmocnienie oferty edukacyjnej i turystycznej na Dolnym Śląsku.
Działanie 2. Wspieranie przedsięwzięć mających na celu podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami	Działanie będzie realizowane poprzez organizację i wsparcie organizacji szkoleń, warsztatów, konferencji i innych form poszerzających wiedzę związaną z opieką nad zabytkami dla jst, właścicieli obiektów zabytkowych, fundacji i stowarzyszeń oraz placówek oświatowych
Działanie 3. Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych	Celem działania jest pobudzenie aktywności obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, a także ich gotowości do inwestowania w celu adaptowania zabytków do pełnienia współczesnych funkcji. Działanie obejmie m.in.: <ul style="list-style-type: none"> • opracowanie poradnika zawierającego niezbędne informacje o procedurach postępowania z substancją zabytkową, źródłach pozyskiwania środków finansowych na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach, możliwościach uzyskania fachowych porad, itp., • uproszczenie i uczytelnienie procedur związanych z ubieganiem się o dofinansowanie w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, • organizację szkoleń związanych z przygotowaniem aplikacji etc., • organizację konkursu i ufundowanie nagrody Marszałka Województwa dla najlepszego użytkownika zabytku.
Cel operacyjny III. Zarządzanie	
Efektywne i zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska w oparciu o pełną wiedzę i kompetencje wielu podmiotów.	

Priorytet 1. Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego	
Działanie 1. Rozwijanie współpracy i integracja działań administracji samorządowej, instytucji publicznych, naukowych i innych podmiotów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami	<p>W obrębie działania przewiduje się następujące zadania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zorganizowanie i prowadzenie stałej współpracy samorządu województwa z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz podmiotami odpowiedzialnymi za ochronę dziedzictwa kulturowego, tak aby działania prowadzone przez poszczególne podmioty były spójne i uzupełniały się wzajemnie, • powołanie regionalnego oficera ds. dziedzictwa kultury, którego zadaniem będzie koordynacja działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie regionalnym, • optymalizacja zarządzania w sferze ochrony zabytków – wyodrębnienie i wzmocnienie pionu odpowiedzialnego za ochronę dziedzictwa kulturowego w ramach struktury UMWD, • prowadzenie lobbingu na rzecz sprowadzenia zabytków ruchomych pochodzących z Dolnego Śląska, które znajdują się na terenie kraju.
Działanie 2. Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego	<p>W ramach działania realizowane będą zadania polegające na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • budowie i utrwalaniu powiązań instytucjonalnych (w wymiarze międzyregionalnym i transgranicznym) w dziedzinie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego, • aktywizacji w zakresie wymiany wiedzy, doświadczeń, sprawdzonych rozwiązań w sferze ochrony, odnowy i wykorzystania zabytków oraz rewitalizacji i zarządzania dziedzictwem kulturowym, • realizacji wspólnych projektów międzyregionalnych i międzynarodowych w obszarze dziedzictwa kulturowego.
Działanie 3. Wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych	Działanie będzie polegać na promowaniu zintegrowanego i kompleksowego podejścia do ochrony krajobrazu kulturowego poprzez upowszechnianie wiedzy i promowanie idei powoływania parków kulturowych, parków krajobrazowych, a także wprowadzania zapisów w dokumentach planistycznych mających na celu ochronę zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, panoram, osi widokowych, sylwet itp.
Działanie 4. Wspieranie wieloszczeblowej współpracy jako skutecznego mechanizmu zarządzania dziedzictwem kulturowym	Działanie będzie polegać na dostarczaniu wiedzy i wspieraniu form wieloszczeblowej współpracy, w tym zwłaszcza partnerstw publiczno-prywatnych i publiczno-publicznych na rzecz ratowania ochrony i adaptacji zabytków. Wieloszczeblowe modele współpracy są podstawą wzmocnienia poczucia odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe i efektywnej realizacji celów, które przez wiele lat tradycyjnie zaliczane były do zadań publicznych.
Priorytet 2. Budowa zintegrowanego systemu informacji i monitoringu jako narzędzia wspomagania procesu decyzyjnego w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami	
Działanie 1. Budowa zintegrowanego systemu informacji o zabytkach	Działanie polegać będzie na zaprojektowaniu i pilotażowym wdrożeniu jednolitego i zintegrowanego systemu informacji

	o zabytkach Dolnego Śląska, stanowiącego integralną część Dolnośląskiego Systemu Informacji Przestrzennej (DSIP). Moduł tematyczny o zabytkach w DSIP zostanie utworzony w oparciu o współpracę z instytucjami dokumentującymi dziedzictwo kulturowe.
Działanie 2. Budowa i prowadzenie systemu monitoringu procesów ochrony dziedzictwa kulturowego	Działanie polegać będzie na opracowaniu i wdrożeniu pierwszego etapu systemu monitorowania procesów ochrony, odnowy i przekształceń obiektów zabytkowych. System monitoringu będzie integralną częścią systemu informacji o zabytkach, a jego zadaniem będzie umożliwienie obserwacji procesów związanych z ochroną zabytków w ujęciu dynamicznym. Pierwszym etapem systemu będzie monitorowanie dofinansowania publicznego remontów i konserwacji zabytków w ramach środków finansowych w dyspozycji samorządu województwa, co będzie służyło podejmowaniu decyzji o przyznawaniu kolejnych dotacji.
Działanie 3. Cyfryzacja zasobów zabytkowych	W ramach działania dofinansowywane będzie: <ul style="list-style-type: none"> • utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formie cyfrowej w celu ich ochrony przed bezpowrotną utratą, • wspieranie instytucji dokumentujących i zarządzających dziedzictwem kulturowym w zakresie cyfryzacji zasobów zabytkowych, • tworzenie mechanizmów na rzecz zapewnienia powszechnego dostępu do zbiorów cyfrowych i baz informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego.
Cel operacyjny IV. Potencjał ekonomiczny	
Wykorzystanie potencjału zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia siły ekonomicznej województwa, instytucji i osób.	
Priorytet 1. Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego	
Działanie 1. Promowanie i aktywny marketing dziedzictwa kulturowego województwa jako czynnika rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska	W ramach działania przewidywane jest: <ul style="list-style-type: none"> • opracowanie systemu skutecznego promowania i aktywnego marketingu zasobów dziedzictwa kulturowego w powiązaniu z ofertą turystyczną, • marketing markowych produktów turystycznych związanych z dziedzictwem kulturowym (obszary i szlaki turystyczne), • tworzenie nowych ofert i produktów w oparciu o dziedzictwo kulturowe i walory przyrodniczo-krajobrazowe, • wykorzystywanie w promocji województwa produktów regionalnych i tradycyjnych.
Działanie 2. Wspieranie działań mających na celu wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu	Działanie zorientowane będzie na aktywną promocję i dofinansowanie inicjatyw mających na celu adaptację obiektów zabytkowych do pełnienia współczesnych funkcji, a także zabiegi pozwalające na utrzymanie pełnionych przez nie funkcji obiektów użyteczności publicznej.
Priorytet 2. Wzmocnienie znaczenia ekonomicznego sektorów związanych z opieką nad zabytkami	
Działanie 1. Wspieranie tradycyjnego rzemiosła w sektorze	Działanie skierowane jest na wspieranie, w ramach aktywnej polityki rynku pracy, zachowania i tworzenia nowych miejsc

odnowy zabytków	pracy związanych z renowacją zabytków i opartych o tradycyjne rzemiosło.
Działanie 2. Wspieranie tworzenia miejsc pracy w oparciu o innowacyjne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego	Działanie obejmie wsparcie inicjatyw gospodarczych związanych z wytwarzaniem produktów regionalnych i tradycyjnych oraz wprowadzaniem ich do obrotu, z obsługą „żywych muzeów” i kreowaniem nowych miejsc pracy związanych z wykorzystaniem i udostępnianiem zabytków.

Jak wynika z powyższego zestawienia, większość działań zaplanowanych do realizacji w *Programie opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2017–2020* z powodzeniem wpisuje się w założenia niniejszego dokumentu i powinna być uwzględniana w działaniach bolkowskiego samorządu.

4.2.4. Strategia Rozwoju Sudety 2030³⁹

W dniu 11 grudnia 2017 r. we Wleniu przedstawiciele 106 dolnośląskich samorządów – w tym Burmistrz Bolkowa – podpisali „Deklarację Sudecką”, stwierdzając zgodnie:

My niżej podpisani, Sygnatariusze „Deklaracji Sudeckiej”, reprezentujący mieszkańców samorządów Przedgórze Sudeckiego i Sudetów, wyrażamy wolę podjęcia wspólnych działań, zmierzających do poprawy warunków życia mieszkańców i szybszego rozwoju gospodarczego tej części Dolnego Śląska. Wykorzystując potencjał społeczno-gospodarczy i bogactwo wszelkich zasobów tego obszaru zobowiązujemy się do rozpoczęcia prac nad stworzeniem wspólnego planu modernizacji i rozwoju zwanego „Strategią Rozwoju Sudety 2030”. Dokument ten będzie podstawą do przygotowania specjalnego Programu Operacyjnego dla tej części Polski. Uchwałą Nr XXXVII/242/17 z dnia 30 listopada 2017 r. Rada Miejska w Bolkowie wyraziła zgodę na przystąpienie do prac nad tworzeniem strategii rozwoju społeczno-gospodarczego południowej i zachodniej części województwa dolnośląskiego na lata 2020–2030.

We wrześniu 2018 r. opracowywanie *Strategii Rozwoju Sudety 2030 (Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego południowej i zachodniej części województwa dolnośląskiego na lata 2020–2030, obejmująca swoim zasięgiem subregiony wałbrzyski i jeleniogórski [NUTS 3])* zostało zakończone. Strategia została dotychczas przyjęta przez kilkanaście samorządów – sygnatariuszy „Deklaracji Sudeckiej”. Rada Miejska Bolkowa, jak dotąd, nie podjęła uchwały o przyjęciu Strategii do realizacji.

Podsumowaniem diagnozy zawartej w *Strategii Rozwoju Sudety 2030* jest analiza SWOT, w której znalazły się następujące zapisy istotne dla ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym Gminy Bolków.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Wysokie walory przyrodnicze objęte zintegrowanym systemem ochrony (parki narodowe, rezerwy biosfery) 	<ul style="list-style-type: none"> • Gwałtowna depopulacja większości miast i gmin, wysoka dynamika starzenia się populacji,

³⁹ Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego południowej i zachodniej części województwa dolnośląskiego na lata 2020–2030, obejmująca swoim zasięgiem subregiony wałbrzyski i jeleniogórski (NUTS 3) – Strategia Rozwoju Sudety 2030 – http://www.ue.wroc.pl/p/jednostki/cbrst/strategia_rozwoju_sudety_2030.pdf

<p>UNESCO, geoparki, obszary NATURA2000, parki krajobrazowe),</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wybitne walory dziedzictwa kulturowego, w tym wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz listę Pomników Historii (zespoły urbanistyczne, obiekty sakralne, zamki, pałace, parki kulturowe, zabytki techniki), • Wysokie walory turystyczne obszaru oraz rozbudowana baza turystyczna i sportowo-rekreacyjna, • Zasobność w wody mineralne i termalne, walory klimatyczne, zabytkowe obiekty i tradycje lecznictwa uzdrowskiego, • Stosunkowo wysoki udział wydatków gmin na turystykę oraz na działalność kulturalną, • Ukształtowanie terenu dające dobre warunki produkcji OZE, • Aktywna współpraca JST w ramach ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej, ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej, stowarzyszenia Pogranicze oraz innych form kooperacji, • Współpraca transgraniczna w ramach euroregionów Nysa i Glacensis oraz EUWT Novum, • Duża liczba organizacji pozarządowych, także na obszarach wiejskich, • Przykłady skutecznej kreacji marek lokalnych na rynkach międzynarodowych (np. ceramika bolesławiecka, piechowickie wyroby ze szkła kryształowego). 	<ul style="list-style-type: none"> • Słaba dostępność komunikacyjna subregionów wobec głównych centrów gospodarczych, niska wewnętrzna integralność komunikacyjna subregionów, zdekapitalizowana sieć dróg i połączeń kolejowych, regres transportu zbiorowego, zwłaszcza publicznego, • Niski poziom kwalifikacji zawodowych, niska aktywność zawodowa, odpływ wykształconej kadry do mocniejszych ośrodków gospodarczych, • Znacznie niższa i ciągle zmniejszająca się liczba absolwentów szkół wyższych, niedostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy, • Degradacja społeczno-gospodarcza po upadku wiodących branż przemysłu (górnictwo, przemysł lekki, chemiczny). Słaba baza ekonomiczna, mała liczba miejsc pracy, niski udział branż kreatywnych, • Najniższe PKB/mieszkańca wśród okolicznych subregionów ze znacząco niższą jego dynamiką, podobne cechy wartości dodanej brutto, • Znacząco słabsze finanse gmin, niskie wydatki ogółem na 1 mieszkańca (w tym wydatki inwestycyjne) i znacząco niższa dynamika ich wzrostu, • Wysoki odsetek zdekapitalizowanych zasobów komunalnych (w tym zabytkowych), niska dynamika zasobów mieszkaniowych, • Małe wykorzystanie energii odnawialnej, dominacja przestarzałych technik grzewczych, wysoki udział węgla w ogrzewaniu mieszkań, wysokie stężenia zanieczyszczeń powietrza, • Słabe więzi społeczne i uwarunkowany kulturowo brak spójnej tożsamości.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Wysoka dynamika tworzenia nowych miejsc pracy w całym województwie dolnośląskim i jego atrakcyjny inwestycyjnie wizerunek, dyfuzja tego wizerunku także na subregiony sudeckie, • Dokapitalizowanie bazy uzdrowskiej i sportowo-rekreacyjnej, oraz wzrost popytu na usługi czasu wolnego (w tym rehabilitacyjne i opiekuńcze), • Rozwój przedsiębiorstw w wiodących branżach i inteligentnych specjalizacjach akumulujących w subregionie wykwalifikowaną kadre, • Wzrost znaczenia pracy zdalnej i wolnych zawodów, pozwalających na pobyt i pracę w peryferyjnie położonych, lecz atrakcyjnych krajobrazowo miejscowościach, tworzenie się „kolonii” kreatywnych, • Znacząca i wzrastająca aktywność obywatelska wy wpływająca na rozwój trzeciego sektora i społeczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Negatywne przemiany demograficzne, zakłócenia lokalnych rynków pracy i usług wskutek starzenia się populacji, rosnące koszty utrzymania infrastruktury społecznej, • Postępujące wykluczenie komunikacyjne regionu, • Dominacja ekonomiczna, społeczna, edukacyjna i kulturalna w regionie miasta Wrocławia, • Dalsza dewastacja infrastruktury komunikacyjnej włącznie z degradacją dróg i demontażem linii i dworców kolejowych, • Zbyt wysokie koszty ogrzewania ekologicznymi nośnikami energii, brak modernizacji źródeł grzewczych i zanieczyszczenie atmosfery, • Zmiany klimatyczne zmieniające warunki gospodarowania oraz zwiększające częstotliwość zjawisk skrajnych (powodzie, susze, wichury itp.),

<p>obywatelskiego,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrastająca kooperacja międzynarodowa i wykorzystanie renty położenia jaką daje region przygraniczny, • Realizacja polityki zrównoważonego rozwoju państwa, wspierającej inkluzję społeczno-gospodarczą obszarów problemowych (programy dla obszarów górskich, transgranicznych, schyłkowych, objętych reżimem ochronnym itp.), • Rozwój transportowych powiązań ośrodków sudeckich umożliwiających lepszą kooperację gospodarczą oraz zwiększającą dostępność turystyczną, • Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej i rozwój energetyki odnawialnej, • Wzrost nakładów na politykę wsparcia obszarów transgranicznych w Unii Europejskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój walorów użytkowych zamieszkania, pracy i obsługi sąsiednich oraz dalej położonych ośrodków miejskich, • Pogarszająca się sytuacja finansowa gmin i zmniejszanie możliwości finansowania inwestycji publicznych, • Polaryzacyjna polityka regionalna państwa, postępująca marginalizacja społeczno-gospodarcza Sudetów, powiększanie się dystansu do wiodących ośrodków gospodarczych, powstanie polskiego „pasa rdzy”.
---	---

Wizja sformułowana w Strategii: *Rozwój, dobrobyt, współpraca* (czyli *Nowoczesny i dostępny obszar o konkurencyjnej gospodarce, gdzie mieszkają szczęśliwi i zaangażowani ludzie, dbający o jakość zasobnego środowiska i tradycje*) będzie realizowana poprzez Cel główny: *Długookresowa współpraca, wysoka jakość życia i środowiska, konkurencyjna i innowacyjna gospodarka* (czyli: *Intensywna wielopodmiotowa i różnokierunkowa współpraca skutkująca poprawą jakości życia, aktywizacją i przyciąganiem zasobów ludzkich oraz wzrostem pozycji konkurencyjnej, z poszanowaniem i z uwzględnieniem potencjału przyrodniczego*), rozpisany na cztery cele strategiczne:

1. Bardziej inteligentne terytorium;
2. Terytorium bliżej obywateli;
3. Terytorium lepiej skomunikowane;
4. Terytorium przyjazne dla środowiska, wykorzystujące swój potencjał.

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych (wybrane)
1. Bardziej inteligentne terytorium	1.1. Wspieranie form integracji regionu 1.2. Tworzenie warunków do inkubacji i zakorzenienia się nowych MŚP 1.3. Wspieranie innowacji w przedsiębiorstwach 1.4. Wspieranie inicjatyw klastrowych i kooperacji biznes-nauka 1.5. Tworzenie atrakcyjnych warunków dla inwestycji	1.1.2. Rozwój wspólnych inicjatyw programowych, organizacyjnych i projektowych; 1.4.1. Wsparcie instytucjonalne i finansowe dla inicjatyw klastrowych (np. zdrowie/uzdrowiska, turystyka, motoryzacja, surowce naturalne, produkty regionalne itp.)
2. Terytorium bliżej obywateli	2.1. Podnoszenie jakości infrastruktury społecznej i mieszkaniowej 2.2. Podwyższenie poziomu edukacji	2.2.1. Przygotowanie subregionalnego audytu poziomu i kierunków kształcenia jako bazy dla lokalnych polityk oświatowych;

	<p>dzieci i młodzieży oraz dostosowanie do potrzeb rynku</p> <p>2.3. Rozwój infrastruktury i usług „srebrnego sektora” (dla osób starszych)</p> <p>2.4. Aktywizacja społeczna osób starszych</p> <p>2.5. Integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym</p>	<p>2.4.1. Integracja działalności i rozwój współpracy programowej uniwersytetów trzeciego wieku;</p> <p>2.4.4. Wsparcie dla rzemiosła i produktów lokalnych (w tym rzemieślniczych, przemysłowych, żywnościowych, naturalnych/źródła wód, minerały itp.) kształtujących tożsamość obszaru Porozumienia Sudety 2030</p>
3. Lepiej skomunikowane terytorium	<p>3.1. Dobra komunikacja regionu z zewnętrznymi biegunami wzrostu gospodarczego (Wrocław, Warszawa, Aglomeracja Śląska, Praga, Brno, Drezno, Berlin)</p> <p>3.2. Nowa jakość powiązań wewnętrznych między głównymi miastami i ośrodkami turystyczno-uzdrowskimi</p> <p>3.3. Upowszechnienie dostępu do internetu wysokich prędkości</p> <p>3.4. Rozwój transportu publicznego (aglomeracyjnego, integrującego region)</p>	<p>3.2.3. Promowanie dobrych praktyk w zakresie zwiększenia dostępności i podnoszenia standardu podróży kolejowych (remonty dworców, tworzenie centrów przesiadkowych).</p> <p>3.2.4. Utworzenie subregionalnego programu na rzecz rewitalizacji lokalnych połączeń kolejowych</p>
4. Terytorium przyjazne dla środowiska, wykorzystujące swój potencjał	<p>4.1. Ochrona i rewitalizacja walorów przyrodniczych</p> <p>4.2. Ochrona, rewitalizacja i udostępnianie walorów kulturowych</p> <p>4.3. Wdrażanie strategii niskoemisyjnych i produkcji energii ze źródeł odnawialnych</p> <p>4.4. Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i uzdrowskiej</p> <p>4.5. Zintegrowany marketing terytorialny</p>	<p>4.1.1. Wsparcie działań ochronnych na obszarach chronionych (parki narodowe, krajobrazowe, obszary NATURA 2000, rezerwy przyrody) z uwzględnieniem ich udostępniania turystycznego;</p> <p>4.1.2. Wyznaczenie obszarów szczególnie cennych przyrodniczo do objęcia planowaniem miejscowym (MPZP);</p> <p>4.1.3. Działania lobbingsowe na rzecz wprowadzenia „subwencji ekologicznej” – instrumentu wsparcia gmin położonych na obszarach chronionych (parki narodowe, obszary NATURA 2000), jako rekompensaty za ograniczenia w działaniach rozwojowych;</p> <p>4.1.4. Wspieranie działań na rzecz prowadzenia racjonalnej gospodarki wodnej w zakresie retencji, ujęć, systemów dystrybucji wody oraz oczyszczania ścieków i ochrony przeciwpowodziowej;</p> <p>4.2.1. Rewitalizacja zabytkowych układów urbanistycznych, założeń uzdrowskich oraz rewaloryzacja obiektów zabytkowych;</p> <p>4.2.2. Modernizacja infrastruktury instytucji kultury i muzeów (zwiększenie bezpieczeństwa i dostępności do zasobów dziedzictwa kulturowego);</p> <p>4.2.3. Wykreowanie programu wsparcia dla miejscowości z obszaru Porozumienia Sudety 2030 o wysokich walorach kulturowych, niebędących siedzibami gmin;</p> <p>4.2.4. Wsparcie działań z zakresu kultury budujących/wzmacniających wspólną tożsamość terytorium Porozumienia Sudety 2030;</p> <p>4.2.5. Wyznaczenie obszarów szczególnie cennych kulturowo i objęcie ich planowaniem miejscowym (MPZP), na bazie</p>

		<p>współpracy JST z właściwymi instytucjami;</p> <p>4.3.2. Termomodernizacja obiektów publicznych i zasobów komunalnych;</p> <p>4.5.3. Wsparcie działań i współpracy na rzecz starzenia zintegrowanej promocji turystycznej obszaru Porozumienia Sudety 2030 (przyjedź do nas, spędź tu wakacje);</p> <p>4.5.4. Integracja działań w celu zbudowania wieloletniego planu marketingowego zmieniającego peryferyjny i problemowy wizerunek obszaru Porozumienia Sudety 2030 na nowoczesne, kreatywne terytorium: miejsce zamieszkania, pracy i rekreacji.</p>
--	--	---

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi gminy

5.1.1. Program Rozwoju Gminy Bolków na lata 2015–2020

Program Rozwoju Gminy Bolków na lata 2015–2020 został przyjęty Uchwałą Nr V/35/15 Rady Miejskiej w Bolkowie z dnia 31 marca 2015 r.⁴⁰ W diagnozie, w części 1.4. poświęconej Zasobom kulturowym i zabytkom, zwrócono uwagę, że: *Zasoby kulturowe i historyczne, w tym zabytki są ważnym elementem mogącym mieć wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy danego obszaru, a w szczególności turystyki. Położenie miasta i gminy na skrzyżowaniu historycznych szlaków handlowych z Wrocławia i Legnicy do Pragi sprawia, że od czasów średniowiecza tereny te są bogatą historią i kulturę dokumentowały licznymi obiektami. Te z nich, które przetrwały do naszych czasów stanowią wizytówkę tych ziem*⁴¹. W dalszej części Diagnozy za istotne dla gminy Bolków uznano obiekty zabytkowe takie jak: Zamek Bolków, ruiny zamku Niesytno w Płoninie, Zamek Świny, ruiny zamku w Lipie, barokowy pałac w Mysławie, Sadach Dolnych i Jastrowcu, willę w Lipie, rynek w Bolkowie z kamieniczkami, ratuszem i fontanną. Do ważnych zabytków Gminy zaliczono także liczne kościoły: w Bolkowie, Starych Rochowicach, Świnach, Jastrowcu, Lipie, Wolbromku, Kaczorowie, Mysławie, Wierzchosławicach i Sadach Górnych.

Autorzy Programu uznali [słusznie], że: *ilość wymienionych powyżej obiektów, ale także ich zróżnicowanie pod względem funkcji, stylów i stanu zachowania każą traktować materialne (a w szczególności architektoniczne) dziedzictwo tego obszaru jako znaczący potencjał do rozwoju społeczno-gospodarczego*⁴².

Program oparto na drzewie celów – obszarach strategicznych i czynnikach rozwojowych. Dla problematyki ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego zasadnicze ma Obszar

⁴⁰ Uchwała Nr V/35/15 Rady Miejskiej Bolkowa z dnia 31 marca 2015 r. w sprawie przyjęcia „Programu Rozwoju Gminy Bolków na lata 2015–2020”.

⁴¹ Program Rozwoju Gminy Bolków na lata 2015–2020, s. 12.

⁴² Program Rozwoju Gminy Bolków na lata 2015–2020, s. 16.

strategiczny *Rozwój turystyki na terenie całej gminy* i zawarte w nim czynniki rozwojowe [czynniki istotne dla sfery ochrony dziedzictwa kulturowego zostały pogrubione].

Obszary strategiczne	Czynniki rozwojowe	Charakterystyka
<p>Rozwój turystyki na terenie całej gminy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bogata, zróżnicowana i atrakcyjna oferta związana z potencjałem turystycznym całej gminy; • Nowe produkty turystyczne wzbogacające dotychczasową ofertę również w odniesieniu do takich atrakcji jak Zamek w Bolkowie; • Aktywność lokalnej społeczności dostrzegającej w turystyce szanse rozwojowe i konsekwencja władz w rozwijaniu i promocji tej sfery; • Podstawowa baza noclegowa i gastronomiczna; • Czyste środowisko naturalne; • Ogólnodostępna infrastruktura turystycznej, sportowa i rekreacyjna; • Bogata oferta kulturalna; • Dobrze wykorzystany potencjał naturalny i zagospodarowane istniejące obiekty turystyczne; • Promocja turystyczna gminy; 	<p>Wykorzystanie przez Gminę Bolków sprzyjających zewnętrznych uwarunkowań wynikających z dynamicznego rozwoju branży turystycznej wymaga od niej i jej mieszkańców podjęcia rozlicznych działań, które budować będą jej przewagę konkurencyjną nad innymi dolnośląskimi jednostkami. Przede wszystkim gmina musi podjąć działania zmierzające do wzbogacenia swojej oferty turystycznej. W dobie silnej konkurencji sam obiekt Zamku Bolków nie stanowi już takiego atutu.</p> <p>Pozycję tego typu atrakcji muszą też budować ściśle z nim związane i możliwie jak najliczniejsze wydarzenia o charakterze historyczno-edukacyjnym, imprezy kulturalno-rozrywkowe, a nawet ulokowane na jego terenie wydarzenia medialne czy rozrywkowe. Zamek Bolków powinien stać się magnesem, który przyciągnie turystów, ale znaczna część związanej z nim oferty może znaleźć się też poza jego murami. Dotyczy to na przykład najbardziej podstawowej infrastruktury turystycznej czyli bazy noclegowej i gastronomicznej. Zgodnie z zapisami Strategii rozwoju turystyki Gminy Bolków zamek jako najcenniejszy i najbardziej identyfikowalny obiekt w gminie powinien pozostać jądrem jej produktu turystycznego i w nawiązaniu do niego powinna powstać znaczna część nowych atrakcji.</p> <p>Jak wykazano w diagnozie na terenie Gminy Bolków zlokalizowane są nie tylko liczne zabytki, ale jej atutem mogą być także miejsca o nieprzeciętnych walorach krajobrazowych i ciekawe obiekty o charakterze przyrodniczym. Co ważne nie są one związane wyłącznie z miastem, a ich rozłożenie przestrzenne pozwala na rozwój turystyki na obszarze niemal całej gminy. Również w oparciu o ten potencjał muszą powstawać nowe oferty kierowane do turystów. Inicjatywa w tym zakresie nie zawsze musi pochodzić bezpośrednio od gminy. Bardzo dobrym rozwiązaniem byłoby, gdyby z inspiracji władz lokalnych udało się ożywić aktywność lokalnej społeczności (zarówno pojedynczych osób jak i organizacji pozarządowych). Przemiany mentalne w społeczeństwie pozwalające np. dostrzec w turystyce szanse rozwojowe zwykle zachodzą bardzo powoli. Dlatego wymagają konsekwencji władz w działaniu na rzecz rozwijaniu i promocji tej sfery.</p> <p>Ponieważ zaproponowane obszary kluczowe dla rozwoju gminy obejmują jednocześnie z turystyką rozwój gospodarczy w oparciu o przemysł, szczególną uwagę należy położyć na kwestie zachowania stanu środowiska naturalnego. Trzeba mieć tu na uwadze zarówno ewentualne możliwe skutki w postaci rzeczywistego wzrostu oddziaływania powstających zakładów na niektóre elementy środowiska, jak i ewentualne konsekwencje czysto wizerunkowe z tym związane.</p> <p>Ważny element w zakresie ochrony środowiska muszą stanowić działania na rzecz ograniczenia niskiej emisji i poprawy efektywności energetycznej zarówno obiektów użyteczności publicznej, jak i</p>

		<p>budynków mieszkalnych. Gmina musi nie tylko sama prowadzić działania zmierzające do optymalizacji zużycia energii i jak najpełniejszego wykorzystania odnawialnych źródeł energii w zarządzanych przez siebie obiektach, ale w miarę możliwości powinna wpływać również na inne funkcjonujące na jej terenie podmioty i osoby fizyczne by sięgały po nowoczesne i ekologiczne rozwiązania w tym zakresie. Podejmowane w tym zakresie inicjatywy powinny przynieść wymierne korzyści w postaci zmniejszenia oddziaływania na środowisko naturalne i oszczędności finansowych na etapie eksploatacyjnym. Mogą też być wykorzystywane w promocji gminy. Szczególną uwagę należy zwracać na to, by polityka informacyjna w tym zakresie była spójna (w kontekście jednoczesnego rozwoju przemysłu) i prowadzona ze szczególnym wyczuleniem na kwestie zrównoważonego rozwoju.</p> <p>Biorąc pod uwagę fakt, że gmina w znacznej swej części ma charakter rolniczy, warto przy tej okazji zwrócić uwagę na niedogodności jakie mogą płynąć ze stosowania niektórych metod uprawy roślin czy hodowli zwierząt. Ponieważ mimo swej uciążliwości dla otoczenia są one zgodne z obowiązującym przepisami nie ma możliwości wprowadzenia administracyjnego zakazu ich stosowania. Jednak powszechna akceptacja społeczna i poparcie dla rozwoju turystyki powinny uwzględniać również ten aspekt i skłaniać do ograniczonego ich stosowania. Podkreślić jednak przy tej okazji należy, że ani rozwój turystyki, ani rozwój przemysłu nie mogą wpływać w sposób negatywny na funkcjonowanie rolnictwa, które w dalszym ciągu pozostaje obszarem o pierwszorzędym znaczeniu dla funkcjonowania gminy.</p> <p>Rozwijająca się na terenie gminy turystyka pozwoli na kreowanie większej ilości atrakcji kierowanych nie tylko do gości, ale dostępnych również dla mieszkańców gminy. Będą oni korzystali z ogólnodostępnej infrastruktury w postaci ścieżek rowerowych, obiektów sportowo-rekreacyjnych, bazy gastronomicznej, a przede wszystkim oferty kulturalnej.</p> <p>Turystyka jest jedną z tych dziedzin, której rozwój na danym obszarze jest w sposób szczególny warunkowany promocją. Ważna jest tutaj zarówno skala podejmowanych działań, jak i ich efektywność. Skuteczny przekaz informacyjny płynący ze strony gminy musi uwzględniać korelację czasową z pojawiającymi się nowymi produktami, atrakcjami czy wydarzeniami. Forma, treść, a nawet kanały i sposoby komunikowania muszą być starannie dobierane z uwzględnieniem między innymi specyfiki odbiorców do których kierowana jest oferta. Przekaz powinien przy tym posiadać atrakcyjną formę i wyróżniać się na tle innych informacji o podobnej treści. Pamiętać też należy, że działania promocyjno-informacyjne nie mogą kończyć się z chwilą zachęcenia turysty do odwiedzenia Gminy Bolków. W trakcie pobytu musi on znaleźć wyczerpującą informację na temat celu swej wizyty, ale także powinien mieć możliwość zapoznania się z pełną ofertą regionu, która być może zachęci go do ponownego przyjazdu.</p> <p>Cała opracowana już przecież strategia promocji gminy ma na celu wykreowanie jej pozytywnego wizerunku, co wiązać się powinno z napływem większej ilości turystów, ale również z pozyskaniem nowych inwestorów branżowych. Wdrożenie tego planu wymaga</p>
--	--	--

		jednak bardzo konsekwentnych i wieloletnich wysiłków. Konieczne w tym zakresie jest współdziałanie władz samorządowych oraz organizacji pozarządowych i podmiotów gospodarczych działających w zakresie turystyki, sportu, rekreacji i kultury.
--	--	---

5.1.3. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Bolków na lata 2015–2020

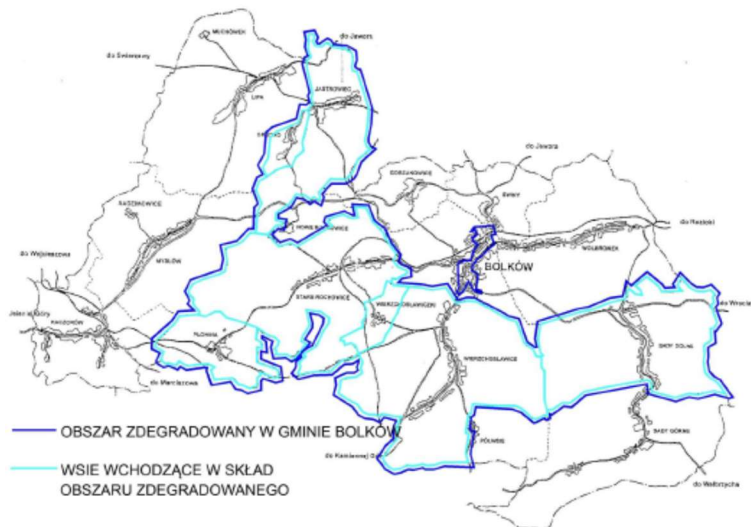
„Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Bolków na lata 2015–2020” [dalej: LPR], przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Bolkowa dn. 30 czerwca 2015 r., był kontynuacją wcześniejszego dokumentu⁴³. Do części diagnostycznej LPR przeniesione zostały z *Programu Rozwoju Gminy Bolków na lata 2015–2020* zarówno sformułowania o znaczeniu zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, jak i lista obiektów zabytkowych o istotnym znaczeniu.

W działaniach projektowych planów rewitalizacji wyznacza się obszar zdegradowany, a następnie węższy obszar rewitalizacji.

Obszar zdegradowany to obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy wynikający z koncentracji negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej.

W wyniku analizy, w obszarze zdegradowanym znalazły się następujące ulice/wsie: ulice Bolkowa: Bema, Demokratyczna, Farbiarska, Jaworska, Jeleniogórska, Kamiennogórska, Kolejowa, Kopernika, Kościuszki, Kraszewskiego, Lipowa, Młynarska, Niepodległości, Wspólna, Piastowska, Polna, Poprzeczna, Republikańska, Reymonta, Robotnicza, Rynek, Sienkiewicza, Słowackiego, Szpitalna, Ścieżka, Świerkowa, Widokowa, Żeromskiego, ulice znajdujące się pomiędzy kwartałami wyznaczonymi przez

ww. ulice tj. ul. Wiśniowa i Bolka, częściowo ul. Rycerska oraz wsie: Wierzchosławice, Stare Rochowice, Jastrowiec, Sady Dolne, Płonina, Grudno, Wierzchosławiczki.

Obszar zdegradowany w gminie Bolków (za: LPRMGB, zał. 2)

⁴³ Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Bolków na lata 2015–2020 został przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Bolkowa Nr XIX/124/16 z dnia 30 czerwca 2016 roku w sprawie przyjęcia do realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Bolków na lata 2015–2020. Poprzednia edycja była przyjęta uchwałą Rady Miejskiej w Bolkowie Nr XLVI/232/06 z dnia 31 maja 2006 roku.

Obszar rewitalizacji obejmuje całość lub część obszaru zdegradowanego, o szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację.

Zgodnie z definicją wyznaczone zostały ulice/wsie z największym natężeniem negatywnych zjawisk: ulice miasta Bolków: Farbiarska, Jaworska, Kamiennogórska, Kolejowa, Kraszewskiego, Robotnicza, Rynek, Sienkiewicza, Szpitalna oraz wsie: Wierzchosławice, Stare Rochowice, Jastrowiec, Płonina, Grudno.

Ze względu na to, że obszar rewitalizacji musi wykazywać się nasileniem negatywnych zjawisk, ale także musi mieć istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, po przeprowadzeniu delimitacji, ostatecznie w objętym wsparciem obszarze rewitalizacji znalazły się następujące ulice Bolkowa: Farbiarska, Jaworska, Kamiennogórska, Kolejowa, Kraszewskiego, Rynek, Sienkiewicza, Szpitalna, Reymonta, częściowo ul. Niepodległości, Rycerska i Młynarska.

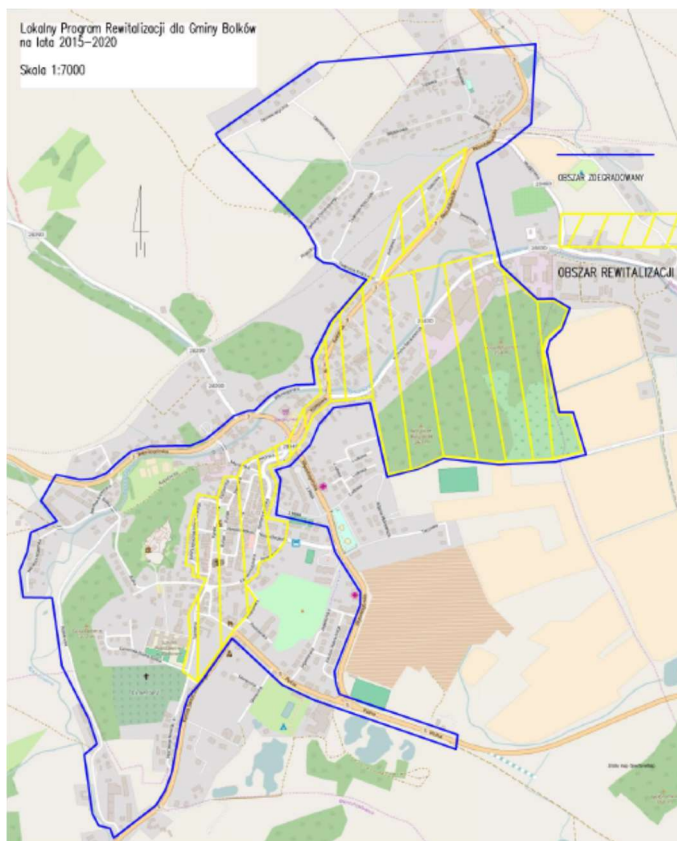
Natomiast wsie, o dużym nasileniu negatywnych zjawisk, pozostawiono w granicach obszaru zdegradowanego, nie włączając ich jednak w obszar rewitalizacji, ze względu na fakt, że podjęte na ich terenie działania rewitalizacyjne, nie miałyby tak dużego znaczenia dla rozwoju lokalnego Gminy jak działania w centrum, na obszarze miejskim.

Cel główny LPR oraz cele szczegółowe zostały skorelowane z celami strategicznymi i operacyjnymi zawartymi w dokumentach strategicznych i planistycznych gminy⁴⁴. Cel główny został sformułowany w następująco:

***Aktywna rewitalizacja społeczno-gospodarcza
w powiązaniu z działaniami infrastrukturalnymi.***

Tak przyjętemu celowi głównemu przyporządkowano następujące cele szczegółowe:

- 1. Poprawa estetyki i uporządkowanie przestrzeni publicznych w celu wydobycia potencjału reprezentacyjnego i turystycznego miasta;**
- 2. Stworzenie atrakcyjnych turystycznie i funkcjonalnych przestrzeni miejskich;**

*Obszar zdegradowany oraz obszar rewitalizacji w mieście Bolków
(za: LPRMGB, zał. 3)*

⁴⁴ Program Rozwoju Gminy Bolków na lata 2015–2020, Plan gospodarki niskoemisyjnej dla gminy Bolków na lata 2015–2020, Program Ochrony Środowiska dla Gminy Bolków na lata 2015–2018 z perspektywą do roku 2022, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego.

3. Poprawa jakości i zwiększenie dostępności do infrastruktury technicznej;
4. Zagospodarowanie terenu przemysłowego w sposób umożliwiający stworzenie nowych terenów inwestycyjnych i nowych miejsc pracy;
5. Integracja izolowanych wcześniej terenów w przestrzeni gminy oraz poprawa ich dostępności komunikacyjnej;
- 6. Modernizacja oraz poprawa stanu technicznego budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej, w szczególności posiadających walory historyczne i architektoniczne;**
- 7. Zachowanie oraz ochrona lokalnego dziedzictwa kulturowego i naturalnego;**
8. Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego;
9. Rozwój przedsiębiorczości mieszkańców szczególnie w sektorze handlu i usług;
10. Aktywizacja kulturalna i promocja zaangażowania społecznego osób zamieszkujących obszary zdegradowane;
11. Budowa więzi społecznych i aktywizacja mieszkańców do realizacji w partnerstwach inicjatyw lokalnych;
12. Przeciwdziałanie wyłączeniu społecznemu i patologii oraz aktywizacja zawodowa grup wykluczonych społecznie lub zagrożonych marginalizacją;
13. Podniesienie kwalifikacji zawodowych mieszkańców terenów zdegradowanych w celu podniesienia jakości lokalnego rynku pracy⁴⁵.

W realizacji punktów istotnych dla opieki i ochrony nad dziedzictwem kulturowym gminy (pkt 1, 2, 6, 7) wpisane zostały następujące przedsięwzięcia⁴⁶:

Nazwa projektu	Zakres zadań
Przebudowa nawierzchni zabytkowego Rynku w Bolkowie wraz z infrastrukturą towarzyszącą	<ul style="list-style-type: none"> • wymiana nawierzchni na Rynku, ul. Farbiarskiej, ul. Jaworskiej i ul. Świerczewskiego • wymiana i przebudowa sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i deszczowej wraz z przyłączami • wymiana Oświetlenia • montaż monitoringu • wymiana małej architektury • pielęgnacja zieleni z nasadzeniami
Przebudowa nawierzchni ul. Reymonta w Bolkowie wraz z Infrastrukturą towarzyszącą	<ul style="list-style-type: none"> • wymiana nawierzchni • wymiana i przebudowa sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i deszczowej wraz z przyłączami, • kanał odprowadzający wody opadowe ulicą Młynarską do Nysy
Przedsięwzięcia dotyczące termomodernizacji i modernizacji budynków mieszkalnych (modernizacja obiektów: Jaworska	<ul style="list-style-type: none"> • prace termomodernizacyjne

⁴⁵ Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Bolków, s. 106–107.

⁴⁶ Por. Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Bolków, pkt 9.

23, Kamiennogórska 11; termomodernizacja obiektów: Jaworska 1, Rynek 12, Rynek 9, Jaworska 2, Kamiennogórska 23, Kamiennogórska 28a, Kolejowa 6, Kolejowa 33–33a, Kraszewskiego 8, Niepodległości 1, Niepodległości 12, Rynek 13–18, Rynek 19, Rynek 29, Sienkiewicza 1, Sienkiewicza 11, Sienkiewicza 43, Rycerska 25 [d. Świerczewskiego], Kolejowa 20.	<ul style="list-style-type: none"> • prace modernizacyjne • zagospodarowanie przyległych terenów
Odbudowa i zmiana sposobu użytkowania kościoła ewangelickiego na obiekt pn. „Bolkowska Galeria Historyczno-Artystyczna ARS ET Historia	<ul style="list-style-type: none"> • renowacja obiektu zabytkowego • zagospodarowanie terenu wokół obiektu • zakup niezbędnego wyposażenia

5.1.4. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bolków

Zgodnie z art. 9 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* Gmina Bolków dysponuje *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego*. Studium w obecnym brzmieniu zostało przyjęte *Uchwałą Rady Miejskiej w Bolkowie z dnia 6 listopada 2020 r. w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bolków – edycja 2018*⁴⁷.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego nie jest aktem prawa miejscowego, jednak ma za zadanie określać politykę przestrzenną gminy, w tym lokalne zasady zagospodarowania przestrzennego, które z kolei (na podstawie art. 9 ust. 4 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*) są wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów.

Obszar i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej zostały przedstawione w rozdziale. 4 w części III *Studium – Kierunki zagospodarowania przestrzennego*⁴⁸.

Zasoby środowiska kulturowego oraz obowiązujące prawne formy ochrony tych zasobów zostały szczegółowo opisane w części II *Studium* w rozdziale 4 pt. *Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej*.

Obiekty objęte prawnymi formami ochrony zabytków poprzez wpis do rejestru zabytków to:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków (budynki, zabytkowe parki i założenia pałacowo – parkowe, zamki wraz z otoczeniem, cmentarze oraz zespół staromiejski Bolkowa),
- stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

Powyższe obiekty podlegają ochronie prawnej na mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wobec tych obiektów ustala się priorytet wymagań konserwatorskich nad działaniami inwestycyjnymi. W granicach stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ich sąsiedztwa ustala się zakaz zalesień i zagospodarowania pozostającego z konflikcie z wymogami ochronnymi.

⁴⁷ *Uchwała Nr XXIV/153/20 Rady Miejskiej w Bolkowie z dnia 6 listopada 2020 r. w sprawie uchwalenia zmiany w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bolków – edycja 2018.*

⁴⁸ *Studium*, s. 100–102.

Na obszarze gminy Bolków występują następujące obiekty i obszary zabytkowe nie objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków:

- budynki ujęte w ewidencji zabytków;
- stanowiska archeologiczne ujęte w ewidencji zabytków,
- zabytkowe cmentarze i parki ujęte w ewidencji zabytków,
- historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne,
- obszary ochrony archeologicznej,
- obszary nawarstwień archeozoologicznych związanych z historycznym osadnictwem.

Wykazy tych obszarów i obiektów zostały zamieszczone w części II *Studium*. Obiekty te wskazuje się do objęcia ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Rekomenduje się wprowadzanie następujących restrykcji w odniesieniu do poszczególnych obiektów:

Lp.	Rodzaj obiektu / obszaru	Rekomendacje w zakresie ochrony
1	budynki ujęte w ewidencji zabytków	Objęcie ochroną, której winny podlegać: gabaryty, układ dachów, ekspozycja, dekoracja elewacji, rodzaj użytych materiałów i forma stolarki otworowej. Ewentualna rozbudowa lub przebudowa wymaga poszanowania i wyeksponowania ww. walorów historycznych oraz zachowania zasad kompozycji architektonicznej.
2	stanowiska archeologiczne ujęte w ewidencji zabytków	W strefie występowania stanowisk archeologicznych ochronie podlegają nawarstwienia archeologiczne związane z historycznym osadnictwem miejsca lokalizacji stanowisk oraz ich sąsiedztwo uznaje się za obszary, na których występują zabytki archeologiczne i ustala wobec nich postępowanie określone dla takich obszarów w przepisach odrębnych.
3	zabytkowe cmentarze i parki ujęte w ewidencji zabytków	Zachowanie lub odtworzenie historycznego układu przestrzennego i komunikacyjnego zgodnego z zachowanymi materiałami archiwalnymi; zachowanie układu kompozycyjnego, pielęgnacja dendroflory oraz elementów układów wodnych; konserwacja zabytkowych pomników, nagrobków i elementów małej architektury.
4	historyczny układ urbanistyczny miasta Bolków	ustanowienie strefy ochrony konserwatorskiej, w granicach której ustala się: <ul style="list-style-type: none"> • zachowanie układu przestrzennego, w tym sieci ulic i dróg i układów zieleni; • dostosowanie nowej zabudowy w zakresie gabarytów i rozplanowania do historycznie ukształtowanego układu urbanistycznego; • prowadzenie działań sanacyjnych mających na celu przywrócenie walorów przestrzennych obszarom zdegradowanym, w tym odtwarzanie zniszczonych układów zieleni, • wprowadzanie zakazów dotyczących lokalizacji obiektów dysharmonijnych względem ukształtowanej tkanki miejskiej oraz obiektów technicznych stanowiących dominanty przestrzenne,
5	historyczne układy ruralistyczne wsi	Ustanowienie stref ochrony konserwatorskiej, w granicach których

		ustala się: <ul style="list-style-type: none"> • zachowanie i kontynuację układów przestrzennych, w tym sieci dróg i układów zieleni; • dostosowanie nowej zabudowy w zakresie gabarytów i rozplanowania do historycznie ukształtowanego układu ruralistycznego; • prowadzenie działań sanacyjnych mających na celu przywrócenie walorów przestrzennych obszarom zdegradowanym, w tym odtwarzanie zniszczonych układów zieleni, • wprowadzanie ograniczeń dotyczących lokalizacji obiektów dyszarmicznych względem ukształtowanej tkanki ruralistycznej oraz obiektów technicznych stanowiących dominanty przestrzenne,
6	obszary ochrony archeologicznej	Uznanie obszary na których występują zabytki archeologiczne i ustalenie wobec nich postępowanie określone dla takich obszarów w przepisach odrębnych.
7	obszary nawarstwień archeozoologicznych związanych z historycznym osadnictwem	Ustanowienie stref ochrony konserwatorskiej, w granicach której ochronie podlegają nawarstwienia archeologiczne związane z historycznym osadnictwem. Działalność inwestycyjna w granicach strefy wymaga postępowania zgodnego z przepisami odrębnymi.
8	obszary ochrony krajobrazu kulturowego w Bolkowie, Świnach oraz Płoninie	Ustanowienie stref ochrony konserwatorskiej, w granicach których ustala się: nakaz zachowania wglądów widokowych i ochronę ekspozycji zabytków (zamki i ich otoczenie), zarówno przy kształtowaniu zabudowy jak i układów zieleni, zakaz lokalizacji nowych obiektów technicznych stanowiących dominanty przestrzenne.

Powyższe restrykcje, w planach miejscowych mogą podlegać modyfikacjom wynikającym z indywidualnych uwarunkowań lokalizacyjnych, stanu zabytków oraz potrzeby optymalizacji działań ochronnych.

Zawarte w niniejszym dokumencie wykazy zabytków mogą podlegać korektom stosownie do zmian dokonywanych przez służby konserwatorskie.

W planach miejscowych dopuszcza się korekty granic stref ochrony konserwatorskiej, a także objęcie ochroną dodatkowych obszarów, lub odstąpienie od ochrony, stosownie do stanu wiedzy i postępu prac dokumentacyjnych oraz wskazań służb konserwatorskich. Działania te uznaje się za nie naruszające ustaleń studium.

5.1.5. Miejsce plany zagospodarowania przestrzennego

Według stanu na 30 października 2020 r. na terenie gminy Bolków obowiązywało 21 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i ich zmian⁴⁹.

Co godne podkreślenia miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmują obszar całej gminy. Plany te są zróżnicowane pod względem aktualności i lokalnie nie przystają do obecnych potrzeb i oczekiwań społeczności lokalnej, jednak zawierają niezbędne regulacje w

⁴⁹ Szczegółowy spis – https://umbolkow.bip.net.pl/?p=document&action=save&id=5645&bar_id=1241

zakresie ochrony ładu przestrzennego i tym samym chronią gminę przed rozpraszaniem się zabudowy. Pozwalają utrzymać czytelny podział funkcjonalny obszaru. Dzięki temu nie są wydawane decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu i nie powstają ryzyka wynikające z prowadzenia działalności inwestycyjnej w oparciu o tę ścieżkę⁵⁰.

Obowiązujące na terenie gminy Bolków miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i wprowadzone doń zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazu kulturowego zostały przedstawione w tabeli poniżej.

Lp.	Tytuł planu	Nr uchwały Rady Miasta Bolków	Publikacja (Dz. U. Woj. Dolnośl.)	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazu kulturowego
1	miejscowy plan zagospodarowania	Nr XLIX/313/02 z 2.08.2002	2002.209.2889	ROZDZIAŁ XVII – Ochrona dóbr kultury – obszary i obiekty chronione ⁵¹

⁵⁰ Studium, s. 11.

⁵¹ § 211. 1. Ustala się strefy szczególnej ochrony konserwatorskiej, oznaczone w planie symbolem „A”, obejmujące obszary, na których elementy dawnego układu przestrzennego miejscowości lub jej części, tzn. rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nimi teren i krajobraz zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zniekształconym, a także teren wpisany do «Rejestru zabytków». Jest to obszar uznany za szczególnie ważny pod względem przekazu historycznego i kulturowego. W strefie tej obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową oraz konieczność opracowania planu szczegółowego rewaloryzacji. Wobec powyższego pierwszeństwo mają wszelkie działania odtworzeniowe i rewaloryzacyjne, zarówno w przypadku przyrodniczych elementów krajobrazu, jak i w stosunku do historycznej struktury technicznej, instalacji wodnych, sieci komunikacyjnych oraz zabudowy.

W strefie tej należy:

- 1) zachować historyczny układ przestrzenny (tj. rozplanowanie dróg, ulic, placów, linie zabudowy, kompozycję wnętrza urbanistycznych i kompozycję zieleni), jak i poszczególne elementy tego układu (tj. nawierzchnie ulic, placów i chodników; cieki i zbiorniki wodne, instalacje wodne i inne historyczne obiekty techniczne, zabudowę i zieleni);
- 2) konserwować zachowane elementy układu przestrzennego;
- 3) poszczególne obiekty o wartościach zabytkowych poddawać restauracji i modernizacji technicznej z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości obiektu;
- 4) dążyć do odtworzenia zniszczonych elementów zespołu; w uzasadnionych przypadkach wskazane jest zaznaczenie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej;
- 5) dostosować nową zabudowę do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali i bryły oraz nawiązać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej; nowa zabudowa nie może dominować nad zabudową historyczną;
- 6) usunąć obiekty dysharmonizujące lub pozostawić je do śmierci technicznej. Analogicznie należy postępować w stosunku do innych elementów zniekształcających założenie historyczne (np. błędnych nasadzeń zieleni);
- 7) podtrzymać funkcje historyczne utrwalone oraz dostosować funkcje współczesne do wartości zabytkowych zespołu i jego poszczególnych obiektów, a funkcje uciążliwe i degradujące eliminować;
- 8) w przypadku inwestycji nowych preferować te z nich, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu;
- 9) na wszelkie działania i zamierzenia na obszarze tej strefy należy uzyskać zezwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- 10) w odniesieniu do działań poniżej poziomu terenu na obszarze tej strefy należy uzyskać opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Inwestor winien liczyć się z koniecznością zlecenia dodatkowych badań lub opracowań studialnych archeologicznych, architektonicznych, urbanistycznych, stratygraficznych, dendrologicznych, dendrochronologicznych itp. w przypadku postawienia takich wymogów przez odpowiednie służby ochrony zabytków i nadzoru budowlanego.

2. W niniejszym planie wyznaczono strefę szczególnej ochrony konserwatorskiej „A” w mieście Bolków, obejmującą tereny, oznaczone na rysunku planu stanowiącym załącznik Nr 2 do niniejszej uchwały, symbolami: 2.A.80UK, 2.A.132UK, 2.A.139MW, 2.A.141MN, 2.A.143PP, 2.A.145LS, 2.A.146ZP, 2.A.147MN, 2.A.151ZP, 2.A.152MW,

2.A.153MW, 2.A.154MW, 2.A.155MW, 2.A.156MN, 2.A.165ZP, 2.A.168KS, 2.A.169UH, 2.A.170MW, 2.A.171MW, 2.A.172MW, 2.A.173MW, 2.A.174MW, 2.A.175MW, 2.A.176ZP, 2.A.177UK, 2.A.178UK, 2.A.179ZP, 2.A.180UA, 2.A.181ZP, 2.A.182MN, 2.A.183UK, 2.A.184MN, 2.A.185MW, 2.A.188MW, 2.A.217MW, 2.A.223ZN i 2.A.249UA.

3. W niniejszym planie wyznaczono strefy szczególnej ochrony konserwatorskiej „A” na obszarach następujących wsi, obejmujące tereny oznaczone na rysunku planu, stanowiącym załączniki do niniejszej uchwały, symbolami:

- wieś Płonina – załącznik Nr 1: tereny 1.M.UK i 1.M.MN,
- wieś Lipa – załącznik Nr 3: teren 3.B.44ZP i część północno-wschodnia terenu 3.B.101PG,
- wieś Kaczorów – załącznik Nr 6: tereny 6.E.35UK, 6.E.37UK, 6.E.40UO i 6.E.77UH,
- wieś Świny – załącznik Nr 8: tereny 8.G.13MN, 8.G.22RŁ, część północna terenu 8.G.23LS, 8.G.25UK, 8.G.26UK i 8.G.27UT,
- wieś Wierzchosławice – załącznik Nr 9: tereny 9.H.91 UK i 9.H.72ZC,
- wieś Sady Dolne – załącznik Nr 11: teren 11.K.28UT i 11.K.39ZP,

4. W związku z walorami historyczno-krajobrazowymi zespół BOLKÓW-ŚWINY wymaga opracowania projektu rewaloryzacji w celu objęcia go ochroną w formie rezerwatu kulturowego.

§ 212. 1. Ustala się strefy ochrony konserwatorskiej, oznaczone w planie symbolem „B”, obejmujące obszary, w których elementy dawnego układu przestrzennego, tzn. rozplanowanie, kształt zewnętrzny zabudowy, a także jej powiązania z zielenią i krajobrazem zachowały się w stosunkowo dobrym stanie i całość stanowi wartość kulturową w skali lokalnej.

W strefie tej należy:

- 1) zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg, ulic i placów, linie zabudowy, kompozycję wewnątrz urbanistycznych oraz kompozycję zieleni;
- 2) obiekty o wartościach zabytkowych poddać restauracji i modernizacji technicznej z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości obiektu;
- 3) nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej. Nie może ona dominować nad zabudową historyczną; wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne;
- 4) elementy dysharmonizujące, zwłaszcza uniemożliwiające ekspozycję wartościowych obiektów zabytkowych, winny być usunięte lub poddane odpowiedniej przebudowie; dopuszcza się pozostawienie ich do śmierci technicznej;
- 5) w niektórych przypadkach wskazane jest zaznaczenie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej;
- 6) przyznać pierwszeństwo wszelkim działaniom odtworzeniowym i rewaloryzacyjnym, zarówno w przypadku przyrodniczych elementów krajobrazu, jak i w stosunku do historycznej struktury technicznej, instalacji wodnych, sieci komunikacyjnych oraz obiektów zabytkowych znajdujących się w Ewidencji dóbr kultury nie wpisanych do „Rejestru zabytków” oraz obiektów położonych na obszarze objętym strefą
- 7) preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu;
- 8) na wszelkie zamierzenia i działania należy uzyskać opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

2. W niniejszym planie wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „B” w mieście Bolków, obejmującą tereny, oznaczone na rysunku planu, stanowiącym załącznik Nr 2 do niniejszej uchwały, symbolami: 2.A.102MW, 2.A.103MW, 2.A.105MR, 2.A.106MW, 2.A.107MW, 2.A.126KS, 2.A.127UZ, 2.A.128UA, 2.A.129MW, 2.A.130MN, 2.A.131ZN, 2.A.138MW, 2.A.140MN, 2.A.157MW, 2.A.158MN, 2.A.159UA, 2.A.160UH, 2.A.161US, 2.A.162ZP, 2.A.163US, 2.A.164MW, 2.A.193UO i 2.A.195MN.

3. W niniejszym planie wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej „B” na obszarach następujących wsi, obejmujące tereny oznaczone na rysunku planu, stanowiącym załączniki do niniejszej uchwały, symbolami:

- wieś Wolbromek – załącznik Nr 1: teren 1.J.PG,
- wieś Gorzanowice – załącznik Nr 1: teren 1.P.MN.
- wieś Stare Rochowice – załącznik Nr 7: część wschodnia terenu 7.F.30PG i część zachodnia terenu 7.F.31 PG,
- wieś Wierzchosławice – załącznik Nr 9: część południowa terenu 9.H.3PG,
- wieś Sady Górne – załącznik Nr 12: tereny 12.L.39.MW, 12.L.49.UT, 12.L.50PG i 12.L.83ZP

§ 213. 1. Utrzymuje się obiekty zabytkowe wpisane do „REJESTRU ZABYTKÓW”, zgodnie z załączonym niżej wykazem.

1. Lokalizację zabytków, o których mowa w ust. 1, pokazano na rysunkach planu stanowiących załączniki do niniejszej uchwały, odpowiednio dla poszczególnych miejscowości. **[błędna numeracja ustępów]**.

2. Wszelkie prace i roboty przy zabytkach wpisanych do rejestru wolno prowadzić tylko za zezwoleniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

§ 214. 1. Utrzymuje się obiekty zabytkowe znajdujące się w EWIDENCJI DÓBR KULTURY NIE WPISANYCH DO „REJESTRU ZABYTKÓW”, zgodnie z załączonym niżej wykazem. [**wykazy pominięto w niniejszym dokumencie**]

2. W odniesieniu do obiektów zamieszczonych w „Ewidencji dóbr kultury nie wpisanych do Rejestru zabytków”, na wszelkie działania i zamierzenia należy uzyskać opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

§ 215. 1. Utrzymuje się stanowiska archeologiczne znajdujące się w Rejestrze Zabytków Archeologicznych, zgodnie z załączonym niżej wykazem. [**wykazy pominięto w niniejszym dokumencie**]

2. Lokalizacje stanowisk archeologicznych, o których mowa w ust 1, pokazano na rysunkach planu stanowiących załączniki do niniejszej uchwały, odpowiednio do występowania w poszczególnych miejscowościach, na terenach oznaczonych symbolami:

- Załącznik Nr 1: 1.A.MN, 1.A.RP, 1.A.RŁ, 1.A.LS, 1.H.RP, 1.M.MN, 1.M.UA, 1.M.UK, 1.M.LS, 1.P.RP, 1.P.LS,
- Załącznik Nr 2: 2.A.87MW, 2A138MW, 2A.145LS, 2A.226WZ,
- Załącznik Nr 3: 3.B.29MN, 3.B.30MN, 3.B.45RŁ, 3.B.56UT, 3.B.57RŁ, 3.B.58LS, 3.B.82RP,
- Załącznik Nr 5: 5.D.39RŁ, 5.D.40RP,
- Załącznik Nr 7: 7.F.46UT, 7.F.48UT, 7.F.57LS,
- Załącznik Nr 8: 8.G.8RP, 8.G.11MN, 8.G.23LS, 8.G.26UK, 8.G.27UT
- Załącznik Nr 9: 9.H.13RP, 9.H.20RP, 9.H.43MN,
- Załącznik Nr 10: 10.J.14MN, 10.J.16MN, 10.J.30MN, 10.J.34RP, 10.J.40MN, 10.J.48RP, 10.J.64RP,
- Załącznik Nr 11: 11.K.8RP, 11.K.17UH i 11.K.31PG.

3. Na terenach stanowisk archeologicznych i obserwacji archeologicznej obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- 1) zakazana jest wszelka działalność budowlana, inwestycyjna nie związana bezpośrednio z konserwacją lub rewaloryzacją tego terenu;
 - 2) dopuszczalne jest jedynie prowadzenie prac: porządkowych, konserwacji zachowanych fragmentów zabytkowych w celu ich ekspozycji w terenie, przystosowania terenu do pełnienia funkcji muzealnych, rekreacyjnych, kulturowych i innych.
4. W odniesieniu do stanowisk archeologicznych wpisanych do „Rejestru zabytków” archeologicznych na wszelkie działania i zamierzenia należy uzyskać zezwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

§ 216. 1. Ustala się strefy ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego, oznaczone w planie symbolem „K”, obejmujące obszary harmonijnego współistnienia krajobrazu przyrodniczego z historyczną zabudową lub obszary o wyglądzie ukształtowanym w wyniku działalności ludzkiej.

W strefie tej z uwagi na podlegający ochronie charakter relacji między obiektami przyrodniczymi a kubaturowymi należy:

- 1) zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego i kompozycję zieleni;
- 2) nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej; wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne;
- 3) przyznać pierwszeństwo wszelkim działaniom odtworzeniowym i rewaloryzacyjnym, zarówno w przypadku przyrodniczych elementów krajobrazu, jak sieci komunikacyjnych oraz obiektów zabytkowych położonych na obszarze objętym strefą;
- 4) preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu;
- 5) formy inwestowania w maksymalnym stopniu ukierunkować na ich harmonijne wpisanie w otaczający krajobraz; z tego powodu wykluczyć z możliwości realizacji inwestycje duże wielkoobszarowe, jak również te, które wymagają znacznych przeobrażeń krajobrazu;
- 6) utrzymywać krajobraz przyrodniczy związany przestrzennie z historycznym założeniem urbanistycznym; winno się uwolnić jego obszar od elementów dysharmonizujących, rekultywować tereny zniszczone, a w przypadku wprowadzania nowych elementów winny one podnosić estetyczne wartości tych terenów i podkreślać ich związek przestrzenny z historycznym założeniem urbanistycznym;
- 7) wskazane jest wprowadzanie lub poszerzanie funkcji związanych z rekreacją pod warunkiem należytego zabezpieczenia wartości tych terenów przed zniszczeniem lub zniekształceniem;
- 8) wszelkie działania i zamierzenia należy konsultować z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

	przestrzennego gminy Bolków			
2	zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Bolków dla części działki nr 524, obręb Bolków-2	Nr XII/75/07 z 28.09.2007	2008.18.282	<p>§ 8. Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. W granicach obszaru objętego planem nie określa się nakazów, zakazów, dopuszczeni lub ograniczeń w tym zakresie z uwagi na brak występowania przedmiotu tych ustaleń. 2. Kto w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem jest zobowiązany: wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, zabezpieczyć przy użyciu dostępnych środków ten przedmiot i miejsce jego odkrycia, niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
3	zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Bolków dla działki nr 317/5 obręb Bolków-1	Nr XIII/83/07 z 26.10.2007	2008.21.359	<p>§ 4. Dla obszaru objętego zmianą planu, oznaczonego symbolem MN, MW, U wprowadza się następujące ustalenia szczegółowe: [...]</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Zasady ochrony i kształtowania [...] krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej [...]: <ol style="list-style-type: none"> 4) W związku z walorami historycznymi istniejącego budynku (wzniesionego przed 1945 r.), dla ochrony jego wartości oraz zapewnienia mu właściwej oprawy przestrzennej, w przypadku prowadzenia działań inwestycyjnych, wymaga się uzyskania pozytywnej opinii Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków dla: <ol style="list-style-type: none"> a) formy budynku i wystroju elewacji oraz materiałów wykończeniowych, b) formy ogrodzenia od strony frontowej, c) formy samodzielnych nośników reklamowych oraz reklam umieszczanych na obiektach, d) projektu zagospodarowania terenu. 5) Dla zapewnienia właściwej ochrony widokowej wzniesienia zamkowego w Świnach ustala się zakaz: <ol style="list-style-type: none"> a) lokalizacji nowej zabudowy kubaturowej wyższej niż istniejący budynek, b) lokalizacji w obrębie terenu słupów i masztów dla urządzeń infrastruktury technicznej.
4	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego pod	Nr XXVI/182/08 z 2.12.2008	2009.10.192	<p>§ 9. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: <ol style="list-style-type: none"> 1) prace ziemne na terenie pod eksploatacją kruszywa

2. W niniejszym planie wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego „K” w mieście Bolków, obejmującą tereny oznaczone na rysunku planu – załącznik Nr 2 do niniejszej uchwały, symbolami: 2.A.115LD, 2.A.186MW, 2.A.226WZ, 2.A.227LS, 2.A.228MN, 2.A.229MN, 2.A.255KS.

3. W niniejszym planie, wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego „K” w następujących wsiach: Lipa, Jastrowiec, Mysłów, Kaczorów, Stare Rochowice, Wierzchosławice, Wolbromek, Sady Dolne, Sady Górne i Płonina.

Strefy te, wyznaczone zostały na rysunkach planu stanowiących załączniki Nr 1 i od Nr 3 do Nr 12, do niniejszej uchwały. Na obszarach tych wsi, w zasięgu wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego „K”, dla zabudowy mieszkaniowej obowiązuje nawiązanie wysokości i charakteru zabudowy do obiektów sąsiadujących.

4. Na rysunkach planu, stanowiących załączniki Nr 1 i Nr 2 do niniejszej uchwały, wyznaczono punkty widokowe.

§ 217. W niniejszym planie wyznaczono przyległe do śródmiejskich odcinków ulic Sienkiewicza, Jeleniogórskiej, Kolejowej następujące tereny: 2.A.54UT, 2.A.56MN, 2.A.58MW, 2.A.59MW, 2.A.61PG, 2.A.71UA, 2.A.72MW, 2.A.73MW, 2.A.74MW, 2.A.75MN, 2.A.76MN, 2.A.77UA, 2.A.78RO, 2.A.81UK, 2.A.82UO, 2.A.83MN, 2.A.84MN, 2.A.85MR, 2.A.88KS, 2.A.90PP, 2.A.108MW, 2.A.133UT, 2.A.134MW, 2.A.136UT, 2.A.137UK, 2.A.254MW, na których, przy podejmowaniu wszelkich działań i zamierzeń dla obiektów i terenów, obowiązuje uzyskanie opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

	eksploatację złoża wapieni w rejonie miejscowości Lipa w gminie Bolków			<p>naturalnego oznaczonym na rysunku planu symbolem PG 1 nie wymagają nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego.</p> <p>2. Osoby prowadzące roboty budowlane lub ziemne w razie odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, zobowiązane są:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, 2) zabezpieczyć ten przedmiot i miejsce jego odkrycia przy użyciu dostępnych środków, 3) niezwłocznie zawiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli to nie jest możliwe, zawiadomić Burmistrza Bolkowa.
5	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Sady Dolne w gminie Bolków	Nr XXIV/169/08 z 4.11.2008	2009.29.684	<p>§ 14. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: <ol style="list-style-type: none"> a) prace ziemne na terenach wyznaczonych zmianą planu wymagają nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego, b) na terenie zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne Sady Dolne 84-20 nr 3/3, c) zasady prowadzenia prac zawarto w § 9 w ustaleniach szczegółowych dla poszczególnych terenów wydzielonych liniami rozgraniczającymi⁵². 2. Osoby prowadzące roboty budowlane lub ziemne w razie odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, zobowiązane są: <ol style="list-style-type: none"> a) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, b) zabezpieczyć ten przedmiot i miejsce jego odkrycia przy użyciu dostępnych środków, c) niezwłocznie zawiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli to nie jest możliwe, zawiadomić Burmistrza Bolkowa. 3. Teren oznaczony na rysunku planu symbolem 3RU zlokalizowany jest strefie „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej. 4. Na obszarze strefy należy: <ol style="list-style-type: none"> a) zachować historyczny układ przestrzenny (tj. rozplanowanie dróg, ulic, placów, linie zabudowy, kompozycje wnętrz urbanistycznych i kompozycję zieleni) jak i poszczególne elementy tego układu (tj. nawierzchnie dróg, ulic i chodników, cieki i zbiorniki wodne, instalacje wodne i inne historyczne obiekty techniczne, zabudowę i zielen), b) konserwować zachowane elementy układu przestrzennego, c) poszczególne obiekty o wartościach zabytkowych poddawać restauracji i modernizacji technicznej z dostosowaniem obecnej i projektowanej funkcji do wartości obiektu, d) dążyć do odtworzenia zniszczonych elementów zespołu, e) dostosować nową zabudowę do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie, sytuacji, skali i bryły oraz nawiązać

⁵² § 9. 9. W granicach terenu objętego planem oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne, które oznaczono na rysunku planu.

10. Prowadzenie wszelkich prac inwestycyjnych na terenie i w bezpośrednim sąsiedztwie stanowisk archeologicznych możliwe jest po przeprowadzeniu ratowniczych badań archeologicznych i wykopaliskowych, na które należy uzyskać zezwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

11. Prowadzenie wszelkich prac inwestycyjnych poza zasięgiem stanowisk archeologicznych możliwe jest po powiadomieniu służb ochrony zabytków o terminie rozpoczęcia i zakończenia prac ziemnych, z co najmniej 7-dniowym wyprzedzeniem.

12. W przypadku wystąpienia zabytków i obiektów archeologicznych wymagane jest podjęcie ratowniczych badań wykopaliskowych za zezwoleniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

13. Ratownicze badania archeologiczne wykopaliskowe, o których mowa wyżej należy, prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi.

				<p>formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej,</p> <p>f) w przypadku nowych inwestycji należy przyjąć zasadę niekolidowania z historycznym charakterem obiektów i terenu.</p> <p>5. Wszelkie prace budowlane w strefie A wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p>
6	zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Bolków dla terenów położonych w obrębach Stare Rochowice oraz Wolbromek i Bolków – obszar planistyczny „A”	Nr XXXI/211/09 z 27.03.2009	2009.95.2005	<p>§ 5. Zasady ochrony i kształtowania [...] dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej [...]</p> <p>5) ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:</p> <p>a) w obrębie terenu U, ZP.1 zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne nr 4/3 (83-19) – ślad osadnictwa – średniowiecze,</p> <p>b) na wszelkie prace prowadzone w rejonie stanowiska archeologicznego należy uzyskać zgodę Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – zgodnie z wymaganiami przepisów szczególnych,</p> <p>c) w przypadku odkrycia podczas robót ziemnych przedmiotów, co do których istnieje przypuszczenie, że mogą być zabytkami, należy stosować przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.</p>
7	zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Bolków dla terenu położonego w obrębie Wierzchosławice	Nr XXXVI/255/09 z 28.08.2009	2009.182.3257	<p>§ 5. Zasady ochrony i kształtowania [...] dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej [...]</p> <p>[nie zostały ustalone]</p>
8	zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Bolków dla terenów położonych w obrębach Stare Rochowice oraz Wolbromek i Bolków – obszar planistyczny „B”	Nr XXXVI/254/09 z 28.08.2009	2009.190.3328	<p>§ 5. Zasady ochrony i kształtowania [...] dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej [...].</p> <p>1. Tereny DG.1, DG.2: [...]</p> <p>4) ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:</p> <p>a) w przypadku odkrycia podczas robót ziemnych przedmiotów, co do których istnieje przypuszczenie, że mogą być zabytkami, należy stosować przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.</p> <p>2. Tereny ZN.1, ZN.2, ZN.3, ZN.4, ZN.5 – nie ustala się.</p>
9	zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Bolków dla miejscowości i obszarów wynikających z wniosków Gminy	Nr XXXVII/260/09 z 28.09.2009	2009.200.3537	<p>§ 11. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.</p> <p>1. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:</p> <p>a) prace ziemne na terenach wyznaczonych zmianą planu, gdzie nie ma stanowisk archeologicznych nie wymagają nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego,</p> <p>2. Osoby prowadzące roboty budowlane lub ziemne w razie odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie że jest on zabytkiem, zobowiązane są:</p> <p>a) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot,</p> <p>b) zabezpieczyć ten przedmiot i miejsce jego odkrycia przy użyciu dostępnych środków,</p> <p>c) niezwłocznie zawiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli to nie jest możliwe, zawiadomić Burmistrza Bolkowa.</p>
10	zmiana miejscowego planu zagospodarowania	Nr XXXVII/261/09 z 28.09.2009	2009.201.3568	<p>§ 11. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.</p> <p>1. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:</p>

	przestrzennego gminy Bolków dla miejscowości i obszarów wynikających z wniosków indywidualnych			<p>a) prace ziemne na terenach wyznaczonych zmianą planu, gdzie nie ma stanowisk archeologicznych nie wymagają nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego,</p> <p>b) na terenie położonym we wsi Stare Rochowice – w granicach działek 104, 106, 108, 109, 110, 118 istnieje stanowisko archeologiczne nr 1/1 AZP 83-19 neolit, ślad osadnictwa – w rejonie stanowiska archeologicznego na prace ziemne należy uzyskać pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Inwestor zobowiązany jest zapewnić na własny koszt nadzór archeologiczny lub przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne.</p> <p>2. Osoby prowadzące roboty budowlane lub ziemne w razie odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie że jest on zabytkiem, zobowiązane są:</p> <p>a) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot,</p> <p>b) zabezpieczyć ten przedmiot i miejsce jego odkrycia przy użyciu dostępnych środków,</p> <p>c) niezwłocznie zawiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli to nie jest możliwe, zawiadomić Burmistrza Bolkowa.</p>
11	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla strefy aktywności gospodarczej w rejonie kopalni diabazu ze złoża Sady I w gminie Bolków	Nr XLIX/347/10 z 27.08.2010	2010.193.2933	<p>§ 5. Ustalenia szczegółowe dla terenów położonych w obszarze objętym planem zawierają poniższe tabele.</p> <p>Tab.1: Ustalenia szczegółowe dla terenów DG.1 i DG.2. Rubryka C: Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego oraz zasady kształtowania ładu przestrzennego: [...]</p> <p>4. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:</p> <p>1) w obrębie terenów DG nie występują obiekty lub obszary zabytkowe lub związane z dziedzictwem kulturowym,</p> <p>2) w przypadku odkrycia podczas robót ziemnych przedmiotów, co do których istnieje przypuszczenie, że mogą być zabytkami należy stosować przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.</p> <p>[...]</p> <p>6. W przestrzeni publicznej wprowadza się zakaz lokalizacji nośników reklamowych za wyjątkiem:</p> <p>1) obiektów stanowiących elementy ujednoczonego na całym obszarze objętym planem systemu informacji wizualnej,</p> <p>2) jednego nośnika reklamowego na działce bezpośrednio związanego z prowadzoną w jej obrębie działalnością.</p> <p>Tab.2: Ustalenia szczegółowe dla terenów ZP.1 i ZP.2: Rubryka C: Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego oraz zasady kształtowania ładu przestrzennego: [...]</p> <p>3. W obrębie terenu ZP.2 ustala się zakaz zabudowy. Zakaz ten nie dotyczy obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej.</p> <p>4. Teren ZP.2 jest przestrzenią publiczną w obrębie której ustala się zakaz lokalizacji nośników reklamowych.</p> <p>Tab. 3:Ustalenia szczegółowe dla terenu R.1 Rubryka C: Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego oraz zasady kształtowania ładu przestrzennego: 1. Ustala się zakaz zabudowy. Zakaz ten dotyczy budynków.</p> <p>Tab. 4: Ustalenia szczegółowe dla terenów ZL.1 i ZL.2 Rubryka C: Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego oraz zasady kształtowania ładu przestrzennego: 1. Ustala się zakaz zabudowy.</p>

				<p>2. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 nie dotyczy inwestycji związanych z gospodarką leśną w granicach określonych przez przepisy szczególne.</p> <p>Tab. 5: Ustalenia szczegółowe dla terenu R, ZL.1 Rubryka C: Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego oraz zasady kształtowania ładu przestrzennego: 1. Ustala się zakaz zabudowy.</p>
12	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla rejonu kopalni diabazu ze złoża Sady I w gminie Bolków	Nr XLIX/348/10 z 27.08.2010	2010.193.2934	<p>§ 5. Ustalenia szczegółowe dla terenów położonych w obszarze objętym planem zawierają poniższe tabele.</p> <p>Tab. 1: Ustalenia szczegółowe dla terenów DG.1 i DG.2 Rubryka C: Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego oraz zasady kształtowania ładu przestrzennego: [...]</p> <p>3. W obrębie terenów PG.1 oraz PG.2 nie występują obiekty lub obszary zabytkowe lub związane z dziedzictwem kulturowym.</p> <p>4. W przypadku odkrycia podczas robót ziemnych przedmiotów, co do których istnieje przypuszczenie, że mogą być zabytkami należy stosować przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. [...]</p> <p>Tab. 2: Ustalenia szczegółowe dla terenu R.1 Rubryka C: Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego oraz zasady kształtowania ładu przestrzennego: 1. Ustala się zakaz zabudowy. Zakaz ten dotyczy budynków. 2. W części terenu oznaczonym jako przestrzeń publiczna ustala się zakaz lokalizacji nośników reklamowych.</p> <p>Tab. 3: Ustalenia szczegółowe dla terenów ZL.1 Rubryka C: Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego oraz zasady kształtowania ładu przestrzennego: 1. Ustala się zakaz zabudowy. 2. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 nie dotyczy inwestycji związanych z gospodarką leśną w granicach określonych przez przepisy szczególne.</p> <p>Tab. 4: Ustalenia szczegółowe dla terenów R, ZL.1 i R, ZL.2 Rubryka C: Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego oraz zasady kształtowania ładu przestrzennego: 1. Ustala się zakaz zabudowy.</p>
13	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Bolkowa, obrębu Świny oraz części obrębów Wierzchosławice, Wierzchosławiczki oraz Stare Rochowice	Nr XI/76/11 z 31.08.2011	2011.206.3564	<p>§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:</p> <p>1) wobec obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków stosuje się odpowiednie przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.</p> <p>2) w granicach oznaczonej na rysunku planu strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej ośrodka historycznego miasta Bolkowa – tj. obszaru wpisanego do rejestru zabytków decyzją nr A/1817/362 z dnia 25.11.1949 r. ustala się:</p> <p>a) bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową,</p> <p>b) wymóg zachowania historycznego układu przestrzennego – rozplanowania ulic, placów, kwartałów zabudowy, historycznej kompozycji wnętrza urbanistycznych i zieleni,</p> <p>c) uzupełnienie zabudowy nowymi obiektami z zachowaniem historycznych zasad rozplanowania z wykorzystaniem dostępnych materiałów archiwalnych oraz przy wymogu nadania tym obiektom wysokich walorów architektonicznych i materiałowych,</p> <p>d) systematyczne usuwanie elementów dysharmonijnych lub</p>

				<p>ich przebudowa w nawiązaniu do historycznych cech kompozycji przestrzennej i architektonicznej obszaru,</p> <p>e) podwyższanie walorów wizualnych i użytkowych przestrzeni publicznej poprzez wprowadzenie wysokiej jakości posadzki urbanistycznej oraz elementów małej architektury,</p> <p>3) na obszarze objętym planem znajdują się zabytki nieruchomości, wpisane do rejestru zabytków, wymienione w poniższej tabeli:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Lp.</th> <th>Obiekt</th> <th>Położenie</th> <th>Nr i data wpisu do rejestru zabytków</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>ośrodek historyczny miasta Bolkowa</td> <td>stare miasto w granicach murów miejskich</td> <td>A/1817/362 25.11.1949 r.</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>mury miejskie</td> <td>obwód starego miasta</td> <td>A/2640/1075 27.02.1964 r.</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>kościół parafialny p.w. Św. Jadwigi</td> <td>Plac Jana Pawła II</td> <td>A/1421/76 29.03.1949 r.</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>plebania i teren d. cmentarza przy kościele pw. Św. Jadwigi</td> <td>Plac Jana Pawła II</td> <td>155/A/03 06.05.2003 r.</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>cmentarz komunalny</td> <td>ul. Bema</td> <td>A/2736/688/J 06.07.1981 r.</td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>kapliczka</td> <td>ul. Bolka</td> <td>A/2763/1376 03.09.1965 r.</td> </tr> <tr> <td>7</td> <td>zamek</td> <td>Bolków</td> <td>A/2764/80 25.11.1949 r.</td> </tr> <tr> <td>8</td> <td>dom mieszkalny</td> <td>ul. Farbiarska 9</td> <td>A/2729/1378 04.09.1965 r.</td> </tr> <tr> <td>9</td> <td>park miejski</td> <td>ul. Jagiellońska</td> <td>A/1210 04.05.2009 r.</td> </tr> <tr> <td>10</td> <td>magazyn (ob. sklep)</td> <td>ul. Jaworska 1</td> <td>A/2733/2058 06.06.1972 r.</td> </tr> <tr> <td>11</td> <td>pałac (ob. bud. Mieszk.)</td> <td>ul. Kopernika 1</td> <td>A/2727/916/J 28.12.1988 r.</td> </tr> <tr> <td>12</td> <td>dom mieszkalny</td> <td>ul. Robotnicza 6</td> <td>A/2722/1000/J 19.12.1989 r.</td> </tr> <tr> <td>13</td> <td>ratusz</td> <td>Rynek 1</td> <td>A/2728/1377 03.09.1965 r.</td> </tr> <tr> <td>14</td> <td>dom podcieniowy</td> <td>Rynek 2</td> <td>A/2730/1379 04.09.1965 r.</td> </tr> <tr> <td>15</td> <td>dom podcieniowy</td> <td>Rynek 3</td> <td>A/2731/1380 04.09.1965 r.</td> </tr> <tr> <td>16</td> <td>domy podcieniowe</td> <td>Rynek 4, 5, 6</td> <td>A/2732/1381 03.09.1965 r.</td> </tr> <tr> <td>17</td> <td>dom mieszkalny</td> <td>Rynek 21, 22</td> <td>A/2735/2059 06.06.1972 r.</td> </tr> <tr> <td>18</td> <td>dom mieszkalny</td> <td>Rynek 24</td> <td>A/2734/2060 06.06.1972 r.</td> </tr> <tr> <td>19</td> <td>dom mieszkalny z apteką</td> <td>ul. Świerczewskiego 19</td> <td>A/2723/1261/J 13.05.1996 r.</td> </tr> <tr> <td>20</td> <td>cmentarz przykościelny</td> <td>Świny</td> <td>A/1975/990/J 08.12.1989 r.</td> </tr> <tr> <td>21</td> <td>zamek</td> <td>Świny</td> <td>A/3387/345 13.11.1956 r.</td> </tr> <tr> <td>22</td> <td>kościół filialny p.w. św. Mikołaja</td> <td>Świny</td> <td>A/1974/825 23.12.1960 r.</td> </tr> </tbody> </table> <p>4) na obszarze objętym planem znajdują się budynki (zabytki nieruchomości), wpisane do gminnej ewidencji zabytków, wobec których stosuje się przepisy szczególne z zakresu prawa budowlanego i ochrony zabytków, wymienione w poniższej tabeli [w tabeli uwzględniono obiekty ujęte w gminnej</p>	Lp.	Obiekt	Położenie	Nr i data wpisu do rejestru zabytków	1	ośrodek historyczny miasta Bolkowa	stare miasto w granicach murów miejskich	A/1817/362 25.11.1949 r.	2	mury miejskie	obwód starego miasta	A/2640/1075 27.02.1964 r.	3	kościół parafialny p.w. Św. Jadwigi	Plac Jana Pawła II	A/1421/76 29.03.1949 r.	4	plebania i teren d. cmentarza przy kościele pw. Św. Jadwigi	Plac Jana Pawła II	155/A/03 06.05.2003 r.	5	cmentarz komunalny	ul. Bema	A/2736/688/J 06.07.1981 r.	6	kapliczka	ul. Bolka	A/2763/1376 03.09.1965 r.	7	zamek	Bolków	A/2764/80 25.11.1949 r.	8	dom mieszkalny	ul. Farbiarska 9	A/2729/1378 04.09.1965 r.	9	park miejski	ul. Jagiellońska	A/1210 04.05.2009 r.	10	magazyn (ob. sklep)	ul. Jaworska 1	A/2733/2058 06.06.1972 r.	11	pałac (ob. bud. Mieszk.)	ul. Kopernika 1	A/2727/916/J 28.12.1988 r.	12	dom mieszkalny	ul. Robotnicza 6	A/2722/1000/J 19.12.1989 r.	13	ratusz	Rynek 1	A/2728/1377 03.09.1965 r.	14	dom podcieniowy	Rynek 2	A/2730/1379 04.09.1965 r.	15	dom podcieniowy	Rynek 3	A/2731/1380 04.09.1965 r.	16	domy podcieniowe	Rynek 4, 5, 6	A/2732/1381 03.09.1965 r.	17	dom mieszkalny	Rynek 21, 22	A/2735/2059 06.06.1972 r.	18	dom mieszkalny	Rynek 24	A/2734/2060 06.06.1972 r.	19	dom mieszkalny z apteką	ul. Świerczewskiego 19	A/2723/1261/J 13.05.1996 r.	20	cmentarz przykościelny	Świny	A/1975/990/J 08.12.1989 r.	21	zamek	Świny	A/3387/345 13.11.1956 r.	22	kościół filialny p.w. św. Mikołaja	Świny	A/1974/825 23.12.1960 r.
Lp.	Obiekt	Położenie	Nr i data wpisu do rejestru zabytków																																																																																													
1	ośrodek historyczny miasta Bolkowa	stare miasto w granicach murów miejskich	A/1817/362 25.11.1949 r.																																																																																													
2	mury miejskie	obwód starego miasta	A/2640/1075 27.02.1964 r.																																																																																													
3	kościół parafialny p.w. Św. Jadwigi	Plac Jana Pawła II	A/1421/76 29.03.1949 r.																																																																																													
4	plebania i teren d. cmentarza przy kościele pw. Św. Jadwigi	Plac Jana Pawła II	155/A/03 06.05.2003 r.																																																																																													
5	cmentarz komunalny	ul. Bema	A/2736/688/J 06.07.1981 r.																																																																																													
6	kapliczka	ul. Bolka	A/2763/1376 03.09.1965 r.																																																																																													
7	zamek	Bolków	A/2764/80 25.11.1949 r.																																																																																													
8	dom mieszkalny	ul. Farbiarska 9	A/2729/1378 04.09.1965 r.																																																																																													
9	park miejski	ul. Jagiellońska	A/1210 04.05.2009 r.																																																																																													
10	magazyn (ob. sklep)	ul. Jaworska 1	A/2733/2058 06.06.1972 r.																																																																																													
11	pałac (ob. bud. Mieszk.)	ul. Kopernika 1	A/2727/916/J 28.12.1988 r.																																																																																													
12	dom mieszkalny	ul. Robotnicza 6	A/2722/1000/J 19.12.1989 r.																																																																																													
13	ratusz	Rynek 1	A/2728/1377 03.09.1965 r.																																																																																													
14	dom podcieniowy	Rynek 2	A/2730/1379 04.09.1965 r.																																																																																													
15	dom podcieniowy	Rynek 3	A/2731/1380 04.09.1965 r.																																																																																													
16	domy podcieniowe	Rynek 4, 5, 6	A/2732/1381 03.09.1965 r.																																																																																													
17	dom mieszkalny	Rynek 21, 22	A/2735/2059 06.06.1972 r.																																																																																													
18	dom mieszkalny	Rynek 24	A/2734/2060 06.06.1972 r.																																																																																													
19	dom mieszkalny z apteką	ul. Świerczewskiego 19	A/2723/1261/J 13.05.1996 r.																																																																																													
20	cmentarz przykościelny	Świny	A/1975/990/J 08.12.1989 r.																																																																																													
21	zamek	Świny	A/3387/345 13.11.1956 r.																																																																																													
22	kościół filialny p.w. św. Mikołaja	Świny	A/1974/825 23.12.1960 r.																																																																																													

				<p>ewidencji zabytków z terenu miasta Bolków oraz trzy nieuwzględnione w niej budynki mieszkalne przy ul. Polnej pod nr. 18, 20 i 22].</p> <p>5) w odniesieniu do budynków, o których mowa w pkt 4, a także obiektów wpisywanych do ewidencji zabytków w terminach późniejszych, ustala się:</p> <ul style="list-style-type: none">a) zachowanie głównej bryły obiektów oraz zachowanie lub odtworzenie, na bazie dostępnych materiałów archiwalnych, jej historycznych walorów w zakresie formy i pokrycia dachów, kompozycji elewacji, rysunku stolarki otworowej (z zakazem stosowania szprosów w przestrzeni międzyszybowej) okładzin elewacji, zabytkowej ślusarki i snycerki oraz elementów konstrukcyjnych, a także kolorystyki,b) w przypadku prac budowlanych przy tych obiektach w pierwszej kolejności należy dążyć do zachowania oryginalnych elementów wystroju, a w przypadku ich zniszczenia zastępować elementami odtwarzanymi z zachowaniem historycznej formy,c) stosowanie pokryć dachów dachówką, łupkiem, blachą lub gontem w kolorze czerwonym, brązowym lub grafitowym. Zakazuje stosowania pokryć z gontu bitumicznego,d) stosowanie jednolitej kolorystyki stolarki okiennej,e) w przypadku termomodernizacji budynków wymaga się odtworzenia historycznego wyglądu elewacji,f) w kolorystyce elewacji zakazuje się stosowania barw agresywnych, a w szczególności barw podstawowych i odblaskowych,g) montaż urządzeń zewnętrznych (takich jak anteny, klimatyzatory, przewody kominowe, wentylacyjne itp.) jest dopuszczalny wyłącznie na elementach budynku niewidocznych od strony przestrzeni publicznej,h) w przypadku rozbiórki tych budynków należy postępować zgodnie z przepisami szczególnymi z zakresu prawa budowlanego i ochrony zabytków. <p>6) wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego „K”, których granice określa rysunek planu. W granicach tych stref ustala się:</p> <ul style="list-style-type: none">a) wymóg zachowania i wyeksponowania elementów historycznego układu przestrzennego i kompozycji zieleni,b) wymóg dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali, materiałów wykończeniowych i detalu przy twórczym połączeniu walorów historycznych z formami współczesnymi,c) wymóg pielęgnacji zieleni i zapobiegania niekontrolowanemu zarastaniu wglądów widokowych,d) zakaz lokalizacji dominant architektonicznych konstrukcji wieżowych i masztów związanych z infrastrukturą techniczną,e) nakaz zachowania naturalnego ukształtowania terenów otwartych,f) w kształtowaniu nowej zabudowy mieszkaniowej nakazuje się stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych – cegły, tynku, drewna, kamienia, ceramiki. Zakazuje się wprowadzania w zewnętrznym wystroju budynków bali nieotynkowanych, kolumn, wieżyczek, baszt itp. dominant krajobrazowych. Nakazuje się stosowania pokryć dachów w kolorach czerwonym, brązowym lub grafitowym oraz stosowanej kolorystyki elewacji z wykluczeniem barw podstawowych i odblaskowych. <p>7) wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej układu przestrzennego „B”, których granice określa rysunek planu. W</p>
--	--	--	--	---

				<p>granicach tych stref ustala się:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) wymóg zachowania i wyeksponowania elementów historycznego układu przestrzennego i kompozycji zieleni, b) wymóg dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, linii zabudowy, skali, materiałów wykończeniowych i detalu przy twórczym połączeniu walorów historycznych z formami współczesnymi, c) w kształtowaniu nowej zabudowy nakazuje się stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych – cegły, tynku, drewna, kamienia, ceramiki. Zakazuje się wprowadzania w zewnętrznym wystroju budynków bali nieotynkowanych, kolumn, wieżyczek, baszt itp. dominant krajobrazowych. Nakazuje się stosowania pokryć dachów w kolorach czerwonym, brązowym lub grafitowym oraz stonowanej kolorystyki elewacji z wykluczeniem barw podstawowych i odblaskowych. d) wymóg uwzględniania, w miarę możliwości, historycznych podziałów parcelacyjnych terenu, e) wymóg uwzględniania, w miarę możliwości, historycznego układu dróg i ciągów pieszych, f) zakaz lokalizacji nośników reklamowych, za wyjątkiem obiektów miejskiego systemu informacji wizualnej, g) zakaz lokalizacji obiektów technicznych stanowiących dominanty, od strony przestrzeni publicznej, <p>8) wyznacza się strefy ochrony archeologicznej „W”, których granice określa rysunek planu. Strefy te traktuje się jako tereny, na których znajdują się zabytki archeologiczne w rozumieniu przepisów odrębnych i ustala postępowanie zgodne z tymi przepisami,</p> <p>9) wyznacza się strefy obserwacji archeologicznej „OW”, których granice określa rysunek planu. W granicach tych stref ustala się postępowanie zgodne z przepisami odrębnymi jak przy zabytkach archeologicznych odpowiednio do charakteru planowanych działań inwestycyjnych, w tym:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) ratowniczych badań archeologicznych, b) zapewnianie nadzoru archeologicznego, c) przeprowadzenia przedinwestycyjnych badań archeologicznych. d) zakres, sposób wykonywania czynności określonych powyżej oraz wymogi formalno-prawne regulują przepisy odrębne, <p>10) na obszarze objętym planem znajdują się stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, wymienione w poniższej tabeli podlegające ochronie na podstawie przepisów odrębnych:</p> <table border="1" data-bbox="804 1541 1474 1989"> <thead> <tr> <th>Lp.</th> <th>Adres stan.</th> <th>Obiekt</th> <th>Nr stan.</th> <th>Nr rejestru / data wpisu</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>Świny</td> <td>grodzisko, osada – wczesne średniowiecze</td> <td>1/4/83-20</td> <td>Arch/460/69 10.08.1969 r.</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>Świny</td> <td>osada, późne średniowiecze</td> <td>2/11/83-20</td> <td>79/1048/Arch/83 03.02.1983 r.</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>Świny</td> <td>osada, późne średniowiecze</td> <td>3/12/83-20</td> <td>80/1049/Arch/83 03.02.1983 r.</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>Bolków</td> <td>osada, późne średniowiecze</td> <td>5/17/83-20</td> <td>82/1051/arch/83 03.02.1983 r.</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>Bolków</td> <td>stara basteja</td> <td>3/3/83-20</td> <td>Arch/462/69 10.08.1969 r.</td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>Bolków</td> <td>osada, późne średniowiecze</td> <td>4/16/83-20</td> <td>81/1051/Arch/83 03.02.1983 r.</td> </tr> </tbody> </table>	Lp.	Adres stan.	Obiekt	Nr stan.	Nr rejestru / data wpisu	1	Świny	grodzisko, osada – wczesne średniowiecze	1/4/83-20	Arch/460/69 10.08.1969 r.	2	Świny	osada, późne średniowiecze	2/11/83-20	79/1048/Arch/83 03.02.1983 r.	3	Świny	osada, późne średniowiecze	3/12/83-20	80/1049/Arch/83 03.02.1983 r.	4	Bolków	osada, późne średniowiecze	5/17/83-20	82/1051/arch/83 03.02.1983 r.	5	Bolków	stara basteja	3/3/83-20	Arch/462/69 10.08.1969 r.	6	Bolków	osada, późne średniowiecze	4/16/83-20	81/1051/Arch/83 03.02.1983 r.
Lp.	Adres stan.	Obiekt	Nr stan.	Nr rejestru / data wpisu																																			
1	Świny	grodzisko, osada – wczesne średniowiecze	1/4/83-20	Arch/460/69 10.08.1969 r.																																			
2	Świny	osada, późne średniowiecze	2/11/83-20	79/1048/Arch/83 03.02.1983 r.																																			
3	Świny	osada, późne średniowiecze	3/12/83-20	80/1049/Arch/83 03.02.1983 r.																																			
4	Bolków	osada, późne średniowiecze	5/17/83-20	82/1051/arch/83 03.02.1983 r.																																			
5	Bolków	stara basteja	3/3/83-20	Arch/462/69 10.08.1969 r.																																			
6	Bolków	osada, późne średniowiecze	4/16/83-20	81/1051/Arch/83 03.02.1983 r.																																			

				<p>11) na obszarze objętym planem znajdują się stanowiska archeologiczne nie wpisane do rejestru zabytków, wymienione w poniższej tabeli:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Lp.</th> <th>Nr obszaru</th> <th>Nr stan. na obszarze</th> <th>Nr stan. w miejsc.</th> <th>Opis stan.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>83-20</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>osada, późne średniowiecze</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>83-20</td> <td>2</td> <td>2</td> <td>nieokreślona osada, późne średniowiecze</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>83-19</td> <td>4</td> <td>8</td> <td>śląd osadnictwa, neolit</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>83-19</td> <td>5</td> <td>6</td> <td>śląd osadnictwa, mezolit</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>83-19</td> <td>6</td> <td>7</td> <td>znalezisko luźne –neolit</td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>84-19</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>śląd osadnictwa, neolit</td> </tr> </tbody> </table> <p>12) w odniesieniu do stanowisk archeologicznych, o których mowa w pkt 11, ustala się postępowanie zgodne z przepisami odrębnymi jak przy zabytkach archeologicznych, 13) w przypadku odkrycia, podczas robót ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie iż jest on zabytkiem, wymaga się postępowania zgodnego z przepisami odrębnymi.</p>	Lp.	Nr obszaru	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejsc.	Opis stan.	1	83-20	1	1	osada, późne średniowiecze	2	83-20	2	2	nieokreślona osada, późne średniowiecze	3	83-19	4	8	śląd osadnictwa, neolit	4	83-19	5	6	śląd osadnictwa, mezolit	5	83-19	6	7	znalezisko luźne –neolit	6	84-19	1	1	śląd osadnictwa, neolit
Lp.	Nr obszaru	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejsc.	Opis stan.																																			
1	83-20	1	1	osada, późne średniowiecze																																			
2	83-20	2	2	nieokreślona osada, późne średniowiecze																																			
3	83-19	4	8	śląd osadnictwa, neolit																																			
4	83-19	5	6	śląd osadnictwa, mezolit																																			
5	83-19	6	7	znalezisko luźne –neolit																																			
6	84-19	1	1	śląd osadnictwa, neolit																																			
14	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów w granicach działek nr 222/2, 222/6 i 222/7 obręb Sady Górne oraz nr 492 obręb Wierzchosławice	Nr XXX/210/2013 z 26.04.2013	2013.3609	<p>§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków na terenach objętych planem miejscowym, oznaczonych symbolami M,U.1 oraz M,U.2:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) budynek nr 98 w Sadach Górnych oraz budynek nr 31 w Wierzchosławicach są obiektami zabytkowymi wpisanymi do gminnej ewidencji zabytków, 2) w odniesieniu do obiektów, o których mowa w pkt 1, obowiązują zasady postępowania określone w przepisach odrębnych, przy wymogu zachowania lub przywrócenia takich walorów historycznych jak: <ol style="list-style-type: none"> a) forma głównej bryły budynków – jej gabaryty i układ dachu, b) kompozycja i wystrój elewacji – osie otworów okiennych i drzwiowych oraz detal architektoniczny, c) rysunek stolarki okiennej i drzwiowej, 3) zakazuje się termomodernizacji zewnętrznej budynku nr 31 w Wierzchosławicach, 4) w przypadku termomodernizacji zewnętrznej budynku nr 98 w Sadach Górnych nakazuje się odtworzenie historycznego wyglądu elewacji, 5) nakazuje stosowanie kolorystyki elewacji w odcieniach naturalnych, stonowanych, ujednoliconych kompozycyjnie na całej elewacji. Wyklucza się stosowanie barw agresywnych – w szczególności podstawowych i odblaskowych, 6) nakazuje się stosowanie jednolitej kolorystyki stolarki okiennej, 7) zakazuje się stosowania stolarki okiennej ze szprosami w przestrzeni międzyszybowej, 8) montaż urządzeń zewnętrznych takich jak anteny, klimatyzatory, przewody kominowe bądź wentylacyjne jest dopuszczalny wyłącznie na elewacjach nie widocznych od strony przyległych dróg publicznych, 9) w związku z położeniem obszarów objętych planem w obrębie zabytkowych układów przestrzennych wsi Sady Górne i Wierzchosławice, ustala się: <ol style="list-style-type: none"> a) wymóg zachowania historycznych walorów zabudowy istniejącej i jej otoczenia, b) w przypadku lokalizacji nowej zabudowy nawiązania jej cechami przestrzennymi do istniejącej zabudowy przeznaczenia podstawowego, przy zachowaniu wymagań określonych w §10, c) wymóg pokrycia dachów stromych dachówką w kolorze ceglasczerwonym, 																																			

				<p>d) zakaz lokalizacji otwartych placów składowych we frontowych częściach działek,</p> <p>e) zakaz umieszczania banerów i tablic reklamowych na ogrodzeniach,</p> <p>f) zakaz lokalizacji obiektów budowlanych takich jak maszty, silosy o wysokości przekraczającej 12,00 m,.</p>																		
15	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów położonych w granicach miasta Bolkowa	Nr XXXIX/262/14 z 26.02.2014	2014.1076	<p>§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:</p> <p>1) wyznacza się strefę „K” ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego, której granicę określa rysunek nr 1 planu;</p> <p>2) w granicach strefy, o której mowa w pkt 1 ustala się:</p> <p>a) wymóg zachowania i wyeksponowania elementów historycznego układu przestrzennego i kompozycji zieleni,</p> <p>b) wymóg dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali, materiałów wykończeniowych i detalu przy twórczym połączeniu walorów historycznych z formami współczesnymi,</p> <p>c) wymóg pielęgnacji zieleni i zapobiegania niekontrolowanemu zarastaniu wglądów widokowych,</p> <p>d) zakaz lokalizacji dominant architektonicznych konstrukcji wieżowych i masztów związanych z infrastrukturą techniczną,</p> <p>e) w kształtowaniu nowej zabudowy mieszkaniowej nakazuje się stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych - cegły, tynku, drewna, kamienia, ceramiki. Zakazuje się wprowadzania w zewnętrznym wystroju budynków bali nie otynkowanych, kolumn, wieżyczek, baszt i dominant krajobrazowych. Nakazuje się stosowania pokryć dachów w kolorach czerwonym, brązowym lub grafitowym oraz stonowanej kolorystyki elewacji z wykluczeniem barw podstawowych i odblaskowych;</p> <p>3) budynek nr 12 przy ul. Księcia Bolka jest obiektem wpisanym do ewidencji zabytków;</p> <p>4) w związku z uwarunkowaniem, o którym mowa w pkt 3 ustala się następujące wymogi:</p> <p>a) zachowanie głównej bryły budynku oraz zachowanie lub odtworzenie, na bazie dostępnych materiałów archiwalnych, jej historycznych walorów w zakresie formy, kompozycji elewacji, rysunku stolarki otworowej a także kolorystyki,</p> <p>b) zastosowanie pokrycia dachu dachówką, łupkiem, blachą lub gontem; zakazuje stosowanie pokryć z gontu bitumicznego,</p> <p>c) stosowanie jednolitej kolorystyki stolarki okiennej,</p> <p>d) w przypadku termomodernizacji budynku wymaga się odtworzenia historycznego wyglądu elewacji,</p> <p>e) montaż urządzeń zewnętrznych (takich jak anteny, klimatyzatory, przewody kominowe, wentylacyjne) jest dopuszczalny wyłącznie na elementach budynku nie widocznych od strony frontu działki,</p>																		
16	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla sołectwa Radzimowice w gminie Bolków	Nr X/74/15 z 30.09.2015	2015.4211	<p>§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:</p> <p>1) na obszarze objętym planem znajdują się budynki wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków, wymienione w tabeli 2:</p> <table border="1" data-bbox="810 1832 1461 2040"> <thead> <tr> <th>Lp.</th> <th>adres obiektu</th> <th>sposób użytkowania obiektu</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>Radzimowice nr 1</td> <td>budynek mieszkalny</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>Radzimowice nr 4</td> <td>budynek mieszkalno-gospodarczy</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>Radzimowice nr 5</td> <td>budynek mieszkalny</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>Radzimowice nr 6</td> <td>budynek mieszkalny</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>Radzimowice nr 7</td> <td>budynek mieszkalny</td> </tr> </tbody> </table>	Lp.	adres obiektu	sposób użytkowania obiektu	1	Radzimowice nr 1	budynek mieszkalny	2	Radzimowice nr 4	budynek mieszkalno-gospodarczy	3	Radzimowice nr 5	budynek mieszkalny	4	Radzimowice nr 6	budynek mieszkalny	5	Radzimowice nr 7	budynek mieszkalny
Lp.	adres obiektu	sposób użytkowania obiektu																				
1	Radzimowice nr 1	budynek mieszkalny																				
2	Radzimowice nr 4	budynek mieszkalno-gospodarczy																				
3	Radzimowice nr 5	budynek mieszkalny																				
4	Radzimowice nr 6	budynek mieszkalny																				
5	Radzimowice nr 7	budynek mieszkalny																				

				<table border="1"> <tr> <td>6</td> <td>Radzimowice nr 8</td> <td>budynek mieszkalno-gospodarczy</td> </tr> <tr> <td>7</td> <td>Radzimowice nr 9</td> <td>budynek mieszkalny</td> </tr> </table> <p>2) w odniesieniu do obiektów, o których mowa w pkt 1, obowiązują zasady postępowania określone w przepisach odrębnych, przy:</p> <p>a) wymogu zachowania lub przywrócenia takich walorów historycznych jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> - historycznie ukształtowana główna bryła budynków; - zasada kompozycji elewacji - układ osi, gzymsów oraz rozplanowania otworów okiennych i drzwiowych; - historyczny detal; - kolorystyka w odcieniach naturalnych, stonowanych, stosowanych w historycznej zabudowie wiejskiej; <p>b) zakazie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zmiany kąta nachylenia głównych połąci dachowych; - termomodernizacji, w wyniku których może nastąpić zniszczenie oryginalnego detalu elewacji; - stosowania w jednym budynku zróżnicowanej w zakresie materiału i kolorystyki stolarki otworowej; - stosowania szprosów wewnętrznych; <p>3) w przypadku rozbudowy lub przebudowy obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków ustala się wymóg takiej ich realizacji, aby czytelnie uwidoczniła pozostała historyczna bryła budynku, a nowe elementy stanowiły jej dopełnienie respektujące zasady historycznego ukształtowania obiektu;</p> <p>4) obszar objęty planem usytuowany jest w granicach strefy ochrony konserwatorskiej zabytkowego układu przestrzennego wsi Radzimowice wpisanej do wojewódzkiej ewidencji zabytków, której zasięg oznaczono na rysunku planu;</p> <p>5) w związku z uwarunkowaniem, o którym mowa w pkt 4 ustala się:</p> <p>a) kształtowanie zabudowy zgodnie z wymaganiami określonymi w § 11;</p> <p>b) stosowanie jako materiału pokryciowego dachów stromych – dachówki w kolorze ceglastoczerwonym;</p> <p>c) stosowanie w wykończeniu elewacji: tynków, okładzin drewnianych w formie deskowań, okładzin kamiennych i ceramicznych oraz szkła, a także konstrukcji szachulcowych;</p> <p>d) stosowanie stonowanej kolorystyki elewacji z wykluczeniem barw podstawowych oraz odblaskowych;</p> <p>e) zakaz stosowania w wykończeniu elewacji blachy trapezowej i falistej;</p> <p>f) stosowanie ogrodzeń frontowych - ażurowych z przęsłami z metalu lub drewna o następujących parametrach:</p> <ul style="list-style-type: none"> - minimalna powierzchnia prześwitów – 40%; - maksymalna wysokość 1,50 m; <p>g) zakaz lokalizacji wolno stojących nośników reklamowych oraz banerów i tablic reklamowych na ogrodzeniach;</p> <p>6) na obszarze objętym planem znajdują się stanowiska archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, wymienione w poniższej tabeli 3:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Lp.</th> <th>adres stan.</th> <th>nr stan.</th> <th>funkcja / chronologia</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>Radzimowice</td> <td>3/11/83-18</td> <td>kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>Radzimowice</td> <td>4/12/83-18</td> <td>kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>Radzimowice</td> <td>5/13/83-18</td> <td>kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>Radzimowice</td> <td>6/14/83-18</td> <td>kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)</td> </tr> </tbody> </table>	6	Radzimowice nr 8	budynek mieszkalno-gospodarczy	7	Radzimowice nr 9	budynek mieszkalny	Lp.	adres stan.	nr stan.	funkcja / chronologia	1	Radzimowice	3/11/83-18	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)	2	Radzimowice	4/12/83-18	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)	3	Radzimowice	5/13/83-18	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)	4	Radzimowice	6/14/83-18	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)
6	Radzimowice nr 8	budynek mieszkalno-gospodarczy																												
7	Radzimowice nr 9	budynek mieszkalny																												
Lp.	adres stan.	nr stan.	funkcja / chronologia																											
1	Radzimowice	3/11/83-18	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)																											
2	Radzimowice	4/12/83-18	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)																											
3	Radzimowice	5/13/83-18	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)																											
4	Radzimowice	6/14/83-18	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)																											

				<table border="1"> <tr> <td>5</td> <td>Radzimowice</td> <td>7/15/83-18</td> <td>kopalnia – sztolnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)</td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>Radzimowice</td> <td>8/16/83-18</td> <td>osada / późne średniowiecze – okres nowożytny</td> </tr> </table> <p>7) obszary położone w granicach stanowisk archeologicznych uznaje się za tereny, na których znajdują się zabytki archeologiczne i wymaga postępowania ustalonego dla takich terenów w przepisach odrębnych;</p> <p>8) w przypadku natrafienia podczas robót ziemnych na obiekty, co do których istnieje podejrzenie, że mogą być zabytkami archeologicznymi, należy stosować przepisy odrębne.</p>	5	Radzimowice	7/15/83-18	kopalnia – sztolnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)	6	Radzimowice	8/16/83-18	osada / późne średniowiecze – okres nowożytny
5	Radzimowice	7/15/83-18	kopalnia – sztolnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX w.)									
6	Radzimowice	8/16/83-18	osada / późne średniowiecze – okres nowożytny									
17	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla 2 obszarów położonych w obrębie Świny, na południe od linii kolejowej	Nr XXVIII/174/17 z 24.02.2017	2017.1101	<p>§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz krajobrazu kulturowego:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kształtowanie zabudowy zgodnie z wymaganiami określonymi w §8; 2) stosowanie pokryć dachów stromych w kolorze czerwonym, brązowym, szarym lub grafitowym; 3) stosowanie w wykończeniu elewacji: tynków, okładzin drewnianych w formie deskowań, okładzin kamiennych i ceramicznych oraz szkła; 4) nawiązanie nowo realizowaną zabudową do tradycyjnych cech regionalnych budownictwa w zakresie rozplanowania, zasad stosowania materiałów wykończeniowych oraz elementów dekoracyjnych; 5) w nowych obiektach wprowadzanie elementów charakterystycznych dla architektury regionalnej takich jak ganki, werandy, wykusze, wiatrolapy, deskowania szczytów, opaski okienne, przy wykorzystaniu materiałów wykończeniowych w sposób charakterystyczny dla zabudowy historycznej; 6) stosowanie stonowanej kolorystyki elewacji z wykluczeniem barw podstawowych oraz odblaskowych; 7) zakaz stosowania w elewacjach okładzin typu „siding” oraz blachy trapezowej; 8) wszelkie przedmioty, co do których istnieje przypuszczenie, iż są zabytkami, pozyskane w trakcie prac ziemnych lub odkryte jako przypadkowe znalezisko, podlegają ochronie prawnej na podstawie przepisów odrębnych. 								
18	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego przy ul. H. Sienkiewicza w Bolkowie	Nr XXXVI/220/17 z 30.10.2017	2017.4540	<p>§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz krajobrazu kulturowego:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kształtowanie zabudowy zgodnie z wymaganiami określonymi w §7; 2) stosowanie stonowanej kolorystyki elewacji z wykluczeniem barw podstawowych oraz odblaskowych; 3) wszelkie przedmioty, co do których istnieje przypuszczenie, iż są zabytkami, pozyskane w trakcie prac ziemnych lub odkryte jako przypadkowe znalezisko, podlegają ochronie prawnej na podstawie przepisów odrębnych. 								
19	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 564/4 obręb 2 miasta Bolków	Nr XXXVI/221/17 z 30.10.2017	2017.4541	<p>§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz krajobrazu kulturowego:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kształtowanie zabudowy zgodnie z wymaganiami określonymi w §7; 2) stosowanie pokryć dachów stromych w kolorze czerwonym, brązowym, szarym lub grafitowym; 3) stosowanie w wykończeniu elewacji: tynków, okładzin drewnianych w formie deskowań, okładzin kamiennych i 								

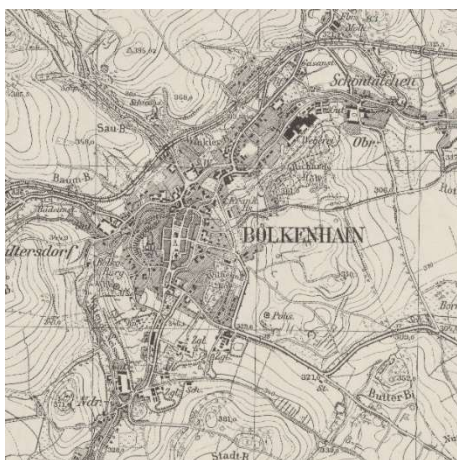
				<p>ceramicznych oraz szkła;</p> <p>4) stosowanie stonowanej kolorystyki elewacji z wykluczeniem barw podstawowych oraz odblaskowych;</p> <p>5) zakaz stosowania w elewacjach okładzin typu „siding” oraz blachy trapezowej;</p> <p>6) wszelkie przedmioty, co do których istnieje przypuszczenie, iż są zabytkami, pozyskane w trakcie prac ziemnych lub odkryte jako przypadkowe znalezisko, podlegają ochronie prawnej na podstawie przepisów odrębnych.</p>
20	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w rejonie zamku Świny	Nr XXXVI/222/17 z 30.10.2017	2017.4542	<p>§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz krajobrazu kulturowego:</p> <p>1) kształtowanie zabudowy zgodnie z ustaleniami określonymi w §10, przy spełnieniu następujących wymogów:</p> <p>a) stosowania pokryć dachów stromych dachówką lub łupkiem w kolorze czerwonym, brązowym lub grafitowym;</p> <p>b) stosowania w wykończeniu elewacji: tynków, okładzin drewnianych w formie deskowań, okładzin kamiennych i ceramicznych oraz szkła;</p> <p>c) nawiązania nowo realizowaną zabudową do tradycyjnych cech regionalnych budownictwa w zakresie rozplanowania, zasad stosowania materiałów wykończeniowych, oraz elementów dekoracyjnych;</p> <p>d) wprowadzania elementów charakterystycznych dla architektury regionalnej takich jak ganki, werandy, wykusze, deskowania szczytów, konstrukcje szachulcowe, opaski okienne, przy wykorzystaniu materiałów budowlanych i wykończeniowych w sposób charakterystyczny dla zabudowy historycznej regionu;</p> <p>e) stosowania stonowanej kolorystyki elewacji z wykluczeniem barw podstawowych oraz odblaskowych;</p> <p>f) zakazu stosowania w elewacjach okładzin typu „siding” oraz blachy trapezowej;</p> <p>2) wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego (K), w której ustala się:</p> <p>a) nakaz zagospodarowania terenu w sposób uwzględniający ekspozycję widokową zamku Świny;</p> <p>b) nakaz kształtowania ze szczególną starannością układów zieleni, posadzek urbanistycznych oraz elementów małej architektury w sposób stanowiący harmonijną całość, uwzględniającą położenie w bezpośrednim otoczeniu zabytku;</p> <p>c) zakaz lokalizacji dominant architektonicznych;</p> <p>3) wyznacza się strefę ochrony archeologicznej (W), której granice określa rysunek planu; teren położony w granicach strefy uznaje się za teren, na którym znajdują się zabytki archeologiczne w rozumieniu przepisów odrębnych i ustala postępowanie zgodne z tymi przepisami;</p> <p>4) wyznacza się obszar obserwacji archeologicznej (OW), którego zasięg określa rysunek planu; na obszarze tym ustala się postępowanie jak przy zabytkach archeologicznych odpowiednio do charakteru planowanych działań inwestycyjnych, w tym:</p> <p>a) prowadzenie ratowniczych badań archeologicznych,</p> <p>b) zapewnienie nadzoru archeologicznego,</p> <p>c) przeprowadzenie przed inwestycyjnych badań archeologicznych;</p> <p>5) zakres, sposób wykonywania czynności określonych w pkt 4 oraz wymogi formalno-prawne regulują przepisy odrębne;</p> <p>6) w granicach terenu 2.KP/ZP znajduje się stanowisko archeologiczne nr 1/4/83-20, którego położenie określa rysunek planu; obszar w granicach stanowiska archeologicznego</p>

				<p>podlega ścisłej ochronie konserwatorskiej – zgodnie z przepisami odrębnymi;</p> <p>7) wszelkie przedmioty, co do których istnieje przypuszczenie, iż są zabytkami, pozyskane w trakcie prac ziemnych lub odkryte jako przypadkowe znalezisko, podlegają ochronie prawnej na podstawie przepisów odrębnych.</p>
21	<p>miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w zachodniej części wsi Wierzchosławice</p>	<p>Nr XXXVII/241/17 z 30.11.2017</p>	<p>2017.5365</p>	<p>§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, krajobrazu i dziedzictwa kulturowego:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kształtowanie zabudowy zgodnie z wymaganiami określonymi w §7; 2) stosowanie pokryć dachów stromych w kolorze czerwonym, brązowym, szarym lub grafitowym; 3) stosowanie stonowanej kolorystyki elewacji z wykluczeniem barw podstawowych oraz odblaskowych; 4) wszelkie przedmioty, co do których istnieje przypuszczenie, iż są zabytkami, pozyskane w trakcie prac ziemnych lub odkryte jako przypadkowe znalezisko, podlegają ochronie prawnej na podstawie przepisów odrębnych.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Rys historyczny miejscowości na terenie gminy Bolków⁵³

Bolków

Około połowy XII w. w rejonie dzisiejszego Bolkowa istniała prawdopodobnie osada targowa, związana z wymienioną w bulli papieskiej z 1155 r. kasztelanią w Świnach. Dzięki dogodnemu położeniu – na szlaku wiodącym doliną Nysy Szalonej w dolinę Bobru i Bramę Lubawską, rozwijała się na tyle intensywnie, że w 1276 r. uzyskała prawa miejskie – w źródłach wymieniany jest wówczas wójt Conradus. Korzystne znaczenie Bolkowa wykorzystał także książę Bolesław Łysy wznosząc tu – najpóźniej w 1277 r. – zamek dla ochrony granic księstwa przed Czechami. Bolków stał się szybko ważnym ośrodkiem księstwa świdnickiego, a później świdnicko-jaworskiego. Książęta chętnie tu przebywali, o czym

świadczą liczba wydanych dokumentów i zapisów. Tu także przechowywano skarbiec książęcy.

Dzięki przychylności władców i korzystnemu położeniu miasto rozwijało się pomyślnie stając się ośrodkiem handlu i rzemiosła – zaczęły powstawać cechy. Dla wzmocnienia obronności miasta wzniesione zostały – połączone z zamkiem – miejskie fortyfikacje, w których znajdowały się dwie bramy prowadzące do miasta: Dolna i Górna, przed którymi powstały przedmieścia. W 1298 r. z fundacji księcia powstał na przedmieściu kościół Św. Ducha i szpital. Bolków cieszył się szczególną życzliwością księcia świdnicko-jaworskiego Bolka II – w 1344 r. ustanowił miasto

⁵³ W opisach historii Bolkowa i miejscowości położonych na terenie gminy wykorzystano odpowiednie zapisy *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2010–2013* opracowane na podstawie publikacji z serii wydawniczej *Słownik geografii turystycznej Sudetów*, pod red. M. Staffa: tom 6 – *Góry Kaczawskie*, Wrocław 2001; tom 7 – *Pogórze Kaczawskie*, Wrocław 2001; tom 10 – *Pogórze Wałbrzyskie „Pogórze Bolkowskie”*, Wrocław 2005.

W opisach wykorzystano fragmenty map: Topographische Karte 1:25 000 (Messtischblatt) z lat 1934–1938.

siedzibą weichbildu, a w 1348 r. potwierdził miastu przywileje, w tym prawo warzenia piwa, nadał też jako uposażenie Wierzchosławice, zaś księżna Agnieszka uposażyła szpital połową Wolbromka.

Przejęcie księstwa świdnicko-jaworskiego przez Czechy w 1392 r. niekorzystnie odbiło się na mieście, które utraciło na znaczeniu. Próby odbudowy znaczenia Bolkowa zostały w poważnym stopniu zahamowane w wyniku wojen husyckich. Miasto dwukrotnie było zdobywane przez Husytów – 29 sierpnia 1428 r. (spłonęło wówczas 5 domów) oraz 20 sierpnia 1444 r., kiedy to zabudowania miasta zostały prawie doszczętnie spalone. Ocalały jedynie murowany kościół i zamek.

Król czeski Jerzy z Podiebradów osadził w 1463 r. na zamku bolkowskim Hansa von Czirn, który szybko okazał się być raubritterem grabiącym kupców. W wyniku wyprawy zorganizowanej przez mieszczan wrocławskich i świdnickich w 1468 r. wyprawy zamek został zdobyty i przekazany królowi Maciejowi Korwinowi. W następnych latach zamek kilkakrotnie był atakowany przez wojska walczących o tron czeski Macieja Korwina i Władysława Jagiellończyka. Na początku XVI w. zamek za sprawą króla Ferdynanda I został przekazany wrocławskiemu biskupowi w dożywocie. Ten na polecenie monarchy podjął rozbudowę zamku. W latach 1539–1540 zamek pod kierownictwem lombardzkiego architekta Jakuba Parra został przebudowany. Powiększono przede wszystkim obszar warowny. Wybudowano, otoczone murami i bastcjami, dziedzińce w części południowo-zachodniej oraz od strony miasta. Umocnienia te połączono z dwiema basztami miejskimi.

Dla poprawy sytuacji Bolkowa król Władysław Jagiellończyk w 1508 r. potwierdził miastu wcześniejsze przywileje i nadania. Ponownie postąpił tak w 1528 r. król Ferdynand I, dodając miastu prawo mili piwnej. Musiało to poprawić sytuację Bolkowa, skoro w tym samym roku miasto kupiło folwark Neudeck, a w 1582 r. Jentschgüttel za 160 marek. Folwarki te potem rozparcelowano pomiędzy mieszczan. W 1524 i 1549 r. rozparcelowano również grunty należące wcześniej do szpitala. W 1532 r. Bolków otrzymał od cesarza 2 jarmarki, a dwa lata później jeszcze 3 targi. W połowie XVI w. liczył 120 domów, bez przedmieść.

W drugiej połowie XVI w. miasto zostało dotknięte kilkoma tragicznymi zdarzeniami poważnie hamującymi jego rozwój – w 1567 r. powódź zniszczyła most przez Nysę Szaloną (odbudowano go już jako most kamienny), w 1573 r. miasto padło ofiarą zarazy, zaś w czasie jeszcze groźniejszej jaka wybuchła w 1583 r. zmarło 342 mieszkańców. Duże straty w niżej położonych zabudowaniach Bolkowa wyrządzały częste wylewy Nysy Szalonej.

Ogromne zniszczenia przyniosła miastu wojna 30-letnia. W 1629 r. do Bolkowa wkroczyli dragoni cesarscy, rozpoczynając rekatolizację mieszkańców i odbierając kościół ewangelikom. Represje spowodowały, że z miasta wyemigrowało 186 osób, głównie ewangelickich tkaczy i sukienników. W Wielkanoc 1632 r. żołnierze cesarscy wywołali ogromny pożar, zaś rok później na miasto spadła kolejna tragedia – wybuchła kolejna epidemia zarazy. We wrześniu 1646 r. miasto i zamek zdobyli Szwedzi. Bolków musiał zapłacić kontrybucję w wysokości 1000 talarów. Kościół na kilka lat (1646–1654) znów przejęli ewangelicy.

Po zakończeniu wojny 30-letniej w Bolkowie było zaledwie 71 domów i około 100 mieszkańców. W 1659 r. cesarz Leopold potwierdził miastu wcześniejsze przywileje. Jednak odbudowujący się Bolków zniszczyła w 1686 r. wielka wichura. Straty były tak duże, że miasto otrzymało od dworu zapomogę w wysokości 2000 talarów.

Ważną, jednak niezbyt korzystną, zmianą w dziejach Bolkowa była sprzedaż miasta i zamku klasztorowi cystersów z Krzeszowa przez barona von Zedliz. Bolków rozwijał się wówczas głównie jako ośrodek tkactwa, w mniejszym stopniu handlu. W 1707 r. powstał wodociąg doprowadzający wodę z rejonu Wierzchosławic. W latach 20-tych XVIII w. zamek był już praktycznie w ruinie i nie interesował nowych właścicieli. W 1726 r. obciążenia podatkowe z dóbr zamkowych szacowano na 4243 talarów, mieszczan na 2889 talarów, a z majątku kościoła parafialnego na 80 talarów. Po przejęciu Śląska przez Prusy już w 1742 r. miasto uzyskało zgodę na budowę ewangelickiego domu modlitw, który stanął w górnej części rynku. W następnych stale rozwijało się tkactwo i handel przedzą. Bolków zaczął odgrywać na Śląsku znaczącą rolę jako ośrodek tkacki, a większość mieszczan i okolicznych chłopów trudniła się tym rzemiosłem.

W 1785 r. Bolków był otoczony pozostałościami murów miejskich z 2 bramami i 2 furtami. Był tu kościół parafialny i plebania, kościelny cmentarz (za murami), ewangelicki dom modlitw, 2 szkoły, ratusz, szpital na Przedmieściu Górnym, przytułek, słodownia i browar (przy rynku) oraz strzelnica; stały tu 202 domy zaś zamek był ruiną. Rozwinięte było rzemiosło, znaczna część mieszczan miała prawo warzenia piwa.

W pierwszych latach XIX w. znowu przysły dla Bolkowa ciężkie czasy, głównie związane z wojnami napoleońskimi. Ich skutki nie dotknęły bezpośrednio Bolkowa ale miasto musiało ponosić znaczne koszty finansowe. Ubocznym efektem wojny była budowa nowej drogi z Jeleniej Góry do Świdnicy, która nieco ożywiła miasto.

Zasadnicza zmiana nastąpiła po 1810 r., gdy przeprowadzono w Prusach sekularyzację dóbr kościelnych i Bolków stał się miastem królewskim, uzyskując pełny samorząd. Po reformach administracyjnych w państwie pruskim Bolków stał się siedzibą powiatu, najpierw wspólnego z Kamienną Górą a po 1818 r. samodzielneho.

W tym czasie przeprowadzono rozbiórkę części dawnej zabudowy – murów oraz bram miejskich czy starego browaru w rynku. Zamek w tym okresie pozostawał ruiną służącą nawet jako źródło materiału budowlanego.

Pomimo XIX-wiecznej rewolucji przemysłowej, tak widocznej w innych rejonach Dolnego Śląska, Bolków nigdy nie rozwinął się jako ośrodek przemysłowy – nie powstał tu żaden większy zakład. Co prawda po 1809 r. von Kramsta – ze znanej później rodziny fabrykantów, założył w Bolkowie tkalnię, w 1814 r. bielarnię lnu a potem manufakturę tkacką ale większe swoje przedsięwzięcia lokował głównie w Świebodzicach. W 1840 r. w Bolkowie znajdował się młyn do mielenia kory dębowej i 2 farbiarnie. Dużą manufakturę tkacką założono w Bolkowie dopiero w 1858 r. Jak widać miasto rozwijało się słabo, było jednak popularne wśród podróżnych zdążających do Jeleniej Góry ze względu na malownicze ruiny zamku i drugie w pobliskich Świnach.

W drugiej połowie XIX w. Bolków zaczął się rozwijać nieco dynamiczniej. Wpływ na to z pewnością miały ówczesne wynalazki – telegraf czy kolej. Połączenie telegraficzne Bolków otrzymał w 1867 r. W 1890 r. doprowadzona została tu z Rożtoku linia kolejowa, którą w 1898 r. przedłużono do Marciszowa. W 1870 r. miasto rozpoczęło budowę nowy wodociągu. Pojawienie się kolei spowodowało intensywniejszy rozwój miasta w kierunku północnym – w stronę dworca kolejowego. Powstawały tam nowe, okazałe budynki mieszkalne, domy jednorodzinne i niewielkie zakłady przemysłowe. Dość szybko rosła także liczba mieszkańców.

W drugiej połowie XIX w. w związku z dość powszechnym rozwojem zainteresowań krajoznawczych, wzrosło także zainteresowanie ruinami zamku w Bolkowie. Od 1893 r.

prowadzono w nich prace remontowe i badawcze, których inspiratorem było powstałe w mieście Bolkowskie Towarzystwo Opieki nad Zabytkami.

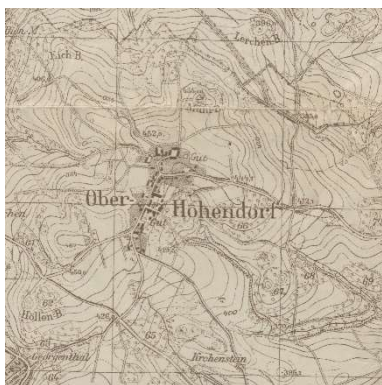
Bolków miał w tym okresie własną prasę lokalną, wydawano sporo przewodników i folderów dla turystów, rozwijała się baza turystyczna z hotelami i schroniskami. W okresie międzywojennym w Bolkowie funkcjonowało 11 hoteli, pensjonatów i gospód, na zamku było schronisko. Regres w rozwoju miasta przyniosła w 1932 r. likwidacja powiatu i włączenie Bolkowa do powiatu Jaworskiego. Upadły jednocześnie plany rozbudowy uzdrowiska w Nowych Rochowicach i przekształcenie Bolkowa w kurort.

Podczas II wojny światowej istniejące w Bolkowie zakłady włókiennicze (tkalnia von Kramsty) zostały przestawione na produkcję wojskową. W 1945 r. za miastem powstał obóz pracy – filia obozu koncentracyjnego Gross Rosen. Bolków został zajęty bez walk 8 maja 1945 r. przez oddziały 31 AR.

W latach 1957–1965 r. przeprowadzono kompleksową odbudowę i rewaloryzację miasta, odtwarzając część zabudowań przy rynku. Bolków był przez cały ten czas znany i popularny jako miejscowość turystyczna dzięki zamkowi i dogodnym połączeniom komunikacyjnym. Kilkakrotnie podejmowano inicjatywy mające zmienić charakter miasta, przede wszystkim w oparciu o wykorzystanie źródeł mineralnych w Nowych Rochowicach. Bolków uzyskał nawet status uzdrowiska i posługiwał się okazjonalnie nazwą z dodatkiem „Zdrój”, jednak ostatecznie z tych projektów nic nie wyszło.

W wyniku reformy administracyjnej w 1973 r. Bolków stał się siedzibą władz miasta i gminy i został włączony najpierw w obręb powiatu kamiennogórskiego, potem województwa jeleniogórskiego. Miasto, ze względu na peryferyjne położenie i ogólny kryzys lat 90. zostało dotknięte regresem – brak inwestycji i likwidacja linii kolejowej. Jedynie sieć drogowa została zmodernizowana, a miasto znalazło się na skrzyżowaniu najważniejszych i najruchliwszych w regionie dróg krajowych.

Gorzanowice (niem. Ober Hohendorf)

Gorzanowice prawdopodobnie istniały już w początkach XIV w. i od początku był tu folwark wchodzący w obręb dóbr w Starych Rochowicach, które w pewnych okresach wchodziły w skład bolkowskich dóbr zamkowych. Dlatego też niewiele jest informacji o samych Gorzanowicach, najczęściej dane dotyczące miejscowego folwarku zawarte były w opisach całych dóbr.

W 1765 r. właścicielem majątku był hr. von Churchswand ze Starych Rochowic. W tym czasie wartość Gorzanowic szacowano na 10464 talary, a mieszkało w nich 2 kmieci, 16 zagrodników, 20 chałupników i 3 rzemieślników. Pod koniec XVIII w. majątek

w Gorzanowicach składał się z dwóch części. Pierwsza należała do hr. von Schlabrendorf, w ramach dóbr w Starych Rochowicach. Druga stanowiła dobra lenne Friedricha Hoppego. W XIX w. Gorzanowice znów były całością, stanowiącą część dóbr w Starych Rochowicach. W 1825 r. ich właścicielką była hr. Teresa von Hoyos. We wsi znajdował się dwór z folwarkiem, szkoła ewangelicka, młyn wodny, 2 wiatraki, 33 domy mieszkalne. Do Gorzanowic należał Jeżów i młyn nad Przyłęcznicą zwany Bienenmühle.

Grudno (niem. Petersgrund)

Grudno powstało prawdopodobnie przed lub zaraz po wojnie trzydziestoletniej jako przysiółek Lipy. Zawsze wchodziło w obręb majątku w Lipie Dolnej. Osada do początków XIX w. rozwijała się słabo, dopiero wówczas oprócz zabudowy mieszkalnej istniała tu nawet szkoła ewangelicka, obsługiwana przez nauczyciela z Lipy. W tym czasie działały tu 2 piece wapiennicze, wypalające surowiec z miejscowego kamieniołomu. W II poł. XIX w. wydobycie i wpał wapna wzrosły jednak nie wpłynęło to na rozwój osady. Po 1945 r. zaprzestano eksploatacji kamieniołomu i wapienników. W latach 50. XX w., bez powodzenia, prowadzono tu poszukiwania rud uranu.

Jastrowiec (niem. Oberlauterbach)

Jastrowiec założony prawdopodobnie ok. poł. XIV w. był wsią rycerską. Już pod koniec XIV w. musiał być całkiem dużą wsią, skoro istniał już kościół parafialny. W dokumentach z 1464 r. jako właściciel widniał Hans von Tschirna, a po 1523 r. von Schindel.

W okresie reformacji mieszkańcy przeszli na protestantyzm i przejęli kościół, zwrócony katolikom po tzw. redukcji w marcu 1654 r.

Po wojnie trzydziestoletniej, Jastrowiec (wieś nie poniosła zapewne większych strat) należał kolejno do właścicieli dużych okolicznych dóbr należących do czołowych rodów śląskiej arystokracji. Po 1650 r. właścicielem był Friedrich von Nimptsch, od 1689 r. Ferdynand Wilhelm von Dohalsky, w latach 1709–1732 należał do rodu von Reibnitzów. W 1732 r. Jastrowiec zakupił Friedrich Heinrich von Bibrana, a następnie przejęła go jego córka.

Po kolejnych kilkukrotnych zmianach właścicieli, Jastrowiec w 1787 r. był w rękach wielkiego posiadacza ziemskiego von Schlabrendorfa. Stał tu wtedy pałac, 2 folwarki, plebania, szkoła oraz 2 młyny wodne. W XIX w. Jastrowiec powiązany był z majątkiem w Starych Rochowicach, należącym do wdowy po hr. von Schlabrendorfie, która w 1809 r. przekazała go córce, hr. Teresie von Hoyos. Aż do 1909 r. pałac w Jastrowcu należał do rodziny hr. von Hoyos-Sprinzenstein, a do 1945 r. do hr. Von Hoyos-Gutenstein.

Kaczorów (niem. Ketschdorf)

Kaczorów powstał zapewne jeszcze w XIII wieku, bowiem został wymieniony w testamencie Alberta Baiera (datowanym na 30 grudnia 1310 r.), zapisującego swój majątek klasztorowi cystersów z Lubiąża. Wśród zapisanych cystersom posiadłości, oprócz Mysłowa, Świdnika czy Pastewnika, znalazł się także Kaczorów. Zapis testamentowy obejmował również prawa górnicze do tych wsi – z 1346 r. pochodzi wzmianka o wydobyciu złota w okolicy.

W 1471 r. wieś – w nieznanych okolicznościach – przechodzi w

ręce rodu von Zedlitzów i pozostaje w ich majątku do 1529 r., należąc do dóbr zamkowych w Płoninie. Później na krótki okres wraca we władanie klasztoru, a powstały tu w II poł. XVI w. dwór wskazuje, że Kaczorów na powrót stał się posiadłością rycerską. W XVIII i XIX w. wieś dość często zmieniała właścicieli. W 1786 r. majątek należał do hr. Gustawa Erdmanna von Röder, a we wsi wymieniano 2 kościoły (katolicki i ewangelicki, wzniesiony 30 lat wcześniej), plebanię i szkołę oraz 13 kmieci, 60 zagrodników i 43 chałupników. W 1840 r. w Kaczorowie mieszkało wielu rzemieślników, m.in. stolarzy, stelmachów, rzeźników, krawców, taboreciarzy i in., ponadto pracowały 73 warsztaty tkackie.

W 1863 r. w Kaczorowie wzniesiono nową murowaną szkołę, a w 1904 r. kościół ewangelicki. Wreszcie w 1910 r. we wsi powstał okazały sierociniec „Emmastift” ufundowany przez von Kramsta, a prowadzony przez zakonnice. W 1896 r. przez Kaczorów poprowadzono (obecnie zlikwidowaną) linię kolejową z Marciszowa do Legnicy, a w samej wsi powstała stacja.

Co najmniej od połowy XIX w. Kaczorów cieszył się sporym zainteresowaniem turystów, leżał bowiem przy ruchliwym trakcie komunikacyjnym przez Przełęcz Radomierską. Potem został letniskiem. Słynny był lokalny browar, a ciekawostką źródło w piwnicy browaru.

Lipa (niem. Leipe)

Wieś Lipa zwyczajowo dzieli się na Dolną, Średnią i Górną ale tworzy jedną miejscowość.

Lipa należy do najstarszych i największych wsi Grzbietu Wschodniego Gór Kaczawskich. Przyjmuje się, że Lipa powstała przed II poł. XIII w., prawdopodobnie w związku z rozwojem górnictwa rud miedzi i srebra w tym rejonie, którego centrum stanowiły pobliskie Radzimowice. Potwierdzeniem tego może być list lenny datowany na 1364 r., gdy wieś była własnością von Zedlitzów, w którym wspomina się o miejscowej kopalni srebra. Z pewnością w Lipie stał już wówczas kościół parafialny,

k którego proboszczem był niejaki Nicolaus, wymieniany w dokumencie z 1330 r.

W końcu XV i na początku XVI w. Lipa była dużą i bogatą wsią, a także siedzibą rodową von Zedlitzów, o czym świadczą ich liczne nagrobki w kościele, w tym najstarszy z 1485 r. W 1552 r. Bartholomeus von Zedlitz podzielił wieś między synów, tworząc 3 odrębne majątki – podział ten utrzymał się przez kolejne stulecia. Nie wpłynęły na to także spore zniszczenia i zmiany właścicielskie po wojnie trzydziestoletniej – nadal czytelny pozostał podział Lipy na trzy części z odrębnymi folwarkami.

W 1765 r. Lipa Dolna należała do majora von Rosenbuscha, a jej wartość szacowano aż na 20386 talarów. Oba pozostałe majątki należały do von Reibnitzza – wartość Lipy Średniej szacowano na 11173 talary, natomiast Lipy Górnej na 13093 talary. Częścią Lipy nadal pozostawały Grudno i Muchówek.

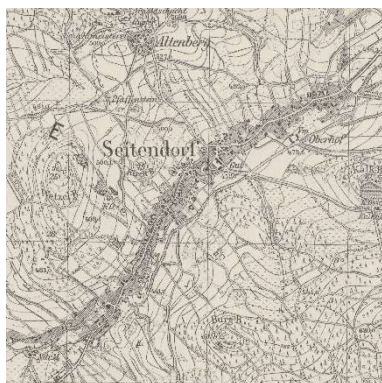
Na początku XIX w. Lipa pozostawała dużą i zasobną wsią rolniczą – znajdowały się tu 2 kościoły, 2 szkoły, 2 plebanie, 2 dwory z 3 folwarkami i 2 młyny wodne. We wsi mieszkało 14 kmieci, 21 zagrodników i 42 chałupników. Zahamowanie rozwoju wsi przyniósł okres wojen napoleońskich, kiedy to Lipa poniosła znaczne straty. W XIX wieku zaczął się tu rozwijać drobny przemysł i rzemiosło, oparte m.in. na wypale wapna czy eksploatacji na niewielką skalę rud żelaza.

W poł. XIX w. na skutek dość sensacyjnych przekazów, jakoby tutejszy zamek był dziełem Templariuszy, Lipa zaczęła budzić pewne zainteresowanie turystów, jednak pomimo tego oraz atrakcyjnego położenia i dużych walorów krajoznawczych nie stała się ani letniskiem ani popularną miejscowością turystyczną.

Po 1945 r. krajobraz Lipy poniósł nieodwracalne straty – jedynie częściowo użytkowane pałace popadły w ruinę, podobnie zamek. Całkowicie rozebrany został na cegłę kościół ewangelicki.

Niemal zapomnianą ciekawostką Lipy są unikatowe, niewielkie już ruiny murowanej szubienicy (na wzgórku przy drodze polnej do Jastrowca), jednej z zaledwie kilku w Sudetach. Jest to cylindryczna budowla o średnicy 6 m (zachowana do wys. 4 m). Pierwotnie z podmurówki sterczały 3 murowane słupy (zachował się jeden z nich), pomiędzy którymi były przerzucone belki do wieszania skazańców.

Mysłów (niem. Seitendorf)

Pierwsza informacja o Mysłowie pochodzi z początku XIV w. Wieś została wymieniona w testamencie Alberta Baiera (datowanym na 30 grudnia 1310 r.), zapisującego swój majątek klasztorowi cystersów z Lubiąża. Wśród zapisanych cystersom posiadłości, oprócz Kaczorowa, Świdnika czy Pastewnika, znalazł się także Mysłów. Mysłów uzyskał wtedy także od księcia świdnicko-jaworskiego Bernarda przywilej górniczy. Mógł on dotyczyć wydobycia rud miedzi – potwierdzając w 1339 r. nadanie klasztorowi lubiąskiemu, książę świdnicko-jaworski Bolko II przyznał wsi równocześnie 1/3 udziałów w dochodach z wydobycia rud miedzi.

Przez kolejne stulecia wieś należała do różnych właścicieli, aż do końca XVII w., kiedy to ponownie stała się własnością cystersów z Lubiąża i należała do nich aż do kasaty dóbr zakonnych w 1810 r. Pomimo, że Mysłów był wsią klasztorną, także i tu rozwijała się reformacja i kościół został przejęty przez ewangelików i znajdował się w ich rękach do 1654 r.

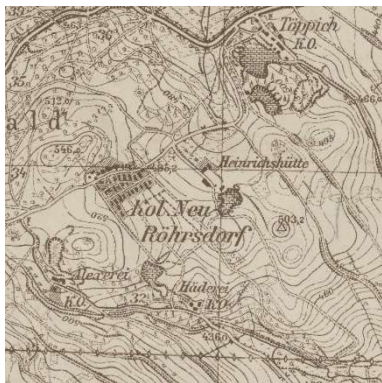
Po wojnie trzydziestoletniej Mysłów zaczął się rozwijać trochę szybciej (choć prawdopodobnie nie poniósł znaczących strat) dopiero pod koniec XVII w. lub na początku XVIII w. Ok. 1700 r. wzniesiono tu pałac – jedną z rezydencji opatów lubiąskich.

Zgodnie z zapisami z lustracji z 1726 r. wieś dzieliła się na 3 części: Mysłów Dolny, Środkowy i Górny. Sześćdziesiąt lat później podział wsi nadal się utrzymywał: w Mysłowie Dolnym był folwark i młyn wodny, mieszkało tu 3 kmieci, 25 zagrodników i 4 chałupników; w Mysłowie Środkowym były 2 kościoły i 2 szkoły (katolickie i ewangelickie), plebania, 2 folwarki, 2 młyny wodne, mieszkało 5 kmieci, 46 zagrodników i chałupnik; z kolei w Mysłowie Górnym był folwark, a mieszkało 34 zagrodników i chałupnik.

Po kasacie dóbr zakonnych w 1810 r. część dóbr rozparcelowano a resztę, w 1820 r. nabył radca handlowy z Jawora Benjamin Gottlieb Tietze. We wsi (już bez podziałów) były wtedy 163 domy, 2 kościoły, 2 szkoły, pałac, 2 folwarki, 3 młyny wodne i 2 wapienniki. Wśród mieszkańców było 26 tkaczy chałupników. Mysłów należał następnie do różnych właścicieli – w 1902 r. do dość znany malarz Rudolfa Hacke, który w pałacu urządził pracownię.

Od przełomu XIX/XX w. w Mysłowie zaczęło się rozwijać wydobywanie i przerób wapieni. W 1929 r. miejscowe wapienniki stały się własnością firmy Tschirnhaus AG z Wojcieszowa, która je zmodernizowała. Od 1938 r. istniały tu także wapienniki firmy „Silberei”

Nowe Rochowice (niem. Neu Röhrsdorf)

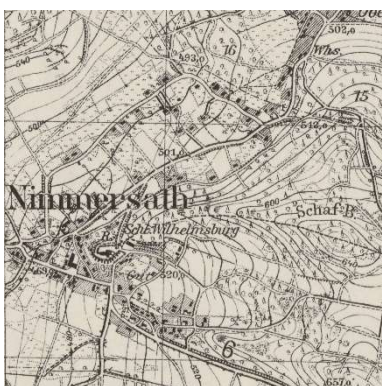

Czas powstania Nowych Rochowic nie jest znany. Prawdopodobnie istniał tu folwark należący do dóbr w Starych Rochowicach, przy którym rozwinęła się osada Nowe Rochowice. Jako samodzielna i całkiem spora osada pojawiły się dopiero w początkach XIX w. Wymieniano tu wówczas 63 zagrodników i 23 chałupników oraz 3 młyny wodne. Prawdopodobnie do Nowych Rochowic wliczano wówczas jeszcze jakąś inną część dóbr.

W 1825 r. wieś z całymi dobrami, należała do hr. Teresy von Hoyos. Znajdowało się w niej wówczas 9 warsztatów tkackich.

W II poł. XIX w. tkactwo chałupnicze już upadło ale większość mieszkańców znalazła zatrudnienie przy wydobywaniu kamienia i wypale wapna w wapiennikach pod Wapnikami i na południe od osady. Wieś stała się ważnym ośrodkiem tego przemysłu. Prowadzono eksploatację w kilku wyrobiskach, kolejno później porzucanych.

Płonina (niem. Nimmersatt)

Płonina pojawia się po raz pierwszy w dokumencie z 1432 r. – tutejszy zamek został na polecenie biskupa wrocławskiego zdobyty przez wojska księcia świdnickiego – ze względu na zapewne zbrojne działania zajmujących zamek braci von Czirnów. Ich działalność musiała być na tyle dokuczliwa, że do zamku (wedle niektórych przekazów do szlaku między Płoniną a Starymi Rochowicami) przyłgnęła nazwa Zakątka Strachu (Angstwinkel). Według innych zapisów nazwę tę nosił szlak pomiędzy Płoniną a Starymi Rochowicami.

Niewiele później, bo od zamordowania w 1455 r. w zamkowej kaplicy Hansa von Czirna, zamek zaczął popadać w ruinę, w której pozostał do dziś. W 1471 r. zamek z rąk opata lubiąskiego otrzymał – pochodzący z bogatego rycerskiego rodu – Georg von Zedlitz. Odtąd Płonina stała się siedzibą rodową gałęzi rodziny przyjmującej nazwisko Zedlitz-Nimmersatt. W 1545 r. u stóp podupadającego zamku wzniesiono nowy renesansowy pałac, nazwany Wilhelmsburg, który w rękach rodziny von Zedlitz pozostawał do wojny trzydziestoletniej. Płonina po wojnie trzydziestoletniej znalazła się w rękach nowych właścicieli – barona von Stillfried i von Mannsteina. Niestety w tym okresie renesansowy pałac, podobnie jak wcześniej zamek, także zamienił się w ruinę. Rozwijała się sama wieś, stanowiąca jedną posiadłość ze Świdnikiem. David Conrad von Grave, który był właścicielem Płoniny do 1780 r. odbudował pałac i wznosił wieżę zegarową. W XIX w. kolejny właściciel założył przy pałacu ogród angielski, w którym znalazła się m.in. grotka pod wieżą zamkową. Niestety ruiny zamku górnego pozostawały w dalszym ciągu bez opieki i w 1800 r. zawaliły się schody na wieżę.

Zamek wraz z pałacem był wielką atrakcją turystyczną już w XIX wieku, w budynku bramnym istniało schronisko młodzieżowe, a według innych spisów także w wieży zamkowej. Około 1900 r. hr. von Saurma przeprowadził konserwację zamku górnego i udostępnił go do zwiedzania.

Podczas II wojny światowej w zamku mieścił się ośrodek szkoleniowy Luftwaffe. W latach pięćdziesiątych XX. w pałacu ulokowano dom kolonijno-wczasowy, który zmieniali właściciele aż do 1984 r. kiedy to zrujnowany pałac sprzedano. W 1992 r., najprawdopodobniej w wyniku podpalenia pałac spłonął.

Obecnie ruiny zamku są objęte pracami konserwatorskimi i rewaloryzacyjnymi, w ramach których sukcesywnie (pod nadzorem służb konserwatorskich i w oparciu o wyniki licznych badań) rekonstruowane są dawne obiekty zamkowe. Także pałac renesansowy został objęty pracami rewaloryzacyjnymi, które mają przywrócić jego świetność.

Półwsie (niem. Halbendorf)

Półwsie powstało prawdopodobnie na początku XIV w., choć według niektórych źródeł założono je dopiero po wojnie trzydziestoletniej – być może wiązało się to ze znacznymi zniszczeniami wojennymi.

Półwsie była kolonią Wierzchosławic. Nazwa wsi podobno wywodzi się z faktu sprzedaży połowy Wierzchosławic.

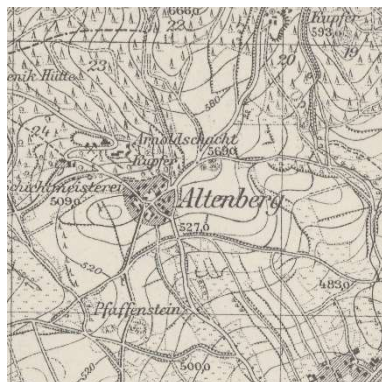
W 1746 r. tutejszy majątek nabył Kunze Bieler. W 1785 r. był tu folwark, a mieszkało 3 kmieci, 6 zagrodników i 17 chałupników. W 1825 r. właścicielem dóbr był Hans Heinrich Ludwig von Richthofen, we wsi było 25 domów i dwór z folwarkiem. Przez

wieś prowadził wówczas trakt ze Świebodzic do Miedzianki w Rudawach Janowickich. W 1840 r. było 27 domów, folwark z 300 merynosami, była kuźnia i gospoda, trzymano 48 sztuk bydła.

Od 1863 r. majątek w Półwsicach stał się niezależny od Wierzchosławic Dolnych. W 1870 r. gdy jego właścicielem był por. Emil Muthe z Bolkowa, obejmował on 1135 morgów i przynosił 855 talarów rocznego dochodu. W 1884 r. Półwsie nabył Friedrich Wille, a od 1934 r. posiadaczem był dr Rulffes – specjalista hodowli zarodowej. Majątek obejmował wówczas 134 ha ziemi.

W 1945 r. do Półwsi przewieziono zbiory muzeum na zamku w Bolkowie, a nauczyciel i archiwista Erich Stein ukrył tu archiwalia miejskie, które potem wywiózł do Getyngi.

Radzimowice (niem. Altenberg)

Pierwsze – bardzo niepewne – informacje o Radzimowicach pochodzą z 1241 r., kiedy to miały być one wymieniane w związku z prowadzonym tu wydobywaniem złota, głównie na zachodnim zboczu Żeleźniaka. Pierwsze, pewne już informacje o wsi pochodzą z 1455 r., kiedy to Christoph von Zedlitz nabył będące dotąd królewską Radzimowice, wraz z przywilejem górniczym, od księcia Władysława Jagiellończyka. Korzystając z przywileju górniczego, Von Zedlitz rozwinął wydobywanie tworząc gwarectwo, które z całą pewnością istniało w 1477 r. podczas zawierania transakcji jego kuksów. Ocenia się, że w latach 1470–1550 z miejscowej rudy arsenowej w żyłę „Wanda” uzyskiwano do 26,6 g/t złota i 221 g/t srebra. W początkach XVI w. – szczytowym okresie rozwoju robót górniczych w Radzimowicach – działało 7 kopalń lub wyrobisk, przeważnie odkrywkowych.

W niejasnych okolicznościach Radzimowice znów stały się królewską, bowiem wiadomo, że w 2 połowie XVI w. jakieś roboty górnicze prowadzono tu w imieniu cesarza Ferdynanda I.

Dopiero po zakończeniu wojny trzydziestoletniej, w 1660 r., po upadku miejscowego górnictwa, dobra należące do Wolfa Rederna z Miedzianki, wraz z kopalnią w Radzimowicach, zostały sprzedane. W 1664 r. na Radzimowice ustanowiono hipotekę w wysokości 450 talarów na rzecz rotmistrza Konrada von Sachsa z Miedzianki. Wówczas potwierdzono wolność górnictw wsi.

Wg niezbyt pewnych przekazów Radzimowice miały posiadać prawa królewskie wolnego miasta górniczego. Miały mieć nawet herb. Być może były królewską osadą górnictw. W każdym razie w II poł. XVII w. miejscowe górnictwo podupadło, chociaż jeszcze w 1692 r. kamera dworska w Wiedniu wspominała Radzimowice w dokumencie ustalającym wydobycie rudy dla uzyskania określonej ilości złota. Ożywienie górnictw nastąpiło w początkach XVIII w. – cesarzowa Eleonora Magdalena Teresa, jako regentka Hansa Bernharda von Koburg, wydała datowany na 13 października 1711 r., tymczasowy patent na nieograniczone wydobycie kruszców w Radzimowicach i Janowicach Wlk. Prowadzenia tu prac górnictw nie potwierdzają jednak żadne przekazy. Podjęto je pod koniec XVIII w. W 1790 r. działał tu Hahn z Miedzianki, który uruchomił kopalnię i w 1793 r. utworzył gwarectwo „Volle Gesellenzeche”. Roboty górnictw z kilkuletnimi przerwami kontynuowano do 1896 r. Jednak, z uwagi na małą opłacalność, górnictwo w Radzimowicach ponownie zamarło.

Od pierwszych lat XIX w., z przerwami, prowadzone było wydobycie rudy arsenu. W 1819 r. na miejscu zbudowano hutę arszeniku. W 1825 r. w Radzimowicach znajdowało się 27 domów, a z kopalni wydobywano 11–12 tys. cetnarów rudy ze sztolni „Heiwitz-Stollen” i „Volle Gesellen Zeche”. Huta uzyskiwała 1123 cetnary arszeniku białego, 11 cetnarów arszeniku żółtego i 22 cetnary białego sublimatu. Tutejsze złoża rud wyglądały obiecująco i budziły zainteresowanie przemysłowców. W 1840 r. właścicielem wsi był Ernst Kramsta z Bolkowa, jeden z większych kupców i hurtowników w handlu płótnem na Śląsku, stąd w Radzimowicach działało 20 krosien tkackich, mieszkało 6 różnych rzemieślników i 4 handlarzy. Kopalnia w dalszym ciągu prowadziła wydobycie, jednak coraz bardziej zamierające. W połowie XIX w. obok starej kopalni na polu „Bergmannstrost” uruchomiono nową – „Wilhelm”. Powstały nowe sztolnie, pogłębiono i zmieniono system odwadniania wszystkich chodników i wyrobisk. W 1882 r. wydobycie w kopalniach wstrzymano, pożar zniszczył hutę, a 27 maja 1892 r. w wielkim pożarze spłonęła niemal cała miejscowość. Zniszczeniu uległy wówczas wszystkie dokumenty dotyczące górnictw i praw miejskich Radzimowic. Pożar i równoczesne wyczerpanie się złóż doprowadziły do upadku górnictw.

W pocz. XX w. próbowano kolejny raz wznowić wydobycie. W 1908 r. firma Jütthe na bazie wszystkich kopalń utworzyła gwarectwo „Consolidiert Erzbergwerke Wilhelm”, zatrudniające 300 górników, ale wydobycie było niewielkie a z braku huty urobek wożono aż do Złotego Stoku, co podnosiło koszty i czyniło prace nieopłacalnymi.

Sady Dolne (niem. Nieder Baumgarten)

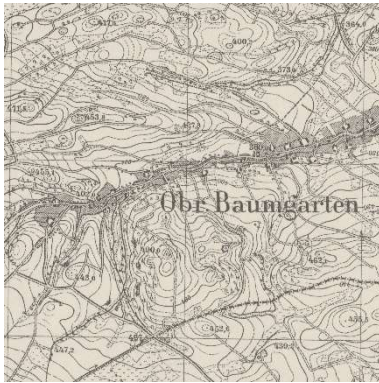

Sady Dolne powstały zapewne jeszcze w XIII w., bowiem już w 1307 r. odnotowany był podział Sądów na Dolne i Górne. W II poł. XIV w. właścicielami wsi byli von Pankendorfowie, potem von Czirnowie – prawdopodobnie od 1389 r. W 1618 r. posiadaczem Sądów Dolnych był Heinrich von Tschirnhaus, a w 1664 r. George Siegmund von Tschirnhaus – wieś przetrwała więc wojnę trzydziestoletnią bez zmiany właścicieli. Stan ten przetrwał kolejne stulecia, bowiem w 1827 r. wieś należała do hr. Eduarda von Tschirnhausa. Znajdowały się w niej wówczas 3

folwarki, 89 domów, szkoła ewangelicka, 2 wiatraki, 2 młyny wodne, 12 warsztatów płócienniczych. Do wsi należał przysiółek Heinzenwalde z 13 domami.

W 1870 r. właścicielką majątku była hr. von Rehnantz-Cormonds, z domu Dreskow. Majątek obejmował wtedy 2237 morgów ziemi i przynosił 2611 talarów rocznego dochodu. Do 1899 r. właścicielem był hr. von Neyhaus-Corman, potem hr. von Hoyos. W okresie międzywojennym jego majątek zajmował 584 ha. We wsi były wówczas 2 gospody, 2 sklepy, młyn, pracował szewc, cieśla, bednarz.

Sady Górne (niem. Ober Baumgarten)

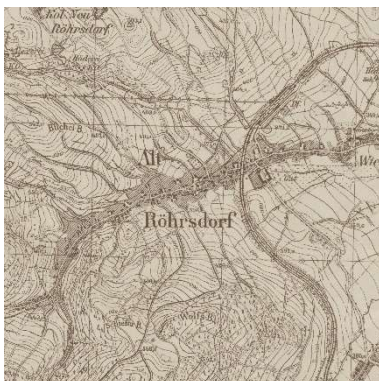

Sady Górne powstały zapewne nieco wcześniej niż Sady Dolne, bowiem już w 1252 r. wymieniany był miejscowy proboszcz, a sam kościół po raz pierwszy wzmiankowany w 1318 r. Jako że kościół powstał na wzniesieniu na granicy obu wsi, bywał wliczany do Sadów Dolnych i Górnych, częściej jednak do tych drugich. W 1352 r. książę świdnicki Bolko II nadał klasztorowi w Krzeszowie sołectwo w Sadach Górnych. W II poł. XIV w. właścicielami całej wsi byli von Pankendorffowie, a od co najmniej 1389 r. von Czirna. W poł. XVI w. mieszkańcy byli już w większości protestantami i przejęli w posiadanie kościół parafialny zwrócony katolikom w 1654 r. W 1562 r. właścicielem Sadów Górnych był Adam von Tschirnhaus, po nim Hans von Tschirnhaus i wdowa po von Zedlizu. Po wojnie trzydziestoletniej właścicielem oby części Sadów był George Siegmund von Tschirnhaus.

W pocz. XVIII w. Sady Górne były bogatą posiadłością. W latach 1710-11 cała wieś objęły rozruchy chłopów protestujących przeciwko wymaganiom pańszczyzny. W 1726 r. obciążenia podatkowe z majątku szacowano na 943 talary, a chłopów na 1600 talarów. Sady Górne w przeciwieństwie do Sadów Dolnych miały mniej rolniczy charakter, leżały bowiem wyżej w dolinie i miały gorsze warunki naturalne. Liczyły natomiast więcej mieszkańców, jednak część z nich zajmowała się głównie rzemiosłem, przede wszystkim tkactwem chałupniczym.

W 1747 r., już po przejściu Śląska przez Prusy, zakończono budowę ewangelickiego domu modlitw oraz szkoły. W 1765 r. wartość majątku von Reibnitza szacowano na 25327 talarów. Mieszkało tu 25 kmieci, 50 zagrodników, 46 chałupników i 26 rzemieślników. W 1781 r. zbudowano nowy murowany kościół ewangelicki. W 1825 r. właścicielem był Johann Heinrich Traugott Unverricht. Wieś liczyła 133 domy, były 2 kościoły, 2 plebanie, 2 szkoły, 3 folwarki, 3 młyny wodne, 2 wiatraki oraz 47 warsztatów płócienniczych. W 1870 r. posiadaczem majątku w Sadach Górnych był por. w stanie spoczynku Dodar – Friedrich Duttenhofer. W okresie międzywojennym majątek w Sadach Grn. obejmował 272 ha gruntu.

Stare Rochowice (niem. Alt Röhrsdorf)

Wieś początkowo należała do von Zedlitzów, którzy władali również pobliską Płoniną. W okresie reformacji mieszkańcy przeszli na protestantyzm i przejęli kościół parafialny, który powrócił do katolików w 1654 r., w ramach tzw. redukcji. Wojna trzydziestoletnia oprócz pewnych zniszczeń przyniosła prawdopodobnie zmianę właściciela. Nowym właścicielem – którymi byli hr. von Kurschwandtowie, przypisuje się budowę dworu. W 1726 r. z majątku płacono 1283 talary podatków

rocznie, a chłopci płacili z części wiejskiej 1170 talarów, była to więc jedna z największych posiadłości w Górach Kaczawskich. W 1742 r. we wsi powstał kościół ewangelicki i szkoła. Wdowa po hr. von Kurschwandtce wyszła za mąż za hr. von Schlabrendorfa i w ten sposób dobra przeszły w ręce tej osiadłej w okolicy rodziny.

W 1785 r. znajdowały się tu 2 kościoły, ewangelicki i katolicki, plebania, 2 szkoły, dwór, 2 folwarki i młyny wodne. Wśród mieszkańców było 127 kmieci, 97 zagrodników i 8 chałupników.

W 1825 r. właścicielką majątku była hr. Teresa Hoyos – z domu von Schlabrendorf. W 1840 r. Stare Rochowice należały do hr. Rzeszy von Hoyos-Sprinzenstein (z domu von Schlabrendorf), liczyły już wtedy 131 domów, 2 kościoły, pastorówkę, 2 folwarki na 720 merynosów i 300 sztuk bydła, 3 młyny wodne, 2 wapienniki, 3 gospody. Do majątku należały również Nowe Rochowice.

Miejscowymi źródłami mineralnymi, znanymi prawdopodobnie już w początkach XIV w. (według niezbyt pewnych przekazów, w 1307 r. wzmiankowano pod łac. nazwą *Pratum* teren ich występowania), zaczęto interesować się dopiero w końcu XIX w. a ich eksploatację rozpoczęto w okresie międzywojennym, po wzniesieniu niewielkiego zakładu kąpielowego „Hedwigsbad”. W latach 30-tych projektowano rozbudowę uzdrowiska ale nigdy do niej nie doszło z braku funduszy i większego zainteresowania. Kąpielisko nie wytrzymało konkurencji i wkrótce upadło.

Miejscowe wody określane są jako wody typu glauberskiego, a więc odpowiadają sławnym w świecie źródłom z Karlowych Warów i Mariańskich Łaźni. Podjęte próby założenia uzdrowiska (dolną część Starych Rochowic nazywano nawet Bolkowem-Zdrój) nie zostały jednak zakończone.

Świny (niem. *Schweinhaus*)

Świny są jedną z najstarszych miejscowości w regionie – już w X w. na miejscu zamku istniał gród i osada. Znaczenie fortyfikacji musiało być znaczne, bowiem Świny wymienione zostały w czeskiej kronice Kosmasa już w 1108 r., zaś w bulli z 1155 r. (zwanej bullą Hadriana) opisującej biskupstwo wrocławskie, Świny wymienione zostały wśród kilku załedwie kasztelanii księstwa (Grodziec, Wleń i Strzegom).

Świny pełniły rolę centrum administracyjnego i politycznego księstwa świdnicko-jaworskiego do czasu budowy zamku w Bolkowie, który z czasem stał się jedną z ważniejszych rezydencji Piastów świdnicko-jaworskich. W imieniu książąt stałe rządy sprawowali w Świnach kasztelanowie, wymieniani w dokumentach z tego okresu: w 1230 r. rządy sprawował Tader, w 1242 r. Jaxa, w 1248 r. Petrico a w 1288 Johannes. Wszyscy oni pisali się ze Świn i w ten sposób powstało nazwisko rodowe – Świnków. Od ok. 1270 r. zamek stał się własnością rodu wielce zasłużonego nie tylko dla Śląska ale i Polski. Świnkowie przebudowali stary gród, wznosząc w jego obrębie w początkach XIV w. wieżę mieszkalną, w sto lat później powiększając go o nowe budynki i obwarowania, a w XVI w. dokonując generalnej rozbudowy w renesansową obronną rezydencję.

Wierzchosławice (niem. Würgsdorf)

Wierzchosławice powstały prawdopodobnie w końcu XIII w., a ich założenie przypisuje się księciu świdnickiemu Bolkowi I, który miał tu na 10 łanach osadzić przybyszy z Turynгии.

Wcześniej wystąpił podział na Wierzchosławice Dolne i Górne. W Górnych istniało kilka folwarków i części, które były w posiadaniu m.in. mieszczan z Bolkowa. W XIV w. – jak większość okolicznych wsi – Wierzchosławice bardzo często zmieniały właścicieli. W 1367 r. częścią Wierzchosławic władali bracia von Czirne, w 1368 r. Apecz z Bolkowa, w 1369 r. Niclas von Pankendorf, a 6 łanów było przedmiotem transakcji pomiędzy

Heinrichem z Bolkowa i Kwietnik a braćmi von Czirne. W 1371 r. jako właściciel (części?) wystąpił Cunze z Pankowa. W 1373 r. wymieniony był Lucas Probsthayn, w rok później Johann de Pankenberг, a folwark należał do Nikela Frisena. W 1376 r. ponownie pojawił się Apecz z Bolkowa, w 1385 r. jako właściciela wymienia się Heintsche von Ronowa z Pankowa, w 1387 r. Conrada von Czirne z Domanowa, wreszcie w 1389 r. braci von Ronów. Od nich, pod koniec XIV w., rada Bolkowa wykupiła Wierzchosławice Górne i od tego czasu ta część pozostawała własnością kameralną.

Według innych źródeł właścicielem Wierzchosławic Dolnych w latach 1384–1404 był Opitz Jentsch. W 1476 r. tę część kupił Kunze Biler von Reichenbach i przez następnych 285 lat pozostawała w rękach jego potomków. W 1479 r. we wsi był młyn, a w 1481 r. mieszkało tu 6 kmieci, 9 zagrodników i 15 chałupników. Kunze Biler wykopał na swoim gruncie 2 studnie, z których rurociągiem dostarczał wodę do Bolkowa.

Wierzchosławice przez kilka wieków swojej historii dotykały tragiczne wydarzenia. W 1428 r. wieś została splądrowana przez husytów, którzy mieli ukamienować część mieszkańców (wydarzenie to upamiętniał postawiony później tzw. kamień śmierci). W 1553 i 1633 r. mieszkańców Wierzchosławic zdziesiątkowały zarazy. W czasie wojny trzydziestoletniej – w 1648 r. – wieś została splądrowana przez żołnierzy tak doszczętnie, że niektóre opracowania podawały, iż wieś powstała dopiero po zakończeniu działań wojennych. W 1761 r. w czasie wojny siedmioletniej, wieś ponownie ucierpiała, zwłaszcza wskutek pobytu żołnierzy rosyjskich, którzy złupili mieszkańców i zrabowali całe bydło. Wierzchosławice ucierpiały także bardzo mocno w pocz. XIX w. podczas wojen napoleońskich, szczególnie w 1813 r. gdy w okolicy kwaterowało 30 tys. żołnierzy, głównie rosyjskich. Na domiar wszystkich nieszczęść wieś dość często była nękana niszczącymi powodziami.

W 1765 r. wartość części należącej do Bolkowa szacowano na 1112 talarów. Mieszkało w niej 17 kmieci, 9 zagrodników, 66 chałupników i 15 rzemieślników. Wartość Wierzchosławic Dolnych, należących do barona von Richthofena, szacowano na 37624 talary – był to wówczas spory ośrodek tkactwa chałupniczego.

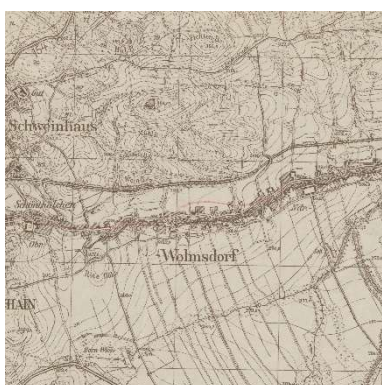
W 1848 r. Wierzchosławice Dolne za 148 tys. talarów kupił Ulrich von Malik. W 1870 r. właścicielami wsi byli fizyk z Jawora – Melzen i niejaki Dreschke. Na miejscu mieszkał dzierżawca Schütz. Majątek obejmował 1177 morgów ziemi i przynosił roczny dochód w wysokości 1358 talarów. W Wierzchosławicach Dolnych były w tym czasie też inne folwarki, m.in. jeden od 1794 r. należał do rodziny Werner, inny od 1801 r. do rodziny Stenzel.

Wierzchosławiczki (niem. Neu Würgsdorf)

Pierwsze wzmianki o Wierzchosławiczkach pochodzą z początków XIX w., gdy Wierzchosławice należały do hr. von Reichenbacha. Kolejnym ich właścicielem był baron Hans Heinrich Ludwig von Richthofen. W 1825 r. cała kolonia składała się jedynie z 11 domów zgrupowanych przy folwarku. W 1840 r. było 12 domów i folwark, w którym trzymano 300 sztuk owiec. W osadzie pracowały również aż 22 warsztaty tkackie. W II poł. XIX w. wieś zaczęła się wyludniać, co wynikało z upadku tkactwa chałupniczego i braku zajęcia dla części mieszkańców.

Wolbromek (niem. Wolmsdorf)

Wieś lokowana już przed 1300 r. graniczyła z Dolinką, która była folwarkiem należącym do zamku w Świnach. W związku z tym Wolbromek od początku należał do von Schweinichenów – właścicieli zamku.

Wieś w II poł. XIV w. często była sprzedawana bądź zastawiana. W 1369 r. jako strony takiej transakcji występowali Niclos von Pankendorf i Petsche von Nassaw, w 1372 r. Cunze von Pankendorf, a także bracia von Swein i bracia von Schindel, a chodziło o folwark. W 1385 r. transakcję zawarli Hensel Webrusch i Niclos Swerfege. Następnie właścicielem został

Peter Schindel, wreszcie Petir Gunczelin ze Świn.

Podczas wojny trzydziestoletniej Wolbromek, jak wiele wsi w tym regionie, także ucierpiał. W tym czasie była to już duża wieś, dzieląca się na część dolną i górną, Wolbromek Dolny należał do Johanna Leopolda von Thielischa. W 1667 r. właścicielami obu części byli Johann i Ernst von Schweinichenowie.

W 1740 r. Wolbromek Górny objął Maximilian von Reibnitz, a po nim baron von Kottwitz. Wartość jego majątku szacowano w 1765 r. na 15602 talarzy. Majątek w Wolbromku Dolnym, o wartości szacunkowej 18105 talarów należał do hrabiego von Schweinitza.

W końcu XVIII w. lub na początku XIX w. wydzielila się 3 część wsi, zwana miejską (Städtisch). W 1825 r. właścicielem Wolbromka Dolnego był hr. Melchior Juliusz von Schweinitz. We wsi były 52 domy, kościół katolicki, 2 folwarki, szkoła ewangelicka z nauczycielem, 2 młyny wodne i tartak. Wolbromek Górny należał do por. Theodora von Prittwiza, składał się z 59 domów, folwarku, i młyna wodnego. Część miejska należała do kamery bolkowskiej. Znajdowała się na północny wschód od wsi i obejmowała tylko 6 domów. W 1870 r. majątek ziemski w Wolbromku Dolnym należał do starosty powiatowego i właściciela majoratu – hr. von Schweinitza z Krajowa. Obejmował 1312 morgi gruntu i przynosił 1951 talarów zysku rocznie. Wolbromek Górny należał do Richarda Kramsta. Zajmował 1205 morgów i dawał 2006 talarów rocznego dochodu.

W 1890 r. przez wieś przeprowadzono linię kolejową ze Strzegomia do Bolkowa.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy ma swoją definicję ustawową, zawartą w *ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, gdzie w art. 2 pkt 16e stwierdzono, że przez krajobraz należy rozumieć *postrzeganą przez ludzi przestrzeń, zawierającą elementy przyrodnicze lub wytwory cywilizacji, ukształtowaną w wyniku działania czynników naturalnych lub działalności człowieka*.

Na krajobraz kulturowy ziemi bolkowskiej składają się dwa wymienione w przepisach ustawowych) elementy: urozmaicona rzeźba terenu wynikająca z położenia na pograniczu Sudetów Środkowych (wschodnia część) i Zachodnich (zachodnia część gminy) oraz historycznie ukształtowana sieć osadnicza. Do bardzo zróżnicowanego ukształtowania rzeźby terenu dostosowane zostały elementy osadnicze.

W szczególnie eksponowanych punktach, z których można było niegdyś sprawować kontrolę nad bezpieczeństwem szlaków handlowych, wzniesione zostały w okresie średniowiecza zamki w Bolkowiu, Świnach i Płoninie.

Zamek w Bolkowie został wzniesiony na Wzgórzu Zamkowym opadającym 90-metrowym urwiskiem w kierunku zachodnim do Nysy Szalonej i ze stokiem wschodnim, opadającym łagodnie, zajęтым przez średniowieczne miasto lokacyjne. Dziś w krajobrazie dominują szare, kamienne zamkowe mury, a przede wszystkim wysoka kamienna wieża.

Zamek (ruiny) w Płoninie, został wzniesiony na wysokim, skalnym cyplu, górującym nad niewielką wsią i nad przebiegającymi przez teren drogami. Zamek jest szczególnie eksponowany od południowego zachodu (od zabudowań Kaczorowa).

Zamek w Świnach, wzniesiony został w najwyższej części skalistego cypla, odciętego od wysoczyzny suchą fosą. Jego centralnym punktem była potężna wieża, górująca nad założeniem i całą okolicą.

Kolejnym bardzo ważnym elementem krajobrazu kulturowego gminy jest założenie urbanistyczne średniowiecznego miasta lokacyjnego w Bolkowie. Układ przestrzenny miasta został dostosowany do ukształtowania terenu. Centralne miejsce zajmuje

wydłużony rynek z usytuowanym pośrodku budynkiem ratusza, dzielącym go na dwie części. Od południa rynek zamyka usytuowany tam kościół wraz z pierwotnie otaczającym go ogrodzonym kamiennym murem cmentarzem. Dzisiejsza panorama miasta widoczna szczególnie od północy to wybijające się dominanty krajobrazowe w postaci monumentalnej kamiennej bryły zamku oraz wieże ratusza i kościoła pw. św. Jadwigi. Zakłócają ją pojedyncze współczesne elementy – m.in. wyniosły komin szkolnej kotłowni. Zabudowa miejska czytelna jest w krajobrazie przede wszystkim poprzez historycznie ukształtowane pokrycia dachów dachówką ceramiczną.

Poza zespołami zamkowymi i układem przestrzennym średniowiecznego miasta lokacyjnego w Bolkowie, na terenie gminy znajdują się układy ruralistyczne wsi. Można je podzielić na dwa zasadnicze typy:

- wsie łańcuchowe z układem zabudowy ciągnącym się wzdłuż jednej głównej (ewentualnie także drogi bocznej, równoległej do niej) i często cieką wodną (np. Stare Rochowice, Lipa, Wierzchosławice, Mysłów, Jastrowiec, Sady Dolne, Sady Górne, Wolbromek; nieco odrębny jest układ wsi Kaczorów, z zachowanym zasadniczym układem wsi łańcuchowej, poszerzonej o zabudowę rozwijającą się wzdłuż dróg bocznych, szczególnie wzdłuż ulicy Kamiennogórskiej);
- wsie w typie kolonii – o zwartej, nielicznej zabudowie (Nowe Rochowice, Półwsie), czasem skupionej niegdyś wokół folwarku (Gorzanowice).

Zabudowa wsi w znacznej części ma charakter historyczny, z niewielkimi uzupełnieniami zabudową współczesną. Dzięki temu charakter krajobrazowy wsi jest zachowany w stanie nieznacznie przekształconym, z dominantą w postaci kościoła usytuowanego najczęściej w centralnej części wsi, w miarę możliwości na wyniesieniu (Lipa, Sady Górne).

Specyficznymi elementami w krajobrazie gminy są budowle techniczne i przemysłowe – elementy linii kolejowych w postaci wiaduktów, nasypów i zabudowy stacyjnej, piece wapiennicze oraz pozostałości wiatraków.

Wszystkie wymienione, historyczne elementy składowe krajobrazu kulturowego terenów gminy Bolków wymagają ochrony – zarówno w wymiarze materialnym (stosowanie tradycyjnych, historycznych materiałów w budowie nowych i remontach historycznych budynków, czy pokryciu dachów itp.), jak i przestrzennym – ograniczona lokalizacja elementów współczesnych (maszty telefonii komórkowej – jak w pobliżu d. stacji kolejowej w Kaczorowie), elektrownie wiatrowe, nowa, agresywna zabudowa w układach ruralistycznych i miejskim Bolkowa.

Bardzo istotną kwestią jest także estetyka przestrzeni publicznej. W trakcie prac rewaloryzacyjnych przestrzeni Rynku wprowadzono zarówno elementy posadzki rynku, jak i małej architektury – latarnie, ławki, kosze itp., zdecydowanie poprawiające jakość przestrzeni.

Poważnym, zidentyfikowanym problemem – dotyczącym przede wszystkim terenu miasta Bolkowa – wymagającym uregulowań obejmujących zasięgiem obszar całej gminy jest kwestia reklam, tablic reklamowych i informacyjnych oraz szyldów. Obecnie, zwłaszcza na terenie miasta, można znaleźć wiele miejsc przeładowanych i „oszepeczonych” licznymi reklamami i tablicami, degradującymi przestrzeń publiczną. Co gorsza, takie miejsca znajdują się w granicach układu urbanistycznego miasta lokacyjnego wpisanego do rejestru zabytków – np. elewacje kilku kamieniczek przy Rynku.

Rozwiązaniem tego problemu może być przyjęcie przez Radę Miejską tzw. „uchwały krajobrazowej”.

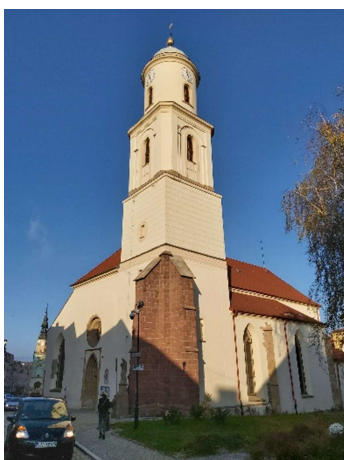
5.2.3. Zabytki nieruchome

Zgodnie z definicją ustawową (art. 3 pkt 1 i 2) zabytek nieruchomy to: *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.*

Zabytki nieruchome znajdujące się na terenie gminy Bolków można podzielić na cztery zasadnicze typy: założenia urbanistyczne i ruralistyczne, obiekty sakralne, zamki i obiekty rezydencjonalne, obiekty użyteczności publicznej oraz obiekty mieszkalne i mieszkalno-gospodarcze i gospodarcze

Zabytki sakralne

Kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej w Bolkowie

Powstał prawdopodobnie w latach 1248–1252. Jest to kościół murowany, późnoromańsko-gotycki, halowy, orientowany. Był wielokrotnie odbudowywany po zniszczeniach i pożarach, m.in. w I połowie XIV w., gdy do pierwotnego założenia na krzyżu zbliżonym do równoramiennego, z asymetrycznie ustawioną wieżą i zakrystią przy prezbiterium, dobudowano 2-przęsłowe nawy boczne w 1632 i 1646 r. W 1846 r. nadbudowano wieżę i usunięto gotyckie szczyty. Kościół był remontowany m.in. w 1875 r. (regotycyzowany).

Kościół jest budowlą oskarpowaną, z prezbiterium zamkniętym prostokątnie, przekrytym sklepieniami krzyżowo-żebrowymi, w prezbiterium na dekoracyjnych

służkach, okna rozglifione, większość z kamiennymi laskowaniami i maswerkami.

Skromny uskokowy, ostrołukowy portal główny, nad nim okno rozetowe. Boniowana w tynku wieża, dołem kwadratowa, wyżej o ściętych narożach, ostatnia kondygnacja cylindryczna, zwieńczona kopulastym hełmem. Na murze prezbiterium renesansowe i barokowe płyty nagrobne i epitafia z XVI–XVIII w.

Kapliczka przy ul. Bolka w Bolkowie

Barokowa kapliczka domkowa z ok. poł. XVIII w. Założona na kwadracie i ściętych narożach, nakryta dzwonowatym hełmem pokrytym gontem. Wejście w portalu z kluczem. Wewnątrz znajdują się barokowe figury z XVIII w.

Kościół filialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Jastrowcu

Kościół powstał w końcu XIII w. ale wzmiankowany był dopiero w 1399 r. Gruntownie przebudowany w końcu XV w. i nieznacznie w XVIII w. i w 1893 r. gdy nadbudowano zakrystię i dodano chór muzyczny.

Jest to niewielka orientowana budowla, z niemal kwadratową nawą przekrytą stropem drewnianym i nieco węższym, również kwadratowym prezbiterium, przekrytym sklepieniem krzyżowo-żebrowym. Nakryty

dwuspadowymi dachami, na kalenicy nad nawą 8-boczną, drewniana sygnaturka, zwieńczona baniastym hełmem iglicowym. Ostrołukowe, rozglifione okna i uskokowy portal w ścianie południowej. Portal w ścianie północnej zamknięty łukiem odcinkowym. Do prezbiterium od północy dobudowana jest zakrystia, nad którą wzniesiono łożę kolatorską.

Kościół i cmentarz otacza kamienny mur z bramką. Na cmentarzu kamienne płyty nagrobne z lat 1650–1722, kamienna kapliczka z Madonną z Dzieciątkiem.

Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Kaczorowie

Pierwotny kościół był wzmiankowany w 1311 r. Obecny – gotycko-barokowy, został wzniesiony w XV w. i przebudowany w XVIII w.

Jest to niewielka orientowana budowla z prostokątną nawą, niewydzielonym, wielobocznie zamkniętym prezbiterium i usytuowana na osi masywną, kwadratową wieżą, zwieńczoną 8-boczną nadbudówką ze stożkowym hełmem. Kościół jest przekryty dwuspadowym dachem, okna prostokątne w opaskach, naroża i gzyms wieńczący

akcentowane opaskami w tynku. Nawę przekrywa drewniany, polichromowany strop kasetonowy z ok. 1600 r. Do wnętrza prowadzi kamienny portal gotycki.

Kościół i dawny cmentarz otacza mur kamienny, prawdopodobnie z XVIII w. z bramką o wykroju koszowym, nad którą umieszczono kamienne kartusze herbowe. Na murze zespół kamiennych płyt nagrobnych, z XVI–XVII/XVIII w.

Kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła w Lipie

Kościół wzniesiony z kamienia jako romański prawdopodobnie w 4 ćw. XIII w. Później rozbudowany na gotycki w XV w. (wieża, kruchta) i ponownie w XVII w. (strop, część portali i obramień okiennych). Wielokrotnie remontowany.

Jest to jednonawowa budowla, orientowana, o rozczłonkowanej bryle. Posiada prostokątną nawę przekrytą drewnianym stropem i prostokątne, węższe prezbiterium przekryte dwuprzęsłowym sklepieniem krzyżowo-żebrowym ze służkami wspartymi na kolumnkach przyściennych. Na osi kościoła stoi kwadratowa, oskarpowana wieża, nakryta namiotowym daszkiem. Nad nawą i prezbiterium dachy dwuspadowe. Do nawy dostawiona jest kruchta, do prezbiterium zakrystia, a przy

wieży prawdopodobnie renesansowa kostnica. Okna w prezbiterium ostrołukowe, z maswerkami, rozglifione, w nawie zamknięte łukiem koszowym w prezbiterium i przybudówkach w kamiennych obramieniach.

Kościół zachował bogaty detal kamienny m.in. sakramentarium ścienne w obramieniu o kształcie trójliścia i ostrołukowy portal do zakrystii.

Interesujący i cenny jest liczny zespół nagrobków i epitafiów na murze kościelnym, a przede wszystkim na wewnętrznej stronie muru cmentarnego z XVI w. Pochodzą z końca XV w. – pocz. XVII w. Przedstawiają przeważnie członków rodu von Zedlitz.

Kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela w Mysłowie

Gotycko-barokowy kościół powstał prawdopodobnie w końcu XIII w. i został gruntownie przebudowany w XIV w., potem ponownie w początku XV w. i znacznie w XVIII w.

Jest to budowla orientowana, murowana, z prostokątną nawą przekrytą drewnianym, kasetonowym stropem ze śladami polichromii. Prezbiterium prostokątne, wydzielone, przekryte sklepieniem krzyżowo-żebrowym. Na osi kościoła znajduje się wysoka, kwadratowa wieża, zwieńczona hełmem iglicowym. W południowej ścianie zachował się gotycki, ostrołukowy, uskokowy portal z XV w., ozdobiony kolumienkami w narożach i połączony z późniejszym oknem. Okna w większości są półkoliście zamknięte, rozglifione. Dachy dwuspadowe.

Na murze kościoła znajdują się 2 płyty nagrobne z 1809 r. Wokół kościoła znajduje się stary cmentarz założony prawdopodobnie w XIV w. otacza niski mur kamienny z dwiema bramkami. Cmentarz obrzeżony nieregularnym szpalerem, stare nagrobki są zniszczone, powojenne nieliczne – głównie przy bramie.

Kościół parafialny Narodzenia NMP (d. św. Mikołaja) w Sadach Górnych

Kościół pw. Narodzenia NMP powstał prawdopodobnie pod koniec XIII w., jako budowla wczesnogotycka. Świadczy o tym zachowany, uskokowy portal zachodni o wykroju trójliścia. Prawdopodobnie ok. poł. XIV w. kościół został odbudowany bądź wzniesiony na nowo z wykorzystaniem elementów starszego. Wówczas dostawiono m.in. wieżę i kaplicę grobową. W XVI w. elewacje otrzymały dekoracje sgraffitową w postaci boni. Kościół przebudowano w XVIII w. przedłużając prezbiterium i przekuwając okna. W końcu XIX w. popadł w ruinę i został odbudowany w 1900 r.

Jest to budowla orientowana, jednonawowa, oskarpowana, przekryta drewnianym stropem. Na osi węższe, prostokątne dwunawowe prezbiterium przekryte sklepieniem krzyżowo-żebrowym na wspornikach, przedłużone o jedno przęsło. Do starszej części od pn. dostawiona jest sklepiona kaplica grobowa, a przy narożniku pd-zach. stoi masywna, kwadratowa wieża zakończona daszkiem namiotowym z iglicą z prześwietem.

Okna w większości ostrołukowe, dachy dwuspadowe. W ścianie pd. zamurowany ostrołukowy portal. W kaplicy znajduje się 17 renesansowych płyt nagrobnych i 2 epitafia z XVI-XVII w. Tworzą nekropolię właścicieli obu wsi.

Wokół kościoła znajduje się dawny cmentarz założony w XIV w. na planie wydłużonego owalu. Zachowany ogólny układ bez dawnych mogił i nagrobków. Kościół i dawny cmentarz otacza mur kamienny z bramkami zwieńczonymi wtórnie umieszczonymi, neogotyckimi stacjami Drogi Krzyżowej.

Kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela w Starych Rochowicach

Pierwotnie był to gotycki kościół wzniesiony w XIV w. – zachował się z niego portal w kruchcie. Budowla, po pożarze w 1825 r., gruntownie przebudowana – uzyskała wówczas obecny wygląd.

Jest to skromna jednonawowa murowana budowla, orientowana, z prostokątną nawą przekrytą stropem drewnianym i nieco węższym, również prostokątnym, dwuprzęsłowym prezbiterium, przekrytym sklepieniem

krzyżowo-żebrowym. Nad nawą dach dwuspadowy, nad prezbiterium trzyspadowy. Na osi smukła, kwadratowa wieża zwieńczona pseudoblankowaniem i hełmem iglicowym. Okna ostrołukowe. Przy tylnej ścianie prezbiterium stoi kamienna figura Chrystusa z XVIII w. w neogotyckim obramieniu portalowym z XIX w.

Wokół kościoła stary cmentarz założony w XVI w. Zachowany ogólny układ cmentarza, nagrobków brak, drzewostan zachowany w niewielkim stopniu. Cmentarz i kościół otacza mur, w którym wmurowana jest całopostaciowa płyta epitafijna z 1546 r.

Kościół filialny św. Mikołaja w Świnach

Pierwotny kościół był wzmiankowany w 1318 r. Został wzniesiony jako świątynia zamkowa, na terenie późniejszego zamku dolnego. W XVII w. został włączony w obręb fortyfikacji. Kościół w swojej obecnej postaci pochodzi z 1579 r., gdy został wzniesiony na nowo, być może z wykorzystaniem starego.

Jest to późnogotycki kościół, jednonawowy, z kwadratowym prezbiterium tej samej szerokości, przekryty sklepieniami krzyżowo-żebrowymi. Na osi kościoła stoi kwadratowa wieża nakryta dwuspadowym daszkiem. Okna ostrołukowe, podobnie kamienny portal zachodni. Wewnątrz kościoła, na ścianach znajdują się kamienne płyty nagrobne i epitafia z lat 1556–1664 von Schweinichenów i ich żon.

Wokół kościoła usytuowany jest dawny cmentarz założony w XIV w. Niemal wszystkie dawne nagrobki są zniszczone, drzewostan zachowany nielicznie. Przy cmentarzu znajduje się pomnik poległych w I wojnie światowej.

Kościół filialny pw. św. Barbary w Wolbromku

Pierwszy – gotycki kościół, wzniesiony przed 1305 r. został zniszczony i na jego miejscu powstał w XV w. kolejny – późnogotycki. Przebudowany w początkach XVII w. i nieznacznie w XIX w.

Jest to niewielka orientowana budowla, z prostokątną nawą przekrytą stropem i węższym, prostokątnym prezbiterium, przekrytym sklepieniem krzyżowo-żebrowym. Przy prezbiterium stoi zakrystia, a na osi kwadratowa wieża, nakryta namiotowym daszkiem. Okna pochodzą z późniejszej przebudowy. W ścianie południowej skromny, gotycki portal ostrołukowy w kamiennym obramieniu.

Wokół kościoła znajduje się dawny cmentarz otoczony murem z XVI w. z kilkoma furtkami. Od zachodniej strony, przy murze pozostałości kilku nagrobków.

Zamki i założenia pałacowe

Zamek w Bolkowiu

Zamek powstał w II poł. XIII w. a wzmiankowany był w 1277 r. Jego rozbudowę przypisuje się księciu Świdnickiemu Bolkowi I, potem kontynuowali ją następcy.

Rozległe, nieregularne założenie dostosowane jest do kształtu skalistego wzgórza. W I etapie powstała potężna, kolistą wieżą (donżon o średnicy ok. 12 m i wysokości ok. 25 m) z „dziobem”, o kształcie niespotykanym na Śląsku ale znanym np. z Czech. Ostrze wieży skierowane jest na południe, w stronę kierunku największego potencjalnego zagrożenia. Oprócz wieży wzniesiono wówczas budynek mieszkalny po wschodniej stronie dziedzińca i mur obwodowy z bramą, zamykający całość. W połowie XIV w. dodano budynek od północy dziedzińca, przedbramie i połączono zamek murami z miastem. Ok. 1500 r. dobudowano dziedziniec zachodni i basteje. W latach 1540–1549 zasadniczej przebudowy renesansowej dokonał architekt włoski Jakub Parr, znany z realizacji na Śląsku, głównie z Brzegu. Powstał wówczas m.in. dom kobiet z loggią (obecnie muzeum) i zewnętrzny pierścień fortyfikacji następnymi dziedzińcami od południa, wschodu i północy. W początkach XIX w. podjęto pierwsze prace zabezpieczające i udostępniające znajdujący się już w ruinie zamek. Poważniejszą konserwację prowadzono w latach 1893–1938 i z przerwami od 1957 r.

Zamek ma formę trwałej ruiny, wieża jest udostępniona do zwiedzania i stanowi wspaniały punkt widokowy. W części pomieszczeń mieści się muzeum i inne usługi dla turystów. Oprócz baszty i domu kobiet zachowały się mury budynków mieszkalnych i mur obwodowy zwieńczone renesansową attyką, liczne renesansowe i gotyckie detale kamienne (obramienia okienne, portale, wsporniki, studnia). Przy murach na dziedzińcu głównym i zachodnim ułożono sporo detali kamiennych tworzących lapidarium.

Zespół zamkowy w Lipie Górnjej

Zamek wzniesiony z kamienia prawdopodobnie w XIII w. jako gotycka strażnica, przebudowany na renesansowy w XVIII w. i gruntownie na romantyczno-neogotycki w 1836 r. Powstanie zamku przypisywano templariuszom nie ma jednak na to żadnych dowodów. Stanowił siedzibę von Zedlitzów, potem kolejnych właścicieli tej części wsi. Składał się z dwukondygnacyjnego budynku mieszkalnego nakrytego wysokim dwuspadowym dachem, dostawionego do trzykondygnacyjnej, potężnej wieży typu donżon. Wieńczy ją krenelaż. Wszystkie pomieszczenia

miały sklepienia krzyżowe bądź krzyżowo-żebrowe. Przy zamku znajdowała się kuchnia nakryta czterospadowym, stożkowym dachem. Do zamku przytyka niewielki dziedziniec zamknięty murem z bramą, dawniej zwieńczonym blankami. W zamku są kamienne portale i obramienia okienne, gotyckie i renesansowe, obecnie częściowo wykute i wywiezione. Zachowało się kilka sklepionych pomieszczeń, komin(?) kuchenny w kształcie piramidy i renesansowy portal.

U stóp zamku znajdują się pozostałości zabudowań folwarcznych: m.in. murowanej oficyny mieszkalnej z XIV w. oraz murowanego budynku mieszkalno-gospodarczego z XVIII w.

Obok ruin zamku znajdują się pozostałości niewielkiego (1,65 ha) założenia parkowego pochodzącego pierwotnie z XV w., wielokrotnie przekształcanego w czasach późniejszych. Park łączy się dziś z okolicznymi zagajnikami.

Zespół zamkowo-pałacowo-parkowy w Płoninie

Po raz pierwszy zamek ten został wymieniony w 1432 r., w liście biskupa wrocławskiego Konrada Oleśnickiego do Wielkiego Mistrza Zakonu Krzyżackiego. Budowla powstała zapewne niewiele wcześniej, po 2 połowie XIV w. Dzieje zamku Niesytno wiązane są tradycyjnie z husytami i rycerzami rozbójnikami, mającymi tu zamieszkiwać w XV w. Prawdopodobnie już w latach 30. XV w. w posiadanie siedziby weszła rodzina von Zedlitz, która zamieszkiwali tu do połowy wieku XVII w.

Zamek był w trakcie swych dziejów kilkakrotnie rozbudowywany i przebudowywany. Jego centralnym elementem jest unikalna w skali Polski ośmioboczna wieża z dziobem (podobna do stołpu na zamku w Bolkowie), zajmująca kulminację skalną, pełniąca rolę donżonu, wyposażona we wnętrzu w tzw. ciepłą izbę (rozległe wnętrze obłożone drewnem jako ociepleniem). Wzniesiona została prawdopodobnie w 2 połowie XV wieku. Od strony zachodniej okalał ją kamienny obwód z wejściem na ciasne międzymurze i do piwnicy, natomiast od wschodu sąsiadował prawdopodobnie trzykondygnacyjny dom zamkowy wzniesiony na planie litery L.

Rezydencjonalną rolę zamek utracił w 1545 r., gdy obok niego wzniesiony został (przez ród von Zedlitz) renesansowy dwór ozdobiony kamieniarką (m.in. portalem głównym i obramieniami okien). Dwór ten, także wielokrotnie przerabiany, znany jest jako pałac w Płoninie. Od połowy XVI w. zamek wykorzystywany był zapewne jedynie na cele magazynowe i gospodarcze.

Zamek otacza park leśny o pow. 3,15 ha, założony – na miejscu starego – w XIX w. jako ogród angielski. Wyeksponowano w nim skałki i grotę o długości kilku metrów pod wieżą zamku górnego. Część skałek włączono do obwodu obronnego zamku górnego. W parku rośnie nieco starych okazów drzew, przeważnie buki zwyczajne.

Zespół zamkowy w Świnach

Zamek powstał prawdopodobnie na miejscu grodu z X w. Najstarszą częścią założenia jest potężna wieża mieszkalna z XIV/XV w. wzniesiona na rzucie prostokąta, czterokondygnacyjna, nakryta późniejszym dwuspadowym dachem. Początkowo otaczał ją mur obronny wzniesiony na wałach grodziska. W poł. XV w. zamek rozbudowano o budynek mieszkalny przy wieży i bramę wjazdową.

Gruntowną rozbudowę zamek przeszedł po 1620 r. Wzniesiono wówczas zamek dolny otoczony fortyfikacjami bastejowymi i okazałe skrzydło wschodnie flankowane potężnymi, cylindrycznymi basztami. Fortyfikacje objęły też kościół zamkowy. Zamek od 1769 r. pozostaje opuszczony, popadając w ruinę. Były one kilkakrotnie poddawane pracom konserwatorskim w okresie międzywojennym i w latach 60. XX w.

Zamek ma nieregularne założenie i składa się z kilku zróżnicowanych budowli. Największe jest skrzydło wejściowe z ok. 1620 r., trzykondygnacyjne, jedenastoosiowe, z okazałą bramą wjazdową i furtą wejściową, ujętymi w kamienne ozdobne portale. Okna prostokątne w kamiennych obramieniach. Pomieszczenia pierwotnie były sklepione. Po bokach wyższe, trójkondygnacyjne baszty. Zachowały się jedynie mury z ozdobnymi szczytami. W najwyższym punkcie zespołu stoi kamienna wieża mieszkalna o wymiarach ok. 18x12 m, kilkakrotnie przebudowywana. Później dodano m.in. wykusz z resztkami dekoracji sgraffitowej na elewacji i sztukateriami w podłuczcu oraz klatkę schodową (obecnie zawaloną).

Pałac w Bolkowie (ul. Kopernika)

Pałac usytuowany na lewym brzegu Nysy Szalonej, jako główny element zespołu pałacowo-folwarcznego. Budynek pałacu wzniesiony ok. 1720 r., znacznie przebudowany w 1795 r. i XIX/XX w. Jest to dwukondygnacyjny budynek, z poddaszem użytkowym, dziewięcio- i czteroosiowy. Elewacje dzielone lizenami w wielkim porządku, przyziemie boniowane, okna prostokątne w uszkowatych opaskach, na piętrze z girlandami w podokiennikach. Łamany dach naczółkowy z lukarnami. W przyziemiu sklepienia, na piętrze stropy. Za pałacem znajduje się rozległy dziedziniec otoczony pierwotnie z trzech stron budynkami gospodarczymi z XVIII i XIX w.

Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem w Jastrowcu

Ok. 1650 r. wzniesiono w Jastrowcu renesansowy dwór, który w 1736 r. został przebudowany na barokowy pałac, a w II poł. XIX w. uzyskał ostateczny kształt. Obiekt częściowo zniszczony w 1945 r., opuszczony w latach 70. XX w., od ok. 1990 r. remontowany.

Pałac jest budowlą założoną na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjną, nakrytą mansardowymi dachami z lukarnami. Nad dawnym dziedzińcem wewnętrznym zamienionym w dwukondygnacyjną salę wyrasta z dachu pseudobelweder, nakryty czterospadowym dachem. Na osi trzykondygnacyjny ryzalit wejściowy zwieńczony trójkątnym tympanonem z zegarem, dekoracją roślinną i datą 1736 r. Na dachu mała wieżyczka. W przyziemiu kamienny, półkolisty portal, flankowany skośnie ustawionymi pilastrami, podtrzymującymi balkon z kamienną ażurową balustradą. Z tyłu podobny ryzalit, przed którym dostawiono dwukondygnacyjną półkolistą dobudówkę. Elewacje siedmioosiowe, akcentowane na narożach lizenami z boniowaniem w tynku. Także boniowane przyziemie na poziomie suchej fosy. Delikatnie zaznaczone w tynku gzymsy międzypiętrowe. Okna prostokątne w kamiennych opaskach. Wewnątrz pałacu sklepienia kolebkowe i zwierciadlane z częściowo zachowanymi dekoracjami sztukatorskimi oraz kominek. Całość otacza sucha fosa, przez którą prowadzi kamienny most z pełnymi balustradami, ozdobiony kamiennymi kulami i pylonami.

Pomiędzy pałacem a ozdobną bramą wjazdową o koszowym wykroju i fantazyjnym gzymsie stoją po obu stronach oficyny i zabudowania gospodarcze. Powstały ok. 1736 r. być może z wykorzystaniem jakichś starszych budowli. Przebudowane w XIX i początkach XX w. Na skraju parku stoi pałacyk-oficyna z XVIII w. Murowana z dwukondygnacyjną wieżyczką zwieńczoną cebulastym hełmem, fantazyjnym szczytem i oknami w opaskach (obecnie dom mieszkalny).

Wokół zabudowań rozciąga się park krajobrazowy o pow. 11,03 ha, przebudowany w obecnym kształcie ok. 1860–1870 r. Znajduje się w nim duży, owalny staw oraz okazy starych drzew. Przy moście nad „fosą” rosną pomnikowe lipy drobnolistne o obwodzie ok. 5,8 m.

Zespół pałacowo-parkowy w Kaczorowie (ob. szkoła)

Pierwotnie wzniesiony prawdopodobnie w 1521 r. jako renesansowy dwór, gruntownie przebudowany i rozbudowany w 1804 r. i w końcu XIX w.

Pałac usytuowany w centrum założenia jako budowla dwuskrzydłowa, dwukondygnacyjna, z poddaszem użytkowym. W narożu zewnętrznym, u styku skrzydeł stoi cylindryczna baszta, nakryta stożkowym hełmem. Pałac nakryty dwuspadowym dachem z lukarnami. Od wschodu usytuowany jest piętrowy ryzalit z tarasem, od południa ryzalit wejściowy ze szczytem. Naroża akcentowane płytkim boniowaniem w tynku, gzyms wieńczący z fryzem kostkowym. Portal i okna w baszcie półkoliste, w opaskach kamiennych z kluczami. Pozostałe okna prostokątne. Wnętrza przebudowane, część zachowała sklepienia kolebkowe, kolebkowe z lunetami i krzyżowe. Podczas prac renowacyjnych w ostatnich latach odkryto pozostałości polichromii ściennej z XVI w. Obecnie w pałacu mieści się szkoła podstawowa.

Obok pałacu znajduje się znacznie zniekształcony park. Zachował się nieliczny drzewostan i podmurowane tarasy ogrodowe od strony południowej i wschodniej.

Zespół pałacowo-parkowy w Lipie Średniej

Pałac powstał w wyniku gruntownej przebudowy XVII-wiecznego, renesansowego dworu, przeprowadzonej ok. 1870 r. Wzniesiono wówczas budynek trzykondygnacyjny, siedmioosiowy z ryzalitem bocznym. Parter pałacu boniowany, oddzielony fryzem, okna prostokątne, w opaskach z tynku. Nad wejściem ogrodowym duży taras wsparty na kolumnach stylizowanych na doryckie. Dach dwuspadowy. Obecnie pałac znajduje się w stanie ruiny – zachowały się tylko ściany nośne.

Za pałacem znajdują się pozostałości kamiennej cylindrycznej baszty, a za nią resztki regularnego ogrodu z XVIII/XIX w. i parku o pow. 4,4 ha, częściowo otoczonego kamiennym murem. Drzewostan w parku zdewastowany.

Zespół pałacowy w Lipie Dolnej

Dwór, wzniesiony w końcu XVI w., został gruntownie rozbudowany w pałac w 4 ćw. XIX w. Jest to murowany, dziesięcioosiowy, dwukondygnacyjny obiekt z użytkowym poddaszem, nakryty dwuspadowym, dość płaskim dachem. Na osi ryzalit dwu-trzyosiowy z asymetrycznie umieszczonym, uszkodzonym obecnie portalem renesansowym z XVI w. Okna prostokątne w boniowanym przyziemiu w kamiennych opaskach. Przed pałacem rozległy dziedziniec gospodarczy otoczony niegdyś z 3 stron długimi budynkami gospodarczymi z XVIII i XIX w.

Zespół pałacowo-parkowy w Mysławie

Pałac wzniesiony ok. 1700 r. (być może z wykorzystaniem starszego dworu) i rozbudowany w XVIII/XIX w. W wyniku remontów wielokrotnie przeprowadzanych w późniejszych okresach zatarta została większość cech stylowych.

Jest to rozczłonkowana dwukondygnacyjna budowla z poddaszem mieszkalno-użytkowym, nakryta czterospadowymi, wysokimi dachami. W rzucie obiekt tworzy dwie wyraźnie wyodrębnione części będące etapami jego rozbudowy. W dwunastoosiowej, dwukondygnacyjnej fasadzie wyróżnić można trzy odrębnie komponowane części. Nad ryzalitem neorenesansowy szczyt. Okna w większości prostokątne, część półkoliście zamknięta, wszystkie w opaskach. Przed wejściem taras. Wewnątrz niektóre pomieszczenia zachowały sklepienia kolebkowe z lunetami, oryginalne schody, kasetonowy strop w hallu i kominek.

Obok pałacu znajduje się niewielki park (1,8 ha) założony w II poł. XIX w., prawdopodobnie na miejscu starszego ogrodu. Rosną w nim okazy starych drzew, m.in. dwupienny buk zwyczajny o obwodzie ok. 2 i 5 m. Pierwotny kształt parku został znacznie zniszczony w wyniku m.in. wprowadzenia zabudowę w postaci pawilonów noclegowych.

Zespół pałacowo-parkowy w Sadach Dolnych

Pałac wzniesiono ok. 1780 r. prawdopodobnie na pozostałościach wcześniejszego, XVII-wiecznego dworu. Przebudowano go gruntownie w 1844 r.

Budowla założona na rzucie prostokąta zbliżonego do kwadratu z ryzalitami i wieżą dostawioną przy dłuższej elewacji. Przy szczytowej elewacji znajduje się taras podtrzymujący balkon na piętrze. Najcenniejsza jest fasada frontowa, siedmioosiowa z trójosiowym ryzalitem. Okna prostokątne i półkoliście zamknięte, w opaskach,

elewacje dzielone lizenami. Krawędzie dachu i wieży zakończone pseudoblankami z narożnymi sterczynami o neogotyckim charakterze. Wnętrze przebudowane; część pomieszczeń zachowała sklepienia kolebkowe.

Przy pałacu w XVIII/XIX w. założono rozległy (pow. 13,28 ha) park krajobrazowy, obecnie częściowo rekonstruowany.

Zespół pałacowo-parkowy w Sadach Górnych

Pałac wzniesiony został w 1775 lub 1776 r., przebudowany w późniejszym okresie (1885 r.) w stylach neorenesansowym i neobarokowym. Pałac założony na rozczłonkowanym rzucie z narożnym, ukośnie ustawionym wykuszem, dwukondygnacyjny, nakryty dachami czterospadowymi z ozdobnymi szczytami i lukarnami. Okna w opaskach. Obecnie obiekt w stanie ruiny.

Zespół pałacowo-parkowy w Starych Rochowicach

Jest to budowla późnorenesansowa z początku XVII w., dwukondygnacyjna, przebudowana ok. połowy XVIII w. Założona na rzucie prostokąta z wysuniętym ryzalitem-wieżą o dwóch osiach i kamiennym półkolistym portalem w przyziemiu. Podobny portal znajduje się w elewacji bocznej. Po obu stronach wieży czteroosiowe skrzydła. Nad nimi znajdowały się pierwotnie dwuspadowe dachy, dziś całkowicie zniszczone. Wieża dawniej była przykryta hełmem. Okna umieszczone w opaskach, w przyziemiu z

kamienia. Cześć pomieszczeń zachowała fragmenty sklepień. Elewacje dzielone pasami w tynku, podobnie akcentowane naroża. Obecnie pałac jest w ruinie.

Przy pałacu znajdują się resztki zaniedbanego parku krajobrazowego, założonego w XVIII w. na pow. 2,8 ha.

Obiekty użyteczności publicznej

Ratusz w Bolkowie

Pierwotny budynek ratusza, wzniesiony w końcu XIV w. spłonął w wielkim pożarze miasta w 1632 r. i został odbudowany do 1670 r. W 1827 r. w wyniku przebudowy wg. projektu Hedemanna uzyskał obecny wygląd.

Jest to budowla dwukondygnacyjna z poddaszem użytkowym, założona na rzucie prostokąta, o dziewięciu i sześciu osiach, z trzyosiowym ryzalitem akcentowanym trójkątnym tympanonem. Na I piętrze balkon podtrzymywany kolumnami flankującymi wejście. Łamany dach naczółkowy, okna prostokątne w opaskach. Naroża akcentowane boniowanymi lizenami, podobnie przyziemie. Kondygnacje dzielone gzymsami. W narożu stoi kwadratowa wieża zakończona galerią, wyżej ośmioboczna nastawa z wysokim hełmem z prześwitem.

W przyziemiu pomieszczenia są sklepione.

Obiekty mieszkalne i mieszkalno-gospodarcze

Kamienice podcieniowe w Bolkowie

Przy rynku w Bolkowie usytuowany jest zespół kamienic podcieniowych pochodzących z okresu od XVII do XIX w., charakterystycznych dla miast Dolnego Śląska (np. Jelenia Góra). Są to obiekty dwu- lub trzykondygnacyjne z obszernymi podcieniami, w których usytuowane były kramy handlowe (sprowadycznie zachowały się wejścia). Do podcieni prowadzą wysokie schody wprost z płyty rynkowej.

Wiejskie budynki mieszkalne i mieszkalno-gospodarcze i gospodarcze

We wsiach na terenie gminy (m.in. Wierzchosławice, Stare Rochowice, Lipa, Mysłów, Sady Dolne i Sady Górne, Wolbromek) dość często spotykane są charakterystyczne budynki mieszkalno-gospodarcze pochodzące w ogromnej większości z XIX w.

Są to murowane obiekty wznoszone na rzucie wydłużonego prostokąta, z dwoma kondygnacjami

mieszkalnymi oraz nawet dwoma kondygnacjami wypełniającymi wysokie poddasze. Całość nakryte dwuspadowym dachem, krytym pierwotnie (i bardzo często do dziś) dachówką. W dachu często umieszczane były lukarny. Często stosowano drobne elementy ornamentyki – obramienia okien, drzwi, gzymsy międzykondygnacyjne lub koronujące.

W przybliżeniu w dwóch trzecich długości budynki pełniły funkcje mieszkalne, w jednej trzeciej funkcje gospodarcze.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zgodnie z definicją ustawową (art. 3 pkt 1 i 3) zabytek ruchomy jest: *rzeczą ruchomą, ich częścią lub zespołem, będącym dziełem człowieka lub związanym z jego działalnością i stanowiącym świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.*

Najważniejszymi zbiorami zabytków ruchomych na terenie gminy są wyposażenia i wystrój kościołów oraz płyty nagrobne i nagrobki znajdujące się na cmentarzach usytuowanych w poszczególnych miejscowościach.

W skład wystroju i wyposażenia świątyń wchodzi m.in. polichromie, ołtarze, konfesjonały, paramenty liturgiczne, a także płyty epitafijne właścicieli miejscowych majątków i dobrodziejów kościołów. Na cmentarzach zaś znajdują się nieliczne, zachowane zabytkowe nagrobki i płyty nagrobne wmurowane w ogrodzenia cmentarzy (np. Lipa) lub ściany kościołów.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z definicją ustawową (art. 3 pkt 1 i 4) zabytek archeologiczny jest: *zabytkiem nieruchomym, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytkiem ruchomym, będący tym wytworem.*

W granicach gminy Bolków zlokalizowanych jest 13 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego (wymienionych w pkt. 5.3.), datowanych na okres wczesnego i późnego średniowiecza oraz czasów nowożytnych oraz 61 stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, wymienionych w poniższym zestawieniu.

L.p.	Miejscowość	Obiekt / chronologia	Nr stanowiska
1	Bolków	osada / późne średniowiecze	1/1/83-20
2	Bolków	nieokreślona osada / późne średniowiecze	2/2/83-20
3	Bolków	ślad osadnictwa / neolit	4/8/83-19
4	Bolków	ślad osadnictwa / neolit	5/6/83-19
5	Bolków	znalezisko luźne / neolit	6/7/83-19
6	Gorzanowice	znalezisko luźne / starszy okres epoki brązu	1/2/83-19

7	Kaczorów	śląd osadnictwa / neolit	1/8/84-18
8	Kaczorów	znalezisko luźne / neolit	2/40/84-18
9	Kaczorów	osada / późne średniowiecze (XIV–XV w.)	3/41/84-18
10	Kaczorów	osada / późne średniowiecze (XIV–XV w.)	4/42/84-18
11	Kaczorów	osada / późne średniowiecze (XIV–XV w.)	5/43/84-18
12	Kaczorów	osada / późne średniowiecze (XIV–XV w.)	6/44/84-18
13	Kaczorów	osada / późne średniowiecze (XIV–XV w.)	7/45/84-18
14	Kaczorów	osada / późne średniowiecze (XIV–XV w.)	8/46/84-18
15	Kaczorów	osada / późne średniowiecze (XIV–XV w.)	9/47/84-18
16	Kaczorów	osada / późne średniowiecze (XIV–XV w.)	10/48/84-18
17	Lipa	zamek / XIII–XVIII w.	1/8/82-19
18	Lipa	osada / późne średniowiecze; okres nowożytny	2/8/82-19
19	Lipa	śląd osadnictwa / późne średniowiecze; okres nowożytny	3/10/82-19
20	Mysłów	osada / późne średniowiecze; okres nowożytny	1/2/83-18
21	Mysłów	osada / późne średniowiecze; okres nowożytny	2/3/83-18
22	Płonina	zamek / XIV–XV; pałac / XVI–XVII	1/13/84-19
23	Płonina	śląd osadnictwa / późne średniowiecze; okres nowożytny	2/14/84-19
24	Płonina	grób / ofiara / szkielet człowieka, narzędzia, przedmioty żelazne	1/39/84-19
25	Radzimowice	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX)	3/11/83-18
26	Radzimowice	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX)	4/12/83-18
27	Radzimowice	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX)	5/13/83-18
28	Radzimowice	kopalnia / późne średniowiecze – okres nowożytny (XV–XX)	6/14/83-18
29	Radzimowice	osada / późne średniowiecze – okres nowożytny	8/16/83-18
30	Sady Dolne	nieokreślony obiekt / neolit	1/1/84-20
31	Sady Dolne	nieokreślony obiekt / neolit	2/2/84-20
32	Sady Dolne	nieokreślony obiekt / neolit	3/3/84-20
33	Sady Dolne	nieokreślony obiekt / mezolit	4/4/84-20
34	Sady Dolne	nieokreślony obiekt / mezolit	5/5/84-20
35	Sady Dolne	nieokreślony obiekt / neolit	6/6/84-20
36	Sady Dolne	nieokreślony obiekt / mezolit	7/7/84-20
37	Sady Dolne	nieokreślony obiekt / mezolit	8/8/84-20
38	Sady Dolne	śląd osadnictwa / późne średniowiecze; okres nowożytny	9/9/84-20
39	Stare Rochowice	znalezisko luźne / neolit	1/1/83-19
40	Stare Rochowice	znalezisko luźne / neolit	2/7/83-19
41	Stare Rochowice	znalezisko luźne / wczesne średniowiecze	3/1/83-19
42	Stare Rochowice	znalezisko nieokreślone / średniowiecze	4/3/83-19
43	Stare Rochowice	ślady osadnicze / pradziej, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	5/9/83-19
44	Stare Rochowice	śląd osadniczy / epoka kamienia; punkt osadniczy / pradziej; osada / nowożytność	6/10/83-19
45	Stare Rochowice	śląd osadniczy / epoka kamienia; śląd osadniczy / nowożytność	7/11/83-19
46	Stare Rochowice	punkt osadniczy / nowożytność	8/12/83-19
47	Stare Rochowice	wieś / średniowiecze; śląd osadniczy / średniowiecze (XII–XIII); osada / nowożytność	9/13/83-19

48	Stare Rochowice	punkt osadniczy / nowożytność	10/14/83-19
49	Stare Rochowice	punkt osadniczy / nowożytność	11/15/83-19
50	Wierzchosławice	znalezisko nieokreślone / neolit	1/1/84-19
51	Wierzchosławice	znalezisko nieokreślone / mezolit	2/2/84-19
52	Wierzchosławice	znalezisko nieokreślone / neolit	3/3/84-19
53	Wierzchosławice	znalezisko nieokreślone / neolit	4/4/84-19
54	Wierzchosławice	znalezisko nieokreślone / neolit	5/5/84-19
55	Wierzchosławice	znalezisko nieokreślone / neolit	6/6/84-19
56	Wierzchosławice	śląd osadnictwa / późne średniowiecze; osada / nowożytność	7/7/84-19
57	Wierzchosławice	znalezisko nieokreślone / epoka kamienia	8/8/84-19
58	Wierzchosławice	śląd osadniczy, osada / epoka kamienia, późne średniowiecze (XIII–XV); punkt osadniczy / nowożytność	9/15/84-19
59	Wierzchosławice	ślady osadnictwa / nowożytność	11/9/84-19
60	Wierzchosławice	śląd osadnictwa / nowożytność	12/10/84-19
61	Wierzchosławice	wieś (XII–XIII)	13/11/84-19

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych

Muzeum w Bolkowie powstało na początku XX w. w odbudowanej renesansowej części zamku bolkowskiego z inicjatywy „Bolkowskiego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami”. Na podstawie wykonany 1947 spisu z natury w zbiorach znajdowało się 7888 eksponatach. Nie wiadomo jednak czy były to zbiory własne zamkowego muzeum czy były to także eksponaty zgromadzone jako depozyt składowicy muzealnej.

W latach 50. XX w. Muzeum zamkowe stało się Oddziałem Muzeum Narodowego we Wrocławiu i jako Muzeum Śląskie funkcjonowało do 1977 r. kiedy to stało się oddziałem Muzeum Okręgowego (dziś Muzeum Karkonoskiego) w Jeleniej Górze. Liczebność zbiorów malała z czasem i w momencie przekazania muzeum wynosiła jedynie 119 eksponatów. Ze względu na to, że było one wpisane do inwentarza Muzeum Narodowego we Wrocławiu zostały one wywiezione z Bolkowa na początku lat 80. XX w. Na bolkowskim zamku pozostały jedynie dwie XVI-wieczne armaty.

Obecnie starania Muzeum Karkonoskiego skupiają się na przywróceniu chociażby w części jego dawnej świetności, zabezpieczenie konstrukcji budowli oraz przygotowanie sal wystawowych do wymogów współczesnego muzealnictwa. Zapoczątkowane 1994 r. z funduszy Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, kontynuowane były z pieniędzy pozyskanych przez powstałe 1995 roku Bractwo Rycerskie Zamku Bolków. Od 2008 r. finansowane są one ze środków MKiDN, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Urzędu Gminy Bolków oraz ze środków własnych Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze.

Trwa również odtwarzanie zbiorów muzealnych, jednak jest to proces długotrwały i kosztowny. Na dzisiejszym I piętrze funkcjonuje, stale uzupełniana i aktualizowana, wystawa stała poświęcona budownictwu obronnemu księstwa Świdnicko-Jaworskiego. Natomiast na parterze organizowane są ekspozycje czasowe, na których prezentowane są zarówno wystawy poświęcone sztuce współczesnej, jak i historii zamku i Bolkowa.

Muzeum Zamek Bolków to nie tylko wystawy. Od 1995 roku organizowane są tu wspólnie Bractwem Rycerskim Zamku Bolków i Wolną Kompanią Sarmacką turnieje rycerskie i XVII-wieczne inscenizacje historyczne. Odwiedzający tą szacowną warownię mogą posłuchać muzyki dawnej czy też obejrzeć przedstawienia teatralne.

Od 1997 odbywa się tu, mający już światową renomę, festiwal „Castle Party”, będący jedną z najbardziej rozpoznawalnych wizytówek Dolnego Śląska. Na terenie bolkowskiego zamku kręcono sceny do sagi o Wiedźminie, do filmu *Twierdza Szyfrów* (wg B. Wołoszańskiego, choć akurat zamek bolkowski wystąpił w roli zamku w Szkocji), a także do teledysku zespołu Vader, promującego znakomitą grę o Wiedźminie. Muzeum Zamek Bolków wspólnie z Towarzystwem Miłośników Bolkowa i Bractwem Rycerskim Zamku Bolków wyprodukował pierwszy odcinek filmu poświęconego historii miasta i zamku, który (po uprzednim zamówieniu) można obejrzeć w zamkowych lochach⁵⁴.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

„Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności [...]⁵⁵.

Zgodnie z treścią Konwencji UNESCO, „niematerialne dziedzictwo kulturowe” przejawia się m.in. w następujących działach:

- a) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) sztuki widowiskowe;
- c) zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
- d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
- e) umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym⁵⁶.

Jednym z najważniejszych celów Konwencji UNESCO jest w stosunku do „niematerialnego dziedzictwa kulturowego”, jest jego ochrona, rozumiana jako utrwalenie, zachowanie i przekazanie dziedzictwa następnym pokoleniom, co sprawia, że jest ono wciąż żywe, a jednocześnie może się zmieniać i dostosowywać. Dotyczy to przede wszystkim przekazywania umiejętności oraz wiedzy o jego znaczeniu.

Ochrona skupia się głównie na procesach przekazywania elementów dziedzictwa niematerialnego z pokolenia na pokolenie, a nie na wytwarzaniu konkretnych środków, za pomocą których

⁵⁴ Za: http://www.zamek-bolkow.info.pl/?page_id=222

⁵⁵ Konwencja UNESCO Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. – Dz.U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018; art. 2 ust. 1.

⁵⁶ Konwencja UNESCO..., art. 1, ust. 2.

jest wyrażane (takich jak przedstawienia taneczne, pieśni, instrumenty muzyczne czy rzemiosło). Polega głównie na podtrzymaniu woli zachowania i przekazania tych aspektów dziedzictwa niematerialnego, które są ważne dla następnych pokoleń przez wspólnoty, grupy i jednostki.

Aby dziedzictwo niematerialne wciąż było żywe, musi przede wszystkim pozostać istotne dla danej społeczności, być regularnie praktykowane i przyswajane w jej obrębie i pomiędzy pokoleniami. Działania mające na celu ochronę muszą zatem angażować wspólnoty, grupy, a w niektórych wypadkach także jednostki, które kultywują takie dziedzictwo. Społeczności same muszą brać udział w identyfikowaniu i definiowaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego – to właśnie one decydują o tym, które praktyki stanowią część ich dziedzictwa kulturowego.

Stając się w 2011 roku stroną Konwencji, Polska przyjęła na siebie obowiązek opracowania i wdrożenia krajowego i pełnego systemu stałej i konsekwentnej ochrony, między innymi przez dokumentację zjawisk z zakresu objętego zapisami Konwencji oraz stworzenie zgodnie z zapisami Konwencji, jednego lub kilku spisów dziedzictwa niematerialnego dotyczącego zjawisk z obszaru danego kraju. Realizacją tego zobowiązania jest ustanowienie Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, której prowadzenie zostało powierzone Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa⁵⁷.

Do realizacji działań związanych z badaniem i kultywowaniem dziedzictwa niematerialnego na terenie gminy predystynowane są przede wszystkim Muzeum Zamkowe oraz organizacje pozarządowe, takie jak: Towarzystwo Miłośników Bolkowa czy Bractwo Rycerskie Zamku Bolków.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Ustawowymi formami ochrony zabytków – wymienionymi w art. 7 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* są:

- 1) *wpis do rejestru zabytków;*
 - 1a) *wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;*
- 2) *uznanie za pomnik historii;*
- 3) *utworzenie parku kulturowego;*
- 4) *ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*

Na obszarze gminy Bolków znajdują się zabytki objęte dwoma z ww. form ochrony – wpisem do rejestru zabytków (zabytki nieruchome i zabytki ruchome) oraz ustaleniami ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o warunkach zabudowy.

⁵⁷ Por.: <http://niematerialne.nid.pl/>

Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomości znajdujące się na terenie gminy Bolków

L.p.	Obiekt	Adres	Treść decyzji	Datowanie	Numer decyzji	Data wpisu
1	zespół urbanistyczny miasta Bolków	Bolków	Ośrodek historyczny miasta Bolków z zachowanymi niekompletnie miejskimi murami obronnymi wraz z zamkiem obronnym.	XIII	A/1817/362	25.09.1956
2	Kościół parafialny p.w. św. Jadwigi Śląskiej		Kościół parafialny pw. św. Jadwigi [...] jako budowla gotycka wzniesiona ok. 1300 r., później przebudowana, o dużej wartości architektonicznej. <i>Kościół parafialny p.w. św. Jadwigi w Bolkowie [...] powstał w latach 1248-1252 . Trzynawowy kościół zbudowany z kamienia, nakryty ceramicznym dachem, z wyodrębnionym, prosto zamkniętym prezbiterium i dobudowaną do niego kwadratową wieżą stanowi przykład architektury sakralnej o proveniencji wywodzącej się ze śląskiej oraz czeskiej architektury franciszkańskiej.</i>	XIII	A/1421/76	29.03.1949
3	Teren d. cmentarza (ul. Świerczewskiego [ob. Rycerska]) przy kościele parafialnym	Bolków Pl. Jana Pawła II		1725	155/A/03	6.05.2003
4	Plebania przy kościele parafialnym	Bolków Pl. Jana Pawła II	Budynek plebanii założony na rzucie zbliżonym do prostokąta wzniesiony został w 1725 roku, a przebudowany w 1873 r. Zachowane zostały XVIII-wieczne elementy budynku: bryła, dwa sklepione kolebą pomieszczenia gospodarcze oraz niewielka piwnica w formie tunelu, prowadzącego w kierunku kościoła. [...]	1725	155/A/03	6.05.2003
5	Dawny kościół ewangelicki	ul. Niepodległości 10	Dawny kościół ewangelicki, usytuowany na wschód od centrum miasta wzniesiono w 1855 r. Architekturę obiektu ukształtowano w duchu właściwym dla ewangelickiego budownictwa sakralnego epoki historyzmu. Stylistycznie prezentuje neoromanizm. [...]	1855	A/5915	27.03.2014
6	Kapliczka	ul. Bolka	[...] kapliczka wzniesiona w XVIII w. jest zabytkiem barokowej architektury sakralnej.	XVIII	A/2763/1376	3.09.1965
7	Cmentarz komunalny	ul. Bema	Cmentarz katolicki w Bolkowie założony został pod koniec XIX w. na rzucie prostokąta z krzyżowym układem alei. Układ przestrzenny wraz z drzewostanem zachował się bez większych zmian. Wewnątrz zachowała się kaplica cmentarna oraz szereg nagrobków, wśród których na szczególną uwagę zasługuje zespół żelaznych krzyży z okresu międzywojennego	XIX	A/2736/688/J	6.07.1981
8	Park miejski	ul. Jagiellońska	Park znajduje się na skalistym wzgórzu w pd. wsch. części Bolkowa, zwanym pierwotnie Knieberg. [...] Nowy etap sposobu zagospodarowania wzgórza, a zarazem początek powstania parku miejskiego w Bolkowie, miał miejsce w 1854 roku, kiedy regent Wilhelm, późniejszy król Wilhelm I podarował je miastu w celu urządzenia założenia ogrodowego dla użytku publicznego. Na cześć darczyńcy wzgórze zostało przemianowane na Wzgórze Wilhelma. Przy założeniu parku miejskiego uszanowano i wkomponowano starsze elementy historycznego zagospodarowania wzgórza, takie jak krzyż i ścieżki prowadzące przy ogrodach w stronę centrum miasta, które obsadzono alejami i szpalerami drzew. Wykorzystano też umiejętnie bogatą rzeźbę terenu, prowadząc ścieżki parkowe zgodnie z naturalną konfiguracją wzgórza tak,	XIX / XX	A/1210	4.05.2009

			<p>żeby eksponowały nawisy skalne, wiodąc do kolejnych skalno-ziemnych tarasów widokowych.</p> <p>Na przełomie XIX i XX w. w zasadzie ograniczono się do uzupełnienia nasadzeń drzew pochodzenia rodzimego (dęby, lipy, jesiony, klony, graby, buki), w XX w. na szczyt wzgórza wprowadzono ozdobne krzewy.</p> <p>Park zachował historyczne elementy starszego urządzenia, pierwotny układ ścieżek i sposób zagospodarowania terenu charakterystyczny dla swobodnego, krajobrazowego komponowania założenia parkowego.</p>			
9	Zamek	Bolków	Zamek w Bolkowie, jako budowla warowna wzniesiona z końcem XIII wieku, w obecnej postaci z XVI w. o dużym znaczeniu architektonicznym i historycznym.	XIII	A/2764/80	25.11.1949
10	Mury miejskie	Bolków	Mury wzniesione w XIII w. i rozbudowane w XIV w. stanowią cenny zabytek budownictwa obronnego.	XIII / XIV	A/2640/1075	27.02.1964
11	Ratusz	ul. Rynek 1	Ratusz wzniesiony w XVIII w. jest zabytkiem architektury barokowej.	XVIII	A/2728/1377	3.09.1965
12	Dom mieszkalny	ul. Farbiarska 9	Dom mieszkalny, wzniesiony na początku XIX w., jest zabytkiem klasycystycznej architektury mieszczańskiej.	XIX	A/2729/1378	4.09.1965
13	Dom / magazyn	ul. Jaworska 10	Budynek wzniesiony w pocz. XIX w. Posiada cechy architektury klasycystycznej.	XIX	A/2733/2058	6.06.1972
14	Pałac	ul. Kopernika 1	Pałac wzniesiono w 1795 roku z kamienia na planie prostokąta. W elewacjach zachowały się 2 kamienne portale z datą 1797, opaski okien, gzymsy, pilastry. Wewnątrz sień sklepiona kolebkowo, klatka schodowa, dwoje barokowych drzwi. Budynek jest godnym zachowania przykładem architektury barokowej.	1795	A/2727/916/J	28.12.1988
15	Dom mieszkalny	ul. Robotnicza 6	Budynek mieszkalny wzniesiony w poł. XIX w., przebudowany w latach dwudziestych XX w. Parter murowany, piętro zaś, to szczególnie ciekawy przykład konstrukcji szachulcowej wypełnionej glinobitką. Dach czterospadowy, kryty dachówką. Jest to jeden z ciekawych obiektów architektonicznych znajdujących się w tej części miasta.	XIX	A/2722/1000/J	19.12.1989
16	Dom mieszkalny z apteką	ul. Rycerska 19	Budynek powstał w 1843 r. po pożarze przebudowany w 1864 r. Przybudówka z lat 30-tych XX w.; nosi cechy późnego klasycyzmu; przylega bezpośrednio do murów miejskich; usytuowany w południowej części Starego Miasta. Wolnostojący, połączony wysoko umieszczonym łukiem odporowym z sąsiednim budynkiem, poniżej wąskie przejście w stronę zamku. Murowany z kamienia łamanego i cegły, obustronnie tynkowany, obramienia drzwi wejściowych i okien w wąskich opaskach wyrobionych w tynku. Budynek na rzucie prostokąta poszerzony od północy o prostokątną przybudówkę, tworząc razem literę „L”. [...]	1843	A/2723/1261/J	13.05.1996
17	Dom podcieniowy	ul. Rynek 2	Dom mieszkalny jest zabytkiem architektury mieszczańskiej śląskiej.	XVIII	A/2730/1379	4.09.1965
18	Dom podcieniowy	ul. Rynek 3	Dom mieszkalny jest zabytkiem architektury mieszczańskiej śląskiej.	XVIII	A/2731/1380	4.09.1965

19	Domy podcieniowe	ul. Rynek 4, 5, 6	Kamieniczki wzniesione w XVII w. są zabytkami barokowej architektury mieszczańskiej.	XVII	A/2732/1381	2.09.1965
20	Dom mieszkalny	ul. Rynek 21, 22	Budynki wzniesione w XVIII w., w XIX w. przebudowane. Posiadają częściowo zachowany pierwotny układ wnętrza. Stanowią zabytki mieszczańskiej architektury barokowej.	XVIII	A/2735/2059	6.06.1972
21	Dom mieszkalny	ul. Rynek 24	Budynek wzniesiony w XVIII w., w XIX w. przebudowany. Posiada częściowo zachowany pierwotny układ wnętrza. Stanowi zabytek mieszczańskiej architektury barokowej.	XVIII	A/2734/2060	6.06.1972
22	Kościół filialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	Jastrowiec	Kościół [...] uznaje się za zabytek ze względu na duże wartości artystyczne i historyczne.	XIV / XVIII	A/1897/901	27.07.1961
23	Cmentarz przykościelny	Jastrowiec	Cmentarz zabytkowy przy kościele filialnym, katolicki, założony około 1500 roku, czynny, na planie owalu otoczony murem z bramą od pd. Stare nagrobki na murze kościoła i w części zachodniej cmentarza. 3 płyty z XVII i XVIII w., 3 z 1 poł. XIX w. ok. 20 z 2 poł. XIX w. i 1 poł. XX w.	ok. 1500	A/1898/994/J	8.12.1989
24	Zespół pałacowy	Jastrowiec	– pałac z oficyną Zespół pałacowy wzniesiony w XVIII w. Na przełomie XIX i XX w. przebudowany. Należy do cenniejszych zabytków architektury śląskiej.	XVIII	A/2932/2067	6.06.1972
25	Park	Jastrowiec	Park w Jastrowcu należy do założenia typu przypałacowego, krajobrazowego z pozostałościami założenia wcześniejszego barokowego. Charakteryzuje się dużymi walorami estetycznymi i krajobrazowymi.	XVIII	A/2934/629/J	2.04.1980
26	Zespół budynków folwarcznych (przy zespole pałacowym nr 3)	Jastrowiec	Zespół budynków folwarcznych w zespole pałacowo-folwarczno-parkowym: – budynek mieszkalny z wozownią (budynek bramny zach.) – oficyna mieszkalna w zachodniej pierzei przy bramie głównej – budynek mieszkalny (budynek bramny wschodni) – budynek mieszkalno-gospodarczy (wschodnia pierzeja przy bramie) – budynek gospodarczy (wschodnia pierzeja przy bramie) – dawna wozownia (ob. magazyn; w zachodniej pierzei czworoboku folwarczno-parkowego) – oficyna mieszkalna (dwojak; w zachodniej pierzei czworoboku folwarczno-parkowego) – budynek gospodarczy z dwiema skrajnymi oficynami mieszkalnymi (w północnej pierzei czworoboku folwarczno-parkowego) – stodoła (we wschodniej pierzei czworoboku folwarczno-parkowego) – obora (ob. wytwórnia wód mineralnych; w południowej pierzei czworoboku folwarczno-parkowego) – oficyna mieszkalna (w południowej pierzei czworoboku folwarczno-parkowego)	2 poł. XIX	A/2933/1214/J	23.06.1995
27	Kościół pomocniczy pw. bł. Karoliny Kózkówny, [d. pw. św. Mikołaja]	Kaczorów	[Dawny] kościół parafialny z XIV/XVIII w. uznaje się za zabytek ze względu na duże wartości artystyczne i historyczne.	XIV / XVIII	A/1965/902	27.07.1961
28	Cmentarz przykościelny [przy ob. kościele pomocniczym pw. bł. Karoliny Kózkówny]	Kaczorów	Zabytkowy cmentarz, przykościelny, katolicki, zał. w XV w. na planie wieloboku, otoczony murem, nieużytkowany, groby orientowane z 2 poł. XIX i 1 poł. XX w. W [dawnym] kościele św. Mikołaja i na murze epitafia z XVII i XVIII w.	XV	A/1967/1012/J	30.01.1990
29	Cmentarz ewangelicki	Kaczorów	Zabytkowy cmentarz ewangelicki zał. 2 poł. XIX w., nieczynny na planie wydłużonego prostokąta, podzielony dwiema prostymi alejami	2 poł. XIX	A/1966/1011/J	30.01.1990

			lipowymi, około 100 fragmentów nagrobków z 2 poł XIX w. i 1 poł. XX w. Drzewostan stanowią lipy i świerki w stanie dobrym.			
30	Pałac [ob. szkoła]	Kaczorów, pl. Pollaka 14	Renesansowy pałac wzniesiony w 1561 r., którego przebudowa nastąpiła w 1804 i 1892 r. Jest on murowany 2-kondygnacyjny, na planie prostokąta o rozczłonkowanej bryle wzbogaconej przez ryzality wieżę-alkierz oraz dobudowaną oszkloną werandę. Przykryty dachem mansardowym. Zachowane ozdobne obramienia okien, dwa portale z herbowymi kartuszami oraz konsole kute w piaskowcu. Wewnątrz dobrze zachowane sklepienia krzyżowe oraz stolarka drzwi i klatki schodowej.	1561	A/2980/1060/J	3.12.1990
31	Park	Kaczorów, pl. Pollaka 14	Park w Kaczorowie, otaczający od południa założenie pałacowe, należy do parków typu krajobrazowego, charakteryzującego się swobodną kompozycją. Powstał w 2 poł. XIX w. Posiada zachowane egzemplarze rzadkich i starych drzew.	2 poł. XIX	A/2979/525/J	15.06.1979
32	Kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła	Lipa	Kościół parafialny pw. Św. Piotra i Pawła uznaje się za zabytek ze względu na duże wartości artystyczne i historyczne.	XIV / XVI	A/2004/821	19.12.1960
33	Cmentarz przykościelny	Lipa	Cmentarz zabytkowy, katolicki, przy kościele parafialnym, założony w XV w., nieczynny, na planie owalu, otoczony murem z bramami. Na murze zachodnim i wieży płyty nagrobne XV–XVII (11 obiektów). Drzewostan stanowią 2 tuje i 6 lip w stanie dobrym.	XV	A/2005/993/J	8.12.1989
31	Zespół pałacowy	Lipa Dolna 10	Zespół pałacowy: – pałac [ob. dom mieszkalny] Pałac wzniesiony w XVI wieku, przebudowany w końcu XIX wieku, zachowały się renesansowy bogato dekorowany portal i kamienne obramienia okien – park pałacowy Przypałacowy park w Lipie Dolnej powstał w latach 50-tych XVIII w. jako barokowy ogród ozdobny, następnie w latach 70-tych XIX w., poszerzono go o część krajobrazową o swobodnej kompozycji. Charakteryzuje się bogatym zestawem roślinnym z egzemplarzami drzew o charakterze pomnikowym.	XVI, XIX XVIII	A/3057/918/J A/3056/631/J	18.07.1988 4.04.1980
32	Zespół zamkowy	Lipa Górna	Zespół zamkowy: – ruiny zamku Ruiny zamku z XIII/XVII wieku uznaje się za zabytek ze względu na duże wartości artystyczne i historyczne. – budynek przedzamcza Ruiny budynku przedzamcza z XIV/XVII wieku uznaje się za zabytek ze względu na duże wartości artystyczne i historyczne. – park Park w Lipie Górnej, powstały w pocz. XX w. jest założeniem typu krajobrazowego przy dużym wykorzystaniu naturalnego ukształtowania terenu i drzewostanu. Charakteryzuje się swobodną, malowniczą kompozycją.	XIII / XVII XIV / XVII pocz. XX	A/3053/751 A/3054/778 A/3055/630/J	26.09.1960 7.10.1960 2.04.1980
33	Willi z parkiem	Lipa Średnia 23 (21)	Niewielka willa wzniesiona w 1925 roku o interesującej architekturze, otoczona niewielkim parkiem. Od strony parku nad wejściem 2 kartusze herbowe, kamienny balkon. Od frontu ganek wsparty na dwóch filarach z piaskowca. Na cokołach filarów wmontowano herby Świnków i drugi nieczytelny, u góry dwa kartusze herbowe z	1925	A/3058/917/J	29.08.1988

			datą 1928. Częściowo zachowała się stolarka okien 1 drzwi wejściowych.			
34	Kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela	Mysłów	Kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela uznaje się za zabytek ze względu na duże wartości artystyczne i historyczne.		A/2059/908	27.07.1961
35	Cmentarz przykościelny (d. ewangelicki)	Mysłów	Cmentarz zabytkowy, katolickie, d. ewangelicki, przykościelny, nieczynny, założony w XIV w. na planie owalu zbliżonego do koła otoczony murem z bramkami. Założenie cmentarne z kościołem stanowi interesujący element architektury wsi.	XIV	A/2060/995/J	8.12.1989
36	Pałac	Mysłów 51	Pałac zbudowany ok. 1700 r.; rozbudowany w XVIII i 2 poł. XIX w.; murowany (cegła / kamień); 2-kondygnacyjny; z wysokim podpiwniczeniem i mieszkalnym poddaszem; bryła silnie zróżnicowana przez wysunięte ryzalitowo części boczne, przybudówki, werandy, tarasy, wachlarzowe schody przy fasadzie, różne kształty otworów okiennych, boniowanie, neorenesansowy szczyt itp. Dach wielospadowy, kryty dachówką z facjatami i mansardami. Wewnątrz zachowane sklepienie kolebkowe z lunetami, stropy kasetonowe; część stolarki okiennej i drzwiowej. Ze względu na reprezentacyjność budowli pałac podlega ochronie [...]	1700	A/3114/1098/J	31.01.1992
36	Park przypałacowy	Mysłów	Park krajobrazowy, ciekawie położony w rozwidleniu strumieni, powstał w drugiej połowie XIX w. Skomponowany dwupoziomowo (obniżenie terenu przechodzi w rozległą łąkę) znakomicie uzupełnia architekturę pałacu.	2 poł. XIX	A/3113/864/J	4.02.1984
37	Dawny cmentarz ewangelicki	Płonina	Dawny cmentarz ewangelicki znajduje się na północny zachód od siedliska wsi, u podnóża góry Osetnik. Położony jest na wzniesieniu, wyznaczającym naturalną granicę założenia. Od północy dodatkową granicę stanowi polna droga, od południa, wschodu i zachodu - pola i łąki. Pierwsze pochówki na ewangelickim cmentarzu miały miejsce w połowie XVIII w. W centrum założenia w latach 1824–1827 wzniesiono kaplicę cmentarną. Cmentarz został zamknięty w latach 50. XX wieku. Jest to założenie na planie zbliżonym do prostokąta, o regularnym układzie, którego granice obsadzone zostały szpalerem wysokich drzew. Wzdłuż północnej granicy założenia poprowadzona została aleja lipowa. Pierwotnie na terenie cmentarza wytyczone były alejki i kwatery oraz - w centralnej części i wokół kaplicy - znajdowały się pojedyncze nagrobki i grobowce rodzinne, nakryte kamiennymi i granitowymi płytami. Obecnie zachowała się niewielka liczba płyt nagrobnych i kamiennych detali, porośniętych mchem i samosiewami. Najstarsze zachowane fragmenty nagrobków pochodzą z początku XX wieku. Cmentarz po zamknięciu w poł. XX. wieku nie został zabezpieczony. Pierwotne granice założenia i kompozycja, mimo stanu zachowania, są nadal czytelne.	XVIII – XX	A/6028	25.11.2016
38	Ruiny kaplicy cmentarnej	Płonina	Kaplica cmentarna zachowana jest w ruinie. Pierwotnie był to budynek jednonawowy, założony na planie prostokąta, nakryty dachem naczółkowym, murowany z kamienia łamanego i otynkowany. Główne wejście usytuowane w elewacji	1824–1827	A/6028	25.11.2016

			zachodniej, zamknięte lukiem pełnym, ujęte kamiennym portalem ze zwornikiem, na którym widniała data zakończenia budowy świątyni - 1827 rok. W bocznych elewacjach przeparto wysokie wnęki okienne zamknięte lukiem półpełnym. Parapety wyłożone zostały ceramiczną karpówką. Obecnie zachowały się wyłącznie ściany obwodowe do wysokości gzymsu, a wejście główne pozbawione zostało kamiennego portalu. W ścianach szczytowych widoczne są fragmenty belek więźby dachowej. Niezabezpieczone wewnątrz porośnięte jest samosiewami oraz niższą roślinnością, leżą w nim pozostałości zawalanej więźby dachowej.			
39	Zamek i wieża [ruina]	Płonina	Trwałą ruinę zamku z wieżą z XVI w. uznaje się za zabytek ze względu na duże wartości artystyczne i historyczne.	XIV – XV	A/3231/962	13.11.1961
39	Budynek bramny z przepustem	Płonina	Założenie zamkowo-pałacowe z parkiem w Płoninie usytuowane jest na północ od zabudowy wsi na stromym skalistym wzgórzu Wilczej Góry. Budynek bramny z przepustem znajduje się w północnej części założenia i przylega do jego murów oporowych. Umożliwiał komunikację między dziedzińcem zewnętrznym pałacu a dziedzińcem folwarcznym, ponad drogą Bolków-Stare Rochowice. Przepust wzniesiono prawdopodobnie w okresie rozbudowy zespołu w 1545 r., kiedy to u stop zamku rodzina von Zeidlitz wybudowała renesansowy pałac. Budynek na przepuście wzniesiono prawdopodobnie ok. połowy XVIII w., przez rod von Czettritz, następnie przebudowano w XIX w. Przepust jest budowlą murowaną z kamienia na zaprawie wapienno-piaskowej o trójprzęsłowej konstrukcji z szerszym, centralnym przęsłem ujętym dwoma bocznymi. Został on nadbudowany jednokondygnacyjnym, jednoprzestrzennym budynkiem bramnym, murowanym z kamienia, o zwartej bryle nakrytej dachem płaskim. Elewacje budynku artykułują wąskie otwory pod okapem, w elewacji południowej – trzy prostokątne otwory okienne z ceglanyimi węgarami i nadprożami oraz kamiennymi parapetami, w elewacjach wschodniej i zachodniej- otwory bramne zamknięte lukiem odcinkowym. Ściany pierwotnie wierczył profilowany, lekko wyładowany gzyms podokapowy, naroża akcentowały wykonane w tynku lizeny, otwory okienne oprawiały uszakowe opaski z kluczem obecnie nie zachowane. Obiekt pomimo złego stanu zachowania posiada podstawowe wyznaczniki stylu i walor autentyczności; harmonijne proporcje oraz staranność w opracowaniu kamiennego lica ścian.	1545	A/5938	16.09.2014
39	Pałac na podzamczu	Płonina	Pałac wzniesiono w 1545 r., gruntownie przebudowano w 1843 r. w stylu neorenesansu. Obiekt jest zabytkiem architektury XIX wiecznej ze śladami pierwotnego założenia renesansowego.	1545–1546	A/3232/2079	6.06.1972
39	Park	Płonina	Park w Płoninie jest założeniem typu krajobrazowego powstałym ok. 1850 r. i przy końcu XIX w. w znacznym stopniu wykorzystując naturalne ukształtowanie terenu. Jest parkiem przypałacowym o swobodnej kompozycji.	XIX	A/3233/632/J	4.04.1980
40	Pałac	Sady Dolne 25a	Pałac został wzniesiony w połowie XIX w. Obiekt zbudowano na planie prostokąta z wieżą i	poł. XIX	A/3382/905/J	14.08.1987

			portykiem, zdobiony kamiennym fryzem, u góry zwieńczony blankowaniem. Pałac otoczony jest XVIII wiecznym parkiem.			
40	Park	Sady Dolne 25a	Jest to rozległy park krajobrazowy. Centralną część jego kompozycji stanowi malownicza polana widokowa na stoku wzniesienia, przecięta drogą spacerową. Niewielkie (stosunkowo) rozmiary ogrodu, jego w miarę regularny plan, powiązanie kompozycyjne z pałacem, kształt fontanny i wiek drzew datuje powstanie parku na koniec XVIII w.	k. XVIII	A/3383/861/J	4.02.1985
41	Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP [d. św. Mikołaja]	Sady Górne	Kościół parafialny pw. św. Mikołaja, wzniesiony w XIV w., gotycki, posiada bardzo liczne epitafia (19 sztuk).	XIV	A/2122/1952	14.03.1969
42	Cmentarz przykościelny	Sady Górne	Cmentarz zabytkowy, parafialny, katolicki, nieczynny, założony w XIV w. na planie nieco wydłużonego owalu, otoczony murem z bramą. W kościele zespół 18 płyt figuralnych rodziny von Tschirncaus. Położony na skraju wsi stanowi ciekawy element architektoniczny w otoczeniu.	XIV	A/2123/992/J	8.12.1989
43	Dwór	Sady Górne 116	Dwór wybudowany w 1775 r., przebudowany w 1883 r. Zbudowany na regularnym prostokątnym planie. Elewacje posiadają bogatą dekorację o formach historyzujących (sterczyny, gzymsy, lizeny). Wewnątrz zachowana późnobarokowa balustrada schodów, stolarka drzwi oraz część sklepień.	1775, 1883	A/3384/660/J	3.10.1980
44	Kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela	Stare Rochowice	Kościół parafialny z XV/XVIII w. pw. św. Jana Chrzciciela uznaje się za zabytek ze względu na duże wartości artystyczne i historyczne.	XV – XVIII	A/1972/826	23.12.1960
45	Cmentarz przykościelny	Stare Rochowice	Cmentarz zabytkowy, przykościelny, katolicki – założony w XV w. na planie owalu, otoczony murem z bramkami, 1 płyta nagrobna z 1546 r., 3 z 2 poł. XIX w., figura Chrystusa ok. 1900 r., kaplica cmentarna od pn. [...]	XV	A/1973/996/J	8.12.1989
46	Plebania [ob. dom mieszkalny]	Stare Rochowice	Budynek dawnej plebanii wzniesiono w XIX w. Jest on zabytkiem architektury noszącym cechy klasycystyczne.	XIX	A/3385/2086	6.06.1972
47	Pałac [ob. ruina]	Stare Rochowice 36	Pałac barokowy z XVIII w. uznaje się za zabytek ze względu na duże wartości artystyczne i historyczne.	2 poł. XVIII	A/3386/781	8.10.1960
48	Kościół filialny pw. św. Mikołaja	Świny	Kościół filialny z XIV/XVIII w. pw. św. Mikołaja uznaje się za zabytek ze względu na duże wartości artystyczne i historyczne.	XIV – XVIII	A/1974//825	23.12.1960
49	Cmentarz przykościelny	Świny	Cmentarz zabytkowy, katolicki, przykościelny, nieczynny, założony w XIV w. na planie wieloboku otoczony murem z bramką od pd. Przy wejściu na cmentarz pomnik poległych w I wojnie światowej. Nagrobki z XVIII i XIX w. bardzo zniszczone. [...]	XIV – XIX	A/1975/996/J	8.12.1989
50	Ruiny zamku	Świny	[Zamek] Wyjątkowej wartości obiekt zabytkowy (gotyk z renesansową przebudową na założeniu romańskim) świadczący o panowaniu Piastów na Śląsku.	XIII – XIV, XV, 1620	A/3387/345	13.11.1956
51	D. cmentarz ewangelicki	Wierzchosławice	Cmentarz zabytkowy, parafialny, przykościelny, założony w poł. XIX w., dawnej ewangelicki, obecnie katolicki, czynny, na planie prostokąta wydłużonego poprzecznie do osi kościoła, otoczony murem z grobowcami przy ogrodzeniu z 2 poł. XIX w. (Carla Wenzela) oraz 1 poł. XX w., elementy krat żeliwnych. Drzewostan stanowią lipy z dwiema symetrycznymi alejami i szpalerem obrzeżnym oraz aleją poprzeczną. U nasad alei bramy.	poł. XIX	A/2153/991/J	8.12.1989

52	Kościół filialny pw. św. Barbary	Wolbromek	Kościół filialny pw. św. Barbary jest zabytkiem architektury sakralnej na Śląsku.	ok. 1500	A/2096/1473	13.01.1966
53	Cmentarz przykościelny	Wolbromek	Zabytkowy cmentarz katolicki, przykościelny, nieczynny, założony ok. 1500 na planie owalu otoczony murem z kilkoma furtkami. Pozostałości nagrobków przy zach. stronie muru z 2 poł. XIX w. i 1 poł. XX w. [...]	ok. 1500	A/2097/997/J	8.12.1989

Zabytki wpisane do rejestru zabytków archeologicznych znajdujące się na terenie gminy Bolków

L.p.	Obiekt	Adres	Datowanie	Numer decyzji	Data wpisu
1	Osada	Świny, stan. 1	Wczesne średniowiecze (VIII – XV w. ?)	Arch/460/69	10.08.1969
2	Osada	Świny, stan. 2	Późne średniowiecze (XIV–XV w.)	79/1048/Arch/83	3.02.1983
3	Osada	Świny, stan. 3	Późne średniowiecze	80/1049/Arch/83	3.02.1983
4	Osada	Wolbromek, stan. 1	Późne średniowiecze	72/1041/Arch/82	31.12.1982
5	Osada	Wolbromek, stan. 2	Późne średniowiecze	73/1042/Arch/82	31.12.1982
6	Osada	Wolbromek, stan. 3	Późne średniowiecze (XIV–XV w.)	74/1043/Arch/82	31.12.1982
7	Osada	Wolbromek, stan. 4	Późne średniowiecze (XIV–XV w.)	75/1044/Arch/82	31.12.1982
8	Osada	Wolbromek, stan. 5	Późne średniowiecze (XIV–XV w.)	76/1045/Arch/82	31.12.1982
9	Osada	Wolbromek, stan. 6	Późne średniowiecze	77/1046/Arch/82	31.12.1982
10	Osada	Wolbromek, stan. 71	Późne średniowiecze	78/1047/Arch/82	31.12.1982
11	Osada	Bolków, stan. 4	Późne średniowiecze (XIV–XV w.)	81/1050/Arch/83	3.02.1983
12	Osada	Bolków, stan. 5	Późne średniowiecze (XIV–XV w.)	82/1051/Arch/83	3.02.1983
13	Stara basteja	Bolków, stan. 9	Średniowiecze	Arch/462/69	10.08.1969

Zabytki wpisane do rejestru zabytków ruchomych znajdujące się na terenie gminy Bolków

L.p.	Obiekt	Adres	Treść decyzji / zakres ochrony	Datowanie	Numer decyzji	Data wpisu
1	Zabytkowe elementy wystroju i wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Jadwigi Śląskiej	Bolków, pl. Jana Pawła II 1	31 elementów wystroju i wyposażenia świątyni	XVII–XX	1336/B/06/1-31	2.02.2006
2	Elementy wyposażenia zabytkowej kapliczki	Bolków, ul. Bolka	2 rzeźby stanowiące wyposażenia kapliczki	XVIII–XIX	B/2210/1-2	28.05.2012
3	Wyposażenie kościoła filialnego pw. św. Mikołaja	Kaczorów	17 elementów wystroju i wyposażenia świątyni	XVIII–XX	1339/B/06/1-35	6.02.2006
4	Wyposażenie dawnego pałacu, obecnie Szkoła Podstawowa	Kaczorów	Cztery tablice herbowe, datowane na XVI w. i XIX w., znajdujące się na elewacji oraz w holu dawnego pałacu	XVI i XIX	B/2549/1-4	07.12.2016
5	Kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła	Lipa	Gotycki tryptyk malarsko-rzeźbiarski w kościele	1503	607/564/JG/R	04.01.1984
6	Kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła	Lipa	Wyposażenie kościoła parafialnego	od XV w. do XX w.	608/578/1-41/JG/R	08.12.1989
4	Wyposażenie kościoła parafialnego pw. Narodzenia NMP	Sady Dolne	29 elementów wystroju i wyposażenia świątyni	XVI–XIX	611/589/1-29/JG/R	21.04.1990
5	Wyposażenie kościoła parafialnego pw. Narodzenia NMP	Sady Górne	5 elementów wystroju i wyposażenia świątyni	XVI–XIX	B/2305/1-5	23.07.2013
6	Wyposażenie kościoła	Stare Rochowice	26 elementów wystroju i wyposażenia	XVI–XIX	1337/B/06/1-26	2.02.2006

	filialnego pw. św. Jana Chrzciciela		świątyni			
7	Wyposażenie kościoła filialnego pw. św. Mikołaja	Świny	21 elementów wystroju i wyposażenia świątyni	XVI–XX	610/583/1-21/JG/R	7.02.1990
8	Wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Józefa	Wierzchosławice	8 elementów wystroju i wyposażenia świątyni	XVIII–XX	606/525/1-8/JG/R	30.10.1981
9	Wyposażenie kościoła filialnego pw. św. Barbary	Wolbromek	9 elementów wystroju i wyposażenia świątyni	XVI–XIX	609/577/1-9/JG/R	6.12.1989
10	Wyposażenie kościoła filialnego pw. św. Barbary	Wolbromek	15 elementów wystroju i wyposażenia świątyni	XVI–XIX	1338/B/06/1-15	2.02.2006
11	Wyposażenie dawnego pałacu, obecnie Szkoła Podstawowa	Kaczorów	Cztery tablice herbowe, datowane na XVI w. i XIX w., znajdujące się na elewacji oraz w holu dawnego pałacu	XVI i XIX	B/2549/1-4	07.12.2016

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

W Gminnej Ewidencji Zabytków, zgodnie z przepisami art. 22 ust. 5 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, powinny być ujęte:

- 1) *zabytki nieruchome wpisane do rejestru;*
- 2) *inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;*
- 3) *inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.*

Aktem prawnym regulującym kwestię prowadzenia gminnej ewidencji zabytków jest *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem*. W 2019 weszła w życie nowelizacja części przepisów ww. rozporządzenia⁵⁸. Mają one zasadniczy wpływ na sposób prowadzenia gminnej ewidencji zabytków – usuwając wątpliwości natury konstytucyjnej wyrażane m.in. przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Nowe przepisy spowodują – dla władz gmin prowadzących gminne ewidencje zabytków – konieczność wykonywania obowiązków o charakterze informacyjnym. Szczegółowe przepisy znalazły się w § 18b:

- § 18b. 1. O zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty, wójt (burmistrz, prezydent miasta) zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem.*
- 2. Zawiadomienia o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych lub nieruchomością o nieuregulowanym stanie prawnym do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej takiego zabytku, o zamiarze wyłączenia karty*

⁵⁸ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2019.1886).

adresowej takiego zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej.

3. *Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków.*
4. *Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.*
5. *Do zawiadomienia o włączeniu karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków lub o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku dołącza się odpowiednio potwierdzoną kopię karty adresowej zabytku albo nowej karty adresowej zabytku.*

Zmianie uległ także wzór karty adresowej zabytku wpisanego do Gminnej Ewidencji Zabytków. Najbardziej znaczące jest wprowadzenie dwóch nowych pozycji: 8. *Historia, opis i wartości* oraz 9. *Stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji*. W wyniku tych zmian konieczne będzie określenie wartości zabytku uzasadniających sporządzenie karty adresowej GEZ oraz włączenie jej do gminnej ewidencji zabytków, a także określenie najpilniejszych postulatów konserwatorskich wobec tego zabytku.

Co istotne, zgodnie z nowelizacją ww. rozporządzenia karty adresowe znajdujące się obecnie w gminnej ewidencji zabytków nie będą musiały być aktualizowane.

W dniu 14 stycznia 2008 r. wydane zostało *Zarządzenie nr 13/2008 Burmistrza Bolkowa w sprawie założenia gminnej ewidencji zabytków dla gminy Bolków*. Na jego podstawie opracowana została lista obiektów zabytkowych licząca 500 pozycji, która została następnie opublikowana na stronie internetowej Urzędu jako „Gminna ewidencja zabytków nieruchomości”⁵⁹.

Zgodnie z cytowaną wyżej treścią przepisu art. 22 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami: 5. *W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:*

- 1) *zabytki nieruchome wpisane do rejestru;*
- 2) *inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;*
- 3) *inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.*

W przywołanym spisie stanowiącym „Gminną ewidencję zabytków nieruchomości” Gminy Bolków nie były ujęte obiekty wymienione w ust. 5 pkt 1 przywołanego przepisu, tj. zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, a także w części inne zabytki nieruchome

⁵⁹ Por.: <https://umbolkow.bip.net.pl/?c=423>

wymienione w zestawieniu zabytków nieruchomości publikowanym przez Dolnośląski Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków⁶⁰.

W trakcie prac nad *Programem opieki nad zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024*, przeprowadzona została – oparta na pracach terenowych – kompleksowa weryfikacja „Gminnej ewidencji zabytków nieruchomości” Gminy Bolków i ujednoczenie jej z zestawieniem zabytków nieruchomości publikowanym przez Dolnośląski Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków.

W efekcie tych prac sporządzona została lista licząca 734 pozycje. Znalazły się na niej wszystkie obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków z obszaru gminy Bolków oraz obszary i obiekty zabytkowe opisane w art. 22 ust. 5 pkt 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami proponowane do wprowadzenia do gminnej ewidencji zabytków Gminy Bolków.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla Gminy Bolków są przede wszystkim obszary i obiekty wpisane do rejestru zabytków, uznane w ten sposób za zabytki o najwyższych wartościach historycznych, artystycznych i naukowych.

Do najważniejszych zabytków zaliczyć należy zamki w Bolkowie i Świnach, należące do grupy najważniejszych średniowiecznych obiektów fortyfikacyjnych Dolnego Śląska. Ich znaczenie zostało podkreślone postulatem tworzenia parku kulturowego: *Założenie krajobrazowe zamków Bolków – Świny*, zawartym w planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego.

Bardzo ważną grupą obiektów, w szczególności dla krajobrazu kulturowego terenów gminy, są obiekty sakralnych znajdujące się prawie w każdej miejscowości na terenie gminy. Stanowią one bardzo istotne dominanty krajobrazowe, czytelne w panoramach poszczególnych miejscowości.

Kolejną ważną grupą obiektów zabytkowych, determinującą rozwój przestrzenny układów ruralistycznych są zespoły pałacowo-parkowe wraz z założeniami zabudowy folwarcznej. W większości są to dziś obiekty nieużytkowane lub znajdujące się w stanie ruiny, z najczęściej zaniedbanymi i zdegradowanymi założeniami parkowymi. Zabudowa folwarczna jaka pierwotnie towarzyszyła obiektom rezydencjalnym w znacznym stopniu znajduje dziś w stanie ruiny lub jest sukcesywnie wyburzana (np. stodoły w folwarku przy ul. Kopernika w Bolkowie czy zabudowa przy pałacu w Lipie [nr 10]).

Bardzo istotną, choć często marginalizowaną grupą, a mającą podstawowy wpływ na kształt przestrzenny i krajobrazowy miejscowości na terenie gminy jest zabudowa mieszkaniowa, mieszkaniowo-gospodarcza i gospodarcza (dwie ostatnie kategorie są szczególnie istotne dla terenów wiejskich). Do tej grupy należą przede wszystkim kamieniczki mieszczkańskie usytuowane na terenie Starego Miasta w Bolkowie, w szczególności bardzo charakterystyczne dla terenów Dolne Śląska, kamienice podcieniowe.

Do ważnej grupy obiektów istotnych dla zachowania unikalnego krajobrazu ruralistycznego na terenie gminy Bolków należy zaliczyć bardzo charakterystyczne obiekty mieszkalno-gospodarcze – duże murowane budynki wznoszone na rzucie wydłużonego prostokąta, z dwoma kondygnacjami mieszkalnymi i jednym lub dwoma kondygnacjami poddasza. Większa część

⁶⁰ Por.: <https://wosoz.ibip.wroc.pl/public/?id=92695> – wykazy zabytków dla powiatu jaworskiego.

budynku miała przeznaczenie mieszkalne, mniejsza część była wykorzystywana na potrzeby gospodarcze.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy.

Analiza szans i zagrożeń

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • znaczna liczba obiektów zabytkowych, w tym obiekty o znaczeniu krajowym i regionalnym • wysoka jakość krajobrazu kulturowego gminy • zrewitalizowana przestrzeń Rynku • duży potencjał dla rozwoju funkcji turystycznych w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego • duży potencjał Muzeum Zamkowego (oddziału Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze) – infrastruktura • dogodna dostępność komunikacyjna – trasy S3 i S5 	<ul style="list-style-type: none"> • zły stan techniczny sporej liczby budynków mieszkalnych (brak bieżących remontów i prac konserwatorskich) • trudny dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania opieki nad zabytkami dla prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych • niska świadomość społeczna lokalnych walorów środowiska kulturowego • niezbyt dobrze rozwinięta infrastruktura okółoturystyczna • zbyt mała wiedza turystów o walorach turystycznych i kulturowych miasta • niedostateczna promocja walorów kulturowych miasta
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój funkcji turystycznych i krajoznawczych w oparciu o obiekty zabytkowe i walory krajobrazowe • współpraca regionalna i międzynarodowa w zakresie dobrych praktyk ochrony, kształtowania i wykorzystania dziedzictwa kultury • wdrożenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obszarów i obiektów zabytkowych • popularyzacja wiedzy o walorach kulturowych miasta wśród społeczności lokalnej i potencjalnych turystów • rozwój i wspieranie inicjatyw zmierzających do poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych • aktywne pozyskiwanie środków zewnętrznych – krajowych i funduszy Unii Europejskiej na przedsięwzięcia związane z zabytkami • wzrost zaangażowania lokalnej społeczności w opiekę nad zabytkami • wspieranie aktywności organizacji pozarządowych działających na rzecz dziedzictwa kulturowego • podejmowanie działań na rzecz włączenia dziedzictwa kulturowego w budowanie tożsamości społeczności lokalnej 	<ul style="list-style-type: none"> • „peryferyjne” położenie Bolkowa w stosunku do dużych ośrodków miejskich Dolnego Śląska; • brak funduszy na właściwe utrzymanie i konserwację zabytków • pogarszanie stanu zachowania obiektów zabytkowych w przypadku braku bieżących prac remontowych i konserwatorskich • rozwój form zabudowy dysharmonizujący z krajobrazem kulturowym gminy • zastępowanie starej zabudowy lub uzupełnianie jej nowymi obiektami o obcych dla regionu formach architektonicznych • budowa nowych elementów, „obcych” w krajobrazie kulturowym miasta, np. maszty i stacje bazowe telefonii komórkowej, obiekty handlowe wielkopowierzchniowe, nośniki reklamowe itp. • brak społecznego zrozumienia i szacunku dla walorów środowiska kulturowego

7. Założenia programowe

Realizacja *Programu opieki nad zabytkami gminy Bolków na lata 2021–2024* będzie się odbywać w oparciu o trzy priorytety:

- I. Ochrona i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego gminy Bolków;
- II. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego gminy Bolków dla rozwoju turystyki;
- III. Edukacja i promocja – dziedzictwo kulturowe jako podstawa budowania tożsamości i świadomości „małej ojczyzny” – gminy Bolków.

W ramach każdego z nich ustalone zostały kierunki działań oraz zaplanowane zadania do zrealizowania w okresie 2021–2024.

Przyjęty sposób realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Bolków, w czteroletniej (2021–2024) perspektywie, ma doprowadzić do:

- wdrożenia konsekwentnej polityki samorządu w sferze ochrony i opieki nad zabytkami, w tym w szczególności w sferze polityki przestrzennej i w odniesieniu do urbanistycznego rozwoju gminy,
- wdrożenia norm prawnych oraz dobrych praktyk w sferze ochrony krajobrazu kulturowego gminy,
- racjonalnego wykorzystania środków finansowych pochodzących z budżetu gminy do prowadzenia lub wspierania prac konserwatorskich przy zabytkach oraz wypracowania polityki pozyskiwania środków (na realizację zadań konserwatorskich i rewitalizacyjnych) na rzecz miasta oraz w ramach partnerstw z innymi podmiotami,
- włączenie lokalnej społeczności w działania na rzecz opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym gminy i wspieranie aktywności w tej sferze organizacji społecznych,
- wspieranie działań edukacyjnych, promujących dziedzictwo materialne i niematerialne gminy, stworzenie mechanizmów wspierania w tej sferze aktywności Muzeum Zamkowego, innych instytucji oraz organizacji społecznych.

7.1. Priorytety, kierunki i działania Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Bolków na lata 2021–2024

Priorytet I.			
Ochrona i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego Gminy Bolków			
Kierunek działania 1.			
Tworzenie warunków prawnych dla właściwej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami			
Działanie	Charakterystyka	Przewidywane	Przewidywany

		źródła finansowania	termin realizacji
Działanie 1. Przyjęcie przez Radę Miejską „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024 oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.	Rada Miejska Bolkowa przyjmie – na mocy uchwały – <i>Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków</i> . Jest to dokument o charakterze strategicznym, w którym określone zostały kierunki polityki publicznej w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami do realizacji przez władze samorządowe Gminy.	środki budżetu Gminy Bolków	2021–2024
Działanie 2. Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniająca zapisy dotyczące ochrony zabytków i ochrony krajobrazu kulturowego gminy.	Wprowadzanie sukcesywnych zmian w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego Gminy Bolków z 2002 r., w szczególności w odniesieniu do najcenniejszych obszarów gminy.	środki budżetu Gminy Bolków	zadanie stałe
Działanie 3. Sporządzenie Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Gminy Bolków.	Na każdej gminie ciąży obowiązek opracowania – zgodnie z treścią art. 88 ust. 2 <i>ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami</i> oraz treścią § 4 ust. 2 <i>Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004 roku w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytku na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych</i> ⁶¹ – Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego oraz sytuacji kryzysowych. Plan – zgodnie z treścią § 3 ust. 2 winien być sporządzony odpowiednio do przewidywanych i realnych zagrożeń (np. pożar, powódź, ulewa, wichura, katastrofa budowlana, atak terrorystyczny, konflikt zbrojny), zaś zgodnie z treścią § 3 ust. 2 powinien zawierać, w szczególności: 1) informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania; 2) wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i zarządzania ochroną; 3) wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania.	środki budżetu Gminy Bolków	2021
Działanie 4. Weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków.	Gminna Ewidencja Zabytków została ustanowiona Zarządzeniem Nr 13/2008 Burmistrza Bolkowa z dnia 14.01.2008 r. Gminna ewidencja zabytków powinna podlegać okresowej (np. co dwa lata) weryfikacji. W miarę poszerzania stanu wiedzy o obiektach zabytkowych z obszaru gminy Bolków do gminnej ewidencji	środki budżetu Gminy Bolków	zadanie stałe / cykliczne

⁶¹ Dz.U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153.

	zabytków powinny być włączane nowe zabytki. Jednocześnie okresowa ocena stanu zachowania zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków powinna skutkować usunięciem (za zgodą Dolnośląskiego WKZ) tych zabytków, które albo uległy nieodwracalnej degradacji albo przekształceniom.		
Kierunek działania 2. Ochrona krajobrazu kulturowego gminy			
Działanie 1. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu Gminy Bolków na dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Zgodnie z przyjętą przez Radę Miejską uchwałą w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu Gminy Bolków na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach położonych na terenie gminy Bolków, w budżetach na kolejne lata zapewniane będą odpowiednie środki na udzielanie dofinansowań do prac konserwatorskich realizowanych na terenie gminy przez właścicieli obiektów zabytkowych.	środki budżetu Gminy Bolków	zadanie stałe
Działanie 2. Opracowanie i przyjęcie „uchwały reklamowej” porządkującej estetykę w gminie.	Opracowanie założeń i projektu uchwały, a następnie przyjęcie przez Radę Miejską <i>uchwały w sprawie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych z jakich mogą być wykonane</i> , w oparciu o przepisy art. 37a ust. 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Szczegółowe informacje i materiały pomocne w opracowaniu projektu uchwały – instruktaż oraz film znajdują się na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa ⁶² .	środki budżetu Gminy Bolków	2022–2023
Działanie 3. Opracowanie założeń ustanowienia parku kulturowego „Założenie krajobrazowe zamków Bolków – Świny”	Zespoły zamkowe w Bolkowie i Świnach są unikalnymi założeniami przestrzennymi, o średniowiecznych korzeniach, są znakomitym przykładem średniowiecznej sztuki fortyfikacyjnej i należą do najważniejszych średniowiecznych założeń fortyfikacyjnych i rezydencjonalnych na Dolnym Śląsku. Ze względu na walory architektoniczne, historyczne oraz wybitne walory krajobrazowe są wpisane do rejestru zabytków. Jednak wyjątkowość zabytków w pełni uzasadnia podjęcie działań na rzecz ustanowienia parku kulturowego, co w bardzo poważny sposób może wesprzeć działania władz Gminy na rzecz ochrony krajobrazu kulturowego.	środki budżetu Gminy Bolków	2022–2024

⁶² Zob.: http://samorzad.nid.pl/baza_wiedzy/1253/

Działanie 4. Opracowanie Studium wartości kulturowych Gminy Bolków.	<p>Opracowanie kompleksowego <i>Studium wartości kulturowych gminy Bolków</i>, w którym poddane zostaną analizie wszelkie elementy krajobrazu kulturowego oraz ich wpływ na wizerunek krajobrazowy Bolkowa i miejscowości leżących na terenie gminy.</p> <p>Określone zostaną możliwości działań inwestycyjnych, ich lokalizacja i charakter ze szczególnym uwzględnieniem wpływu na chronione wartości krajobrazowe historycznego układu urbanistycznego miasta.</p> <p>Dokument będzie stanowił podstawę do określania zapisów w dokumentach planistycznych oraz wszelkich dokumentach strategicznych miasta.</p>	środki budżetu Gminy Bolków; środki pomocowe	2022–2024
Priorytet II. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego gminy Bolków dla rozwoju turystyki.			
Kierunek działania 1. Dziedzictwo kulturowe źródłem rozwoju turystyki			
Działanie 1. Opracowanie i przyjęcie Programu rozwoju turystyki gminy Bolków do 2030 r.	<p>Postulaty turystycznego wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego Bolkowa i jego okolic znajdują się praktycznie w każdym przyjętym przez władze samorządowe dokumencie strategicznym. Są one jednak rozproszone i nieskonkretyzowane, w związku z tym szansa na ich realizację – w aktualnym stanie formalno-prawnym – jest niewielka.</p> <p>Opracowanie i przyjęcie <i>Programu rozwoju turystyki gminy Bolków do 2030 r.</i> (przy szerokim udziale społeczności lokalnej i podmiotów gospodarczych) doprowadzi do skoordynowania wszelkich działań w tej sferze, w szczególności do właściwego wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki.</p> <p>W Programie – mającym charakter strategii – należy sformułować priorytety, kierunki działań i konkretne zadania do realizacji, wykorzystując już istniejące projekty krajowe, regionalne i lokalne oraz kreując własne.</p>	środki budżetu Gminy Bolków	2022–2024
Kierunek działania 2. Wykorzystanie wartości dziedzictwa kulturowego do kreowania projektów turystyki kulturowej.			
Działanie 1. Analiza możliwości wykorzystania infrastruktury kolejowej na terenie Gminy Bolków do celów turystycznych	<p>Na terenie gminy Bolków znajduje się infrastruktura historycznych linii kolejowych (nie wykorzystywanych do realizacji przewozów od kilkunastu lat) – torowiska, nasypy, wiadukty, mosty, budynki stacyjne i wieża ciśnień.</p> <p>Tego typu infrastruktura w wielu miejscach w kraju jest poddawana rewitalizacji i przywracane są przewozy o co najmniej charakterze turystycznym. Należy w związku z tym dokonać analizy możliwości rewitalizacji infrastruktury kolejowej na terenie</p>	środki budżetu Gminy Bolków, środki pomocowe UE	2022–2024

	gminy Bolków [a we współpracy z władzami gmin sąsiednich także na szerszym obszarze].		
Działanie 2. Opracowanie założeń i możliwości wykorzystania zabytków techniki na obszarze gminy Bolków do celów turystycznych	<p>Obszar gminy Bolków był od dawna wykorzystywany do eksploatacji różnorodnych surowców, a także ich przetwarzania.</p> <p>Pozostałościami po tych działaniach są resztki szybów górniczych [np. w okolicach Radzimowic] oraz piece wapiennicze, których na terenie gminy znajduje się kilkanaście. Do zabytków techniki można również zaliczyć pozostałości młynów i wiatraków [np. w Mysłowie].</p> <p>Należy przeprowadzić analizę zasobów dziedzictwa techniki, zarówno pod kątem ich faktycznej ilości, jak i możliwości ich wykorzystania dla celów turystycznych.</p>	środki budżetu Gminy Bolków, środki pomocowe UE	2022–2024
Priorytet III.			
Edukacja i promocja – dziedzictwo kulturowe jako podstawa budowania tożsamości i świadomości „małej ojczyzny” – Gminy Bolków			
Kierunek działania 1.			
Działania edukacyjne w zakresie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego Bolkowa			
Działanie 1. Kreowanie i wspieranie programów edukacyjnych kierowanych do użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie stosowania zasad konserwatorskich.	<p>Podjęcie działań na rzecz tworzenia i realizowania programów edukacyjnych i szkoleniowych kierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków) obejmujących różnorodne aspekty opieki nad zabytkami – konserwacji zabytku, zarządzania zabytkiem, finansowania konserwacji i eksploatacji zabytku.</p> <p>W szkoleniach należy wykorzystać istniejące materiały – dostępne na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa, takie jak np.: <i>Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach</i>⁶³, <i>Piękne, polskie, drewniane – film</i>⁶⁴.</p>	środki budżetu Gminy Bolków, środki pomocowe UE	działanie stałe
Działanie 2. Organizacja corocznego konkursu Burmistrza Bolkowa na najlepiej zadbane zabytki na terenie gminy.	<p>Na terenie gminy Bolków znajduje się kilkaset obiektów zabytkowych objętych wpisem do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Są one poddawane różnym pracom remontowym i konserwatorskim. Ze względu na trudny dostęp do funduszy zewnętrznych najczęściej realizowane są one ze środków własnych właścicieli obiektów. Niezbędne jest więc podjęcie działań dla szerokiego promowania najlepiej realizowanych prac konserwatorskich.</p> <p>Jednym z nich będzie organizacja corocznego</p>	środki budżetu Gminy Bolków	działanie stałe - cykliczne

⁶³ <http://samorzad.nid.pl/publikacje/dziedzictwo-obok-mnie-poradnik-zarzadzania-dziedzictwem-w-gminach/>

⁶⁴ <http://samorzad.nid.pl/publikacje/piekne-polskie-drewniane-film/>

	konkursu Burmistrza Bolkowa na najlepiej przeprowadzone prace konserwatorskie / najlepiej zadbane obiekty zabytkowe na terenie gminy z trzema głównymi nagrodami pieniężnymi – 10, 7 i 5 tys. zł, a także pamiątkowymi plaketami umieszczanymi na elewacjach nagrodzonych obiektów.		
Działanie 3. Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa i z okazji Międzynarodowego Dnia Zabytków	Podejmowanie – we współpracy z Muzeum Zamkowym, organizacjami pozarządowymi i instytucjami kościelnymi – inicjatyw na rzecz corocznej organizacji Europejskich Dni Dziedzictwa (wrzesień) i Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków (kwiecień), jako projektów edukacyjnych na rzecz ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.	środki budżetu Gminy Bolków	działanie stałe
Działanie 4. Inicjowanie i wspieranie projektów / zajęć edukacyjnych związanych z ochroną i upowszechnianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym.	Podejmowanie działań – we współpracy z instytucjami kultury, szkołami, a zwłaszcza organizacjami pozarządowymi – na rzecz tworzenia, propagowania i realizowania projektów edukacyjnych dotyczących lokalnego dziedzictwa kulturowego, jego przejawów, wartości i znaczenia dla rozwoju i tożsamości społeczności lokalnych: <ul style="list-style-type: none"> • realizacja w przedszkolach i szkołach programów związanych z ochroną lokalnego dziedzictwa kulturowego (organizowanie i wspieranie zajęć); • organizacja i wspieranie konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych, szczególnie realizowanych w przestrzeniach publicznych; • organizacja pikników rodzinnych i innych form aktywności rodzinnej w ramach wydarzeń związanych z lokalną historią, ważnymi postaciami gminy Bolków; • organizacja i pomoc przy realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym. <p>W projektach można wykorzystywać materiały dostępne na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa, np. <i>Projektuj z dziećmi. Edukacja kulturowa w praktyce</i>⁶⁵.</p>	środki budżetu Gminy Bolków, środki pomocowe UE, sponsoring, środki prywatne	działanie stałe
Kierunek działania 2. Działania promujące materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe gminy Bolków			
Działanie 1. Budowa i promocja gminnego systemu informacyjnego o zabytkach.	Utworzenie portalu internetowego dedykowanego szeroko rozumianemu dziedzictwu kulturowemu – materialnemu i niematerialnemu ziemi bolkowskiej. Zamieszczanie treści dotyczących bolkowskich zabytków oraz elementów dziedzictwa	środki pomocowe UE, środki budżetu Gminy Bolków	2022–2024

⁶⁵ <http://samorzad.nid.pl/publikacje/projektuj-z-dziecmi-edukacja-kulturowa-w-praktyce/>

	<p>niematerialnego wraz z zapewnieniem (m.in. we współpracy z Muzeum Zamkowym [Muzeum Karkonoskim] oraz organizacjami pozarządowymi i grupami lokalnymi) stałego poszerzania zamieszczanych informacji.</p> <p>W oparciu o zasoby informacyjne portalu opracowanie aplikacji na urządzenia multimedialne o dziedzictwie kulturowym gminy Bolków.</p>		
<p>Działanie 2. Umieszczenie na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znaku informacyjnego, iż zabytek ten podlega ochronie.</p>	<p>Starosta Powiatu Jaworskiego, na podstawie przepisu art. 12 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może – na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków – umieścić oznaczenia zabytków, tzw. „błękitną tarczę”⁶⁶.</p> <p>W oparciu o obowiązujące przepisy należy sukcesywnie umieścić znak „błękitnej tarczy” na wszystkich zabytkach indywidualnie wpisanych do rejestru zabytków oraz na granicach obszarów wpisanych do rejestru zabytków.</p>	<p>środki budżetu Powiatu Jaworskiego, środki budżetu Gminy Bolków</p>	<p>2021–2022</p>
<p>Działanie 3. Opracowanie systemu identyfikacji wizualnej i informacyjnej dla obiektów zabytkowych na terenie gminy.</p>	<p>Przykładem dobrej praktyki stosowanej z powodzeniem w innych ośrodkach miejskich jest wprowadzenie systemu identyfikacji wizualnej (Księgi znaku).</p> <p>Najczęściej ma ona formę jednolitych graficznie tablic informacyjnych (o neutralnych dla zabytków formach, wielkościach i materiale – np. pleksi), na których umieszczone są skrócone informacje o historii obiektu, o historii powstania i historycznych nazwach ulic lub placów, o osobach związanych z konkretnymi obiektami lub miejscami, o wydarzeniach mających miejsce w przestrzeni miejskiej, itp.</p> <p>Wprowadzenie jednolitego systemu informacji wizualnej będzie bardzo dobrym działaniem edukacyjnym i promocyjnym, zarówno wobec społeczności gminy Bolków, jak i przyjeżdżających tu turystów.</p>	<p>środki pomocowe UE, środki budżetu Gminy Bolków</p>	<p>2022–2024</p>

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji założeń programowych, określonych w rozdziale VII, przyjmuje się następujące instrumentarium:

⁶⁶ Wzór znaku został określony w *Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków* – Dz.U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259.

- **instrumenty prawne** – realizowane jako kompetencje władz samorządowych wywodzące się z przepisów ustawowych, m.in.: podejmowanie uchwał w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, podejmowanie uchwał w sprawie ochrony krajobrazu kulturowego, podejmowanie uchwał w sprawie dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków, działania na rzecz ustanawiania na terenie gminy społecznych opiekunów zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych w zakresie związanym z ochroną zabytków, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, itp.;
- **instrumenty finansowe** – finansowanie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków) będących własnością gminy, udzielanie dotacji na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków nie stanowiących własności gminy (instytucje kościelne, właściciele prywatni, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe), aktywne pozyskiwanie środków z innych źródeł na realizację prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy oraz wspieranie innych właścicieli w pozyskiwaniu środków finansowych na prowadzenie prac konserwatorskich przy innych niż gminne obiektach zabytkowych;
- **instrumenty koordynacji** – konsekwentna realizacja projektów, programów i zadań dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w gminnych dokumentach strategicznych i dokumentach planistycznych; ustanowienie ścisłej współpracy w tym zakresie z lokalnymi organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, właścicielami obiektów zabytkowych, instytucjami kościelnymi, a także innymi jednostkami samorządowymi szczebla powiatowego i wojewódzkiego;
- **instrumenty społeczne** – wdrożenie stałego systemu konsultacji społecznych projektów i dokumentów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego; realizacja badań opinii społecznych (np. ankietowych) odnośnie planowanych działań i projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, ale także wykorzystaniem go do np. rozwoju turystyki kulturowej; inspirowanie i koordynowanie działań edukacyjne i szkoleniowych dla właścicieli obiektów zabytkowych; rozwijanie współpracy z organizacjami społecznymi i pozarządowymi w zakresie wszelkich działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- **instrumenty kontrolne** – wprowadzenie systemu monitorowania stanu realizacji zapisów dotyczących dziedzictwa kulturowego w strategicznych dokumentach gminnych; wprowadzenie systemu monitorowania stanu zachowania dziedzictwa kulturowego gminy; wprowadzenie zasady okresowej aktualizacji gminnej ewidencji zabytków wraz z oceną stanu zachowania obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków; sporządzenie raportu z realizacji *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024*.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z treścią art. 87 ust. 1 odpowiedzialnym za sporządzenie Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024 jest Burmistrz Bolkowa. Także do Jego obowiązków należy sporządzanie co dwa lata – na podstawie art. 87 ust. 5 – sprawozdania z realizacji programu opieki nad zabytkami i przedłożenie go do akceptacji Radzie Miejskiej.

Sporządzenie sprawozdania pozwoli na ocenę skuteczności realizacji zapisów Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024, pozwoli na ocenę realizacji wskaźników Programu, a także umożliwi sformułowanie i wprowadzenie do Programu niezbędnych korekt, zmian lub uzupełnień.

Dla właściwej oceny jakości realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024 zastosowane zostaną następujące wskaźniki:

Priorytet I. Ochrona i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego Gminy Bolków	
Kierunek działania 1. Tworzenie warunków prawnych dla właściwej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	
Działanie	Wskaźnik / Opis wskaźnika
Działanie 1. Przyjęcie przez Radę Miejską „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024 oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.	<ul style="list-style-type: none"> przyjęcie uchwałą RM <i>Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024</i>, przedłożenie na koniec 2022 r. przez Burmistrza Bolkowa sprawozdania z realizacji Programu
Działanie 2. Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniająca zapisy dotyczące ochrony zabytków i ochrony krajobrazu kulturowego miasta.	<ul style="list-style-type: none"> % aktualnych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w stosunku do powierzchni Gminy
Działanie 3. Sporządzenie <i>Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych gminy Bolków</i>.	<ul style="list-style-type: none"> gmina dysponuje <i>Gminnym planem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych</i>.
Działanie 4. Weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków.	<ul style="list-style-type: none"> gmina dysponuje zweryfikowaną, aktualną GEZ, liczba obiektów ujętych w GEZ
Kierunek działania 2. Ochrona krajobrazu kulturowego gminy	
Działanie 1. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu Gminy Bolków na dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	<ul style="list-style-type: none"> wysokość środków przeznaczanych corocznie na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych i ujętych w gminnej ewidencji zabytków, liczba obiektów objętych dotacjami
Działanie 2. Opracowanie i przyjęcie „uchwały reklamowej” porządkującej estetykę w gminie.	<ul style="list-style-type: none"> gmina dysponuje przyjętą uchwałą
Działanie 3. Opracowanie założeń ustanowienia parku kulturowego „Założenie krajobrazowe zamków Bolków –	<ul style="list-style-type: none"> gmina dysponuje dokumentacją niezbędną do podjęcia uchwały o ustanowieniu parku kulturowego

Świny”	<ul style="list-style-type: none"> • gmina dysponuje przyjętą uchwałą
Działanie 4. Opracowanie <i>Studium wartości kulturowych Gminy Bolków</i>.	<ul style="list-style-type: none"> • gmina dysponuje opracowaniem pn. <i>Studium wartości kulturowych Gminy Bolków</i>
Priorytet II. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Gminy Bolków dla rozwoju turystyki.	
Kierunek działania 1. Dziedzictwo kulturowe źródłem rozwoju turystyki	
Działanie 1. Opracowanie i przyjęcie <i>Programu rozwoju turystyki Gminy Bolków do 2030 r.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • gmina dysponuje przyjętym <i>Programem rozwoju turystyki Gminy Bolków do 2030 r.</i>
Kierunek działania 2. Wykorzystanie wartości dziedzictwa kulturowego do kreowania projektów turystyki kulturowej.	
Działanie 1. Analiza możliwości wykorzystania infrastruktury kolejowej na terenie Gminy Bolków do celów turystycznych	<ul style="list-style-type: none"> • gmina dysponuje kompleksową analizą możliwości wykorzystania infrastruktury kolejowej do celów rozwoju turystyki
Działanie 2. Opracowanie założeń i możliwości wykorzystania zabytków techniki na obszarze Gminy Bolków do celów turystycznych	<ul style="list-style-type: none"> • gmina dysponuje kompleksową analizą możliwości wykorzystania zabytków techniki z terenu gminy do celów rozwoju turystyki
Priorytet III. Edukacja i promocja – dziedzictwo kulturowe jako podstawa budowania tożsamości i świadomości „małej ojczyzny” – Gminy Bolków	
Kierunek działania 1. Działania edukacyjne w zakresie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego Gminy Bolków	
Działanie 1. Kreowanie i wspieranie programów edukacyjnych kierowanych do użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie stosowania zasad konserwatorskich.	Wdrożone są stałe szkolenia (cykliczne lub organizowane w zależności od potrzeb) kierowane do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.
Działanie 2. Organizacja corocznego konkursu Burmistrza Bolkowa na najlepiej zadbane zabytek na terenie gminy.	Począwszy od 2022 r. corocznie realizowany jest konkurs, w ramach którego wręczane są trzy nagrody finansowe, w kwotach: 10, 7 i 5 tys. zł.
Działanie 3. Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa i z okazji Międzynarodowego Dnia Zabytków	Corocznie organizowane są oba wydarzenia związane z ochroną i promocją zabytków.
Działanie 4. Inicjowanie i wspieranie projektów / zajęć edukacyjnych związanych z ochroną i upowszechnianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym.	Realizowane są projekty edukacyjne w szerokiej współpracy z instytucjami kultury (np. Muzeum Zamkowe), szkołami, a zwłaszcza organizacjami pozarządowymi
Kierunek działania 2. Działania promujące materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowego Gminy Bolków.	
Działanie 1. Budowa i promocja gminnego systemu informacyjnego o zabytkach.	Uruchomiony jest i wypełniony podstawowymi treściami portal internetowy – gminny system informacji o zabytkach.
Działanie 2. Umieszczenie na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znaku informacyjnego, iż zabytek ten podlega ochronie.	Zgodnie z przepisami, wszystkie obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Bolków mają odpowiednie oznaczenia.

Działanie 3. Opracowanie systemu identyfikacji wizualnej i informacyjnej dla obiektów zabytkowych na terenie gminy.	Obiekty zabytkowe, ulice, miejsca wydarzeń lub związane z historycznymi postaciami są oznaczone tablicami informacyjnymi zgodnie z <i>Systemem identyfikacji wizualnej dziedzictwa kulturowego Gminy Bolków</i> .
--	---

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Bezpośrednim źródłem finansowania zadań zapisanych w *Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024* jest budżet Gminy Bolków. Jednak znaczna część zadań zapisanych w *Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Bolków na lata 2021–2024* może być finansowana z innych źródeł – np. poprzez pozyskiwanie dotacji ze środków publicznych, będących w dyspozycji:

- **Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego** w ramach Programów Ministra⁶⁷ takich jak:
 - ✓ *Ochrona zabytków*, którego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane przez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne;
 - ✓ *Kolekcje muzealne*, którego celem jest wspieranie działalności muzeów poprzez tworzenie oraz systematyczne wzbogacanie zbiorów i kolekcji o randze narodowej i regionalnej;
 - ✓ *Wspieranie działań muzealnych*;
 - ✓ *Kultura ludowa i tradycyjna*;
 - ✓ *Ochrona zabytków archeologicznych*;
 - ✓ *Wspieranie samorządowych instytucji kultury* – opiekunów miejsc pamięci;
 - ✓ *Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju*;
 - ✓ *„Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”*, której celem jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich;
 - ✓ inne programy, w których mogą się mieścić cele związane z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego, np. program „Kultura cyfrowa”;
- **Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – dotacje udzielane są na podstawie przepisów *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (rozdz. 7). Szczegółowe zasady ubiegania się o dotację regulują przepisy rozporządzenia *Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru*

⁶⁷ Szczegółowe informacje – <https://www.gov.pl/web/kultura/programy-mkidn-2021>

zabytków⁶⁸ oraz zasad opisanych na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu⁶⁹;

- **Funduszu Kościelnego** zarządzanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – o wsparcie finansowe na prowadzenie prac konserwatorskich lub budowlanych przy zabytkowych obiektach sakralnych mogą ubiegać się jednostki kościelne⁷⁰;
- **Marszałka Województwa Dolnośląskiego** – w ramach programów pomocowych – w tym w szczególności RPO Województwa Dolnośląskiego na lata 2021–2027⁷¹. Na stronach: www.funduszeuropejskie.gov.pl⁷² i www.interreg-central.eu⁷³ znaleźć można aktualne informacje na temat europejskich funduszy strukturalnych i działających w ich ramach programów;
- **Narodowego Instytutu Dziedzictwa** – w ramach programów NID, np. *Wspólnie dla Dziedzictwa*⁷⁴, adresowanego do organizacji pozarządowych, którego celem tworzenie warunków do zrównoważonej ochrony dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego wartości dla rozwoju społecznego obecnych i przyszłych pokoleń.

11. Realizacja i finansowanie przez Gminę Bolków zadań z zakresu ochrony zabytków

Zadania z zakresu ochrony zabytków jakie mogą być realizowane przez samorząd gminny mają swoje źródło w przepisach wielu aktów prawnych wymienionych w cz. 3 niniejszego dokumentu, w szczególności ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i *ustawy o samorządzie gminnym*, gdzie jako jedno z zadań własnych gminy uznano: [...] *sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* (art. 7, ust. 1, pkt 9).

Jedną z form realizacji zadań gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest udzielanie dofinansowań na realizowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych. Podstawą tego działania jest przepis art. 81 ust. 1 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. W związku z nim Rada Miejska w Bolkowie już w dniu 31 sierpnia 2006 r. przyjęła *Uchwałę nr XLVIII/248/06 w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji z budżetu Gminy Bolków na prace konserwatorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, sposobu jej rozliczania i kontroli*.

Została ona zmieniona – w związku z nowelizacją przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – przez *Uchwałę Nr XIV/107/19 z dnia 23 grudnia 2019 roku w sprawie*

⁶⁸ Dz.U. z 2017 r., poz. 1674.

⁶⁹ <https://wosoz.ibip.wroc.pl/public/?id=2532>

⁷⁰ Szczegółowe informacje – <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-kościelny>

⁷¹ <http://rpo.dolnyslask.pl/o-projekcie/>

⁷² Szczegółowe informacje – <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>

⁷³ Szczegółowe informacje – <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/National-Contact-Point-PL.html>

⁷⁴ Szczegółowe informacje – https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Konkursy/WSPOLNIE-DLA-DZIEDZICTWA/

określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Zestawienie dofinansowań udzielanych z budżetu Gminy Bolków przedstawiono poniżej.

Rok	Obiekt	Zakres prac	Kwota
2006	Kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej w Bolkowie		15 000,00
	Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Kaczorowie		5 000,00
	Rynek		7320,00
2007	Kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej w Bolkowie		10 000,00
	Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Kaczorowie		2 000,00
2008	Kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej w Bolkowie		8 000,00
	Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Kaczorowie		2 000,00
	Kapliczka przy ul. Bolka w Bolkowie		14 640,00
2009	Kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej w Bolkowie	Dokumentacja remontu kapliczki przy ul. Bolka 1	11 000,00
	Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Kaczorowie		2 000,00
	Muzeum Zamek w Bolkowie		150 000,00
	-	Opracowanie programu opieki nad zabytkami Gminy Bolków	16 000,00
2010	b.d.		10 000,00
2011	b.d.		10 000,00
2012			b.d
2013			b.d
2014	Kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej w Bolkowie		10 000,00
2015	Odbudowa i zmiana sposobu użytkowania kościoła ewangelickiego na obiekt pn.: „Bolkowska Galeria Historyczno-Artystyczna ARS ET HISTORIA”	RPO Województwa Dolnośląskiego	118 771,00
2015	Kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej w Bolkowie		2 000,00
2016	Przebudowa nawierzchni zabytkowego rynku w Bolkowie wraz z infrastrukturą towarzyszącą		118 695,00
2016	Kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej w Bolkowie		15 000,00
2017			brak
2018	Przebudowa nawierzchni zabytkowego rynku w Bolkowie wraz z infrastrukturą towarzyszącą	RPO Województwa Dolnośląskiego	1 199 386,51
2018	Odbudowa i zmiana sposobu użytkowania kościoła ewangelickiego na obiekt pn.: „Bolkowska Galeria Historyczno-Artystyczna ARS ET HISTORIA”	RPO Województwa Dolnośląskiego	798 920,85
2019	Przebudowa nawierzchni zabytkowego rynku w		9 196 548,59

	Bolkowie wraz z infrastrukturą towarzyszącą		
2019	Odbudowa i zmiana sposobu użytkowania kościoła ewangelickiego na obiekt pn.: „Bolkowska Galeria Historyczno-Artystyczna ARS ET HISTORIA”		6 299 792,50
2019	Kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela w Mysłowie		10 000,00
2020	Kościół parafialny pw. św. Jadwigi Śląskiej w Bolkowie		10 000,00
	Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Kaczorowie		20 000,00

Gmina Bolków zrealizowała także dwa duże projekty w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego na lata 2014–2020⁷⁵:

1. Odbudowa i zmiana sposobu użytkowania kościoła ewangelickiego na obiekt pn. „Bolkowska Galeria Historyczno-Artystyczna ARS ET Historia” – projekt w ramach Działania 4.3. Dziedzictwo kulturowe.

Przedmiotem projektu była odbudowa i zmiana sposobu użytkowania budynku dawnego kościoła ewangelickiego, wpisanego do rejestru zabytków oraz usytuowanego na Szlaku Zamków Piastowskich. W zakres rzeczowy zadania wchodziło wykonanie wszystkich robót przystosowujących obiekt do nowej funkcji oraz dla osób niepełnosprawnych, zakup niezbędnego wyposażenie obiektu, zagospodarowanie terenu oraz promocja projektu. Obiekt został przystosowany do pełnienia nowych funkcji: miejsca dla biblioteki publicznej, organizacji przestrzeni ekspozycyjnej, uruchomienia punktu informacji turystycznej, otwarcia Sali widowiskowo-koncertowej, udostępniania obiektu dla osób niepełnosprawnych oraz zagospodarowanie terenu przyległego. Grupy docelowe to mieszkańcy miasta i gminy Bolków, związki i stowarzyszenia działające na terenie Gminy Bolków i turyści. Realizacja projektu wpłynęła na poprawę dostępności do kultury, poprzez udostępnienie nowych powierzchni do rozwoju działalności kulturalnej i turystycznej. Dzięki realizacji projektu powinna zwiększyć się świadomość mieszkańców ich własnej kultury, tradycji, wzrosnąć powinna także aktywność społeczna i turystyczna oraz wyrobienie wśród mieszkańców nawyku udziału w życiu kulturalnym i społecznym. Odbudowa kościoła i zmiana jego funkcji dała możliwość stworzenia zaplecza infrastrukturalnego przyjaznego dla mieszkańców i turystów.

2. Przebudowa nawierzchni zabytkowego rynku w Bolkowie wraz z infrastrukturą towarzyszącą – projekt w ramach Działania 6.3. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów.

Przedmiotem projektu była przebudowa nawierzchni ulic: Rynek, Farbiarska, część Rycerskiej i Jaworskiej w Bolkowie wraz z infrastrukturą nadziemną i oświetleniem oraz przebudowa sieci wodno-kanalizacyjnej, sanitarnej oraz deszczowej wraz z przyłączami w rejonie ulic: Rynek, Jaworska, Farbiarska, Rycerska. W ramach prac dotyczących przebudowy nawierzchni rynku wykonano: 1) Wymianę nawierzchni płyty Rynku oraz zastosowanie nowej kostki granitowej, wymiana nawierzchni chodników, placów, jezdni oraz miejsc postojowych; zmniejszono przy tym ilość miejsc parkingowych w centrum. 2) Renowację, wymianę oraz wprowadzenie nowych elementów małej architektury. 3) Uporządkowanie zieleni, zarówno wysokiej, jak i niskiej; dla poprawy estetyki przestrzeni Rynku ograniczono ilość drzewostanu oraz nasadzono nowe drzewa i krzewy. 4) Przebudowę sieci

⁷⁵ Za: <https://mapadotacji.gov.pl/>

wodociągowych i kanalizacji sanitarnej oraz deszczowej w rejonie ulic: Rynek, Jaworska, Farbiarska i Rycerska. 5) Montaż nowych słupów oświetleniowych z oprawami LED; wykonano podświetlenia studni i fontanny. 6) Wprowadzenie monitoringu miejskiego.

Dzięki realizacji projektu zdecydowanej poprawie uległa estetyka zabytkowego centrum miasta i jego funkcjonalność oraz ekspozycja oryginalnej zabudowę. Stworzona została przestrzeń atrakcyjna dla mieszkańców i turystów.